

Evaluering av de tolv regionale forskningsinstituttene

Evaluering
Divisjon for vitenskap

Evaluering av de tolv regionale forskningsinstituttene

© Norges forskningsråd 2012

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag: Design et cetera
Trykk: 07 Gruppen / Forskningsrådet
Opplag: 250

Oslo, november 2012

ISBN 978-82-12-03157-9 (trykksak)
ISBN 978-82-12-03158-6 (pdf)

Forord

Norges forskningsråd ønsker å styrke kunnskapsgrunnlaget om forskningsinstituttene slik at rådet kan utvikle en målrettet og effektiv politikk på dette området. I denne evalueringen vurderes de tolv regionale forskningsinstituttene som inngår på den samfunnsvitenskapelige arenaen. Utvalget har gjennomgått instituttene situasjon og rolle både i en regional og nasjonal kontekst, herunder har utvalget vurdert deres organisatoriske og økonomiske rammebetingelser, i tillegg til deres kompetanse og muligheter til å drive forskning og ivareta nasjonale og lokale brukeres behov for forskningsbasert kunnskap. Evalueringen er skrevet slik at den kan bidra i vurderingen av det nye basisfinansieringssystemet for forskningsinstituttene og gi innspill til den nye forskningsmeldingen som ventes å foreligge våren 2013.

Arbeidet med evalueringen har skjedd i to omganger. Første del av arbeidet skjedde i perioden oktober 2011 – mai 2012. I denne perioden var NIFU ved forsker Vera Schwach utvalgets sekretær, mens spesialrådgiver Karl Erik Brofoss samme sted vikarierte en periode som sekretær i tillegg til at han gjennomførte en brukerundersøkelse. Etter at Forskningsrådet ba utvalget om å drøfte noen supplerende spørsmål, ble arbeidet videreført i august-oktober 2012, og i denne perioden har forskningsleder Olav R. Spilling ved NIFU vært utvalgets sekretær, mens seniorrådgiver Bo Sarpebakken har bidratt med tilrettelegging av statistisk materiale.

Alle de tolv instituttene som inngår i evalueringen har blitt besøkt av utvalgets medlemmer, i tillegg til at de har utarbeidet en egenevaluering. En sammenstilling av nøkkelopplysninger om instituttene foreligger i rapportens vedlegg 4, denne er sendt instituttene for kvalitets-sikring.

Evalueringsutvalget vil takke de regionale instituttene for deres velvillighet og arbeidsinnsats i forbindelse med utarbeidelse av egenvurderinger og instituttbesøk.

Evalueringen er utarbeidet i fellesskap og er enstemmig.

Oslo, 31. oktober 2012

Jørn Rangnes (leder)
Berit Sundby Avset
Britt Engan Dale
Hanne Foss Hansen
Per Hetland
Erik Westholm

Innhold

1	Utvalgets vurderinger og forslag	7
1.1	De regionale instituttene – status og utfordringer	7
1.2	Utvalgets forslag	17
2	Evalueringsens mål, mandat og gjennomføring	21
2.1	Evalueringsens mål og gjennomføring	21
2.2	Forskningsinstitutter som inngår	22
2.3	Utvalgets sammensetning og arbeidets organisering	23
2.4	Presiseringer av mandatet	23
2.5	Datagrunnlag	24
2.6	Det oppfølgende arbeidet	26
3	De regionale instituttene - institusjonelle, faglige og økonomiske rammer	28
3.1	Oversikt over instituttene	28
3.2	Faglig aktivitet	30
3.2.1	Oversikt over den faglige aktiviteten	31
3.2.2	Vitenskapelig publisering	32
3.3	Inntekter og økonomiske rammebetingelser	35
3.3.1	Instituttene økonomiske rammebetingelser	35
3.3.2	Instituttene inntekter	36
3.3.3	Basisbevilgningen	38
3.3.4	Konkurranseutsatt finansiering fra Forskningsrådet	39
3.3.5	Inntekter fra offentlig forvaltning og næringsliv	42
3.3.6	Den internasjonale konkurransearenaen	43
3.3.7	Oppsummering	43
3.4	De regionale instituttene i et SAK-perspektiv	44
3.4.1	Størrelsesstrukturen blant de regionale instituttene	44
3.4.2	Mellom de regionale instituttene og innad i instituttsektoren	45
3.4.3	Mellom instituttsektoren og UH-sektoren	45
3.4.4	Mellom de regionale instituttene og konsultentselskapene	46
4	Den regionale dimensjonen	47
4.1	Den regionale dimensjonen	47
4.2	Regional forankring gjennom eierskap	49
4.3	Regionale strategier og roller	50
4.4	Samarbeid med universitets- og høyskolesektoren	51
4.5	Brukernes vurderinger av instituttene	54
4.6	Finansiering av «regional» forskning	56
4.7	Oppsummering: Nasjonale institutter med en regional funksjon	57
	Referanser	58
	Vedlegg	59
Vedlegg 1	Mandat for evalueringen	59
Vedlegg 2	Notat fra Forskningsrådet til utvalget 29.06.2012	64
Vedlegg 3	CV for medlemmer av evalueringsutvalget	68
Vedlegg 4	Guide for egenevaluering av instituttene	69
Vedlegg 5	De enkelte instituttene	71
Vedlegg 6	Skjema for brukerundersøkelse	106
Vedlegg 7	Brukerundersøkelse	110
Vedlegg 8	Hva om hele basisbevilgningen hadde vært resultatbasert?	113

1 Utvalgets vurderinger og forslag

Denne evalueringen dreier seg om de 12 regionale instituttene som er en undergruppe av de samfunnsvitenskapelige instituttene. I følge det opprinnelige mandatet for evalueringen er formålet med evalueringen å styrke kunnskapsgrunnlaget for instituttenes egen strategiske utvikling og for å utvikle en målrettet og effektiv instituttpolitikk. Evalueringen skal bl.a. drøfte de regionale instituttenes regionale rolle som leverandør av kunnskap av høy kvalitet og relevans, samt deres samarbeid med samfunns- og næringslivet og andre institusjoner og aktører i regionen. Evalueringen skal videre bl.a. drøfte den strukturen instituttene inngår i, hvordan de håndterer sin rolle i en nasjonal og regional kontekst, hvordan de konkurrerer i oppdragsmarkedet, og hvordan de samarbeider med og inngår i en arbeidsdeling med andre relevante aktører.

Dette er et meget vidt mandat. Utvalget har gjort en del avgrensninger og lagt hovedvekten på å drøfte strukturelle aspekter ved de regionale instituttenes situasjon, og i begrenset grad gått inn i konkrete vurderinger og anbefalinger knyttet til det enkelte institutt. Etter at et første utkast til rapport fra utvalget ble levert til Forskningsrådet i mai 2012, ble utvalget bedt om å videreføre arbeidet og utdype noen spørsmål, og dette danner rammen for denne endelige versjonen av utvalgets rapport. Gjennomgående spørsmål er om og på hvilken måte de regionale instituttene tilfredsstiller kravene til basisfinansiering ut fra ulike kriterier, hva som er de regionale instituttenes egenart og hvordan de spiller med øvrige aktører, spesielt universitets- og høgskolesektoren.

1.1 De regionale instituttene – status og utfordringer

Oversikt over instituttene

De regionale instituttene består i dag av 12 enheter. De fleste av dem ble startet på 1980-tallet med en regionalpolitisk begrunnelse, og mange med finansiell støtte fra det daværende Kommunal- og arbeidsdepartementet. Man ønsket å gjøre forskningsressurser mer tilgjengelig for fagmiljøer utenfor storbyene, og de nye instituttene ble etablert rundt i hele landet. Lokaliseringen ble i stor grad bestemt ut fra hvor de tidligere distriktshøgskolene ble etablert.

Et karakteristisk trekk ved de regionale forskningsinstituttene var deres fokus på regionale særtrekk, både av nærings- og samfunnsmessig art. Et annet trekk var at mange av instituttenes forskning bygde på fagtradisjoner som alt fantes ved lærerhøgskoler, tekniske skoler og andre utdanningsinstitusjoner i området, eller at forskningsmiljøene videreutviklet faglige retninger som kom til med etableringen av distriktshøgskolene.

Siden etableringen har de enkelte instituttene, og gruppen som helhet, gjennomgått til dels betydelige forandringer. Mange av de opprinnelige stiftelsene er nå omdannet til aksjeselskaper, oftest med regionale aktører som eiere. For en nærmere oversikt over de 12 instituttene se tabell 1.1.

Tabell 1.1 De regionale instituttene.

Institutt	Organisasjon	Lokalisering	Inntekter*) (mill kr)	Årsverk totalt og forsker*)
Agderforskning	AS, eies av Universitetet i Agder (50,1%) og Stiftelsen Agderforskning (49,9%)	Kristiansand, kontorplasser i Arendal	33,9	29,1 24,2
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	IRIS SN er en av tre avdelinger i konsernet IRIS som eies av Universitetet i Stavanger og Stiftelsen Rogalandsforskning (50% på hver)	Stavanger	65,6	47,1 39,0
Møreforskning	AS, består av Møreforskning as og datterselskapet Møreforskning Molde as. Viktige eiere Møre og Romsdal fylke (36%) og høgskolene i Molde, Volda og Ålesund	Avd. i Volda, Ålesund og Molde	42,0	41,3 34,4
Nordlandsforskning	AS eid av Universitetet i Nordland (51%) og Stiftelsen Nordlandsforskning (49%)	Bodø	34,1	33,5 30,1
Norut Alta	Datterselskap i Norut-konsernet, eies av Norut (60%) og ulike regionale aktører inkl Høgskolen i Finnmark	Alta	11,6	11,9 10,9
Norut Tromsø Samfunn	Norut Tromsø inngår i konsernet Norut, som har Universitetet i Tromsø som største eier (65,6%)	Tromsø	18,1	18,4 15,4
Telemarksforskning	Stiftelse, stiftet av Telemark fylkeskommune, Høgskolen i Telemark og Telemark reiselivsråd	Bø i Telemark	22,5	24,0 20,3
Telemarksforskning-Notodden	Stiftelse; stiftet av Telemark fylkeskommune, Statens utdanningskontor i Telemark og KS-Telemark	Notodden	4,0	5,3 4,4
Trøndelag Forskning og Utvikling	AS, Høgskolen i Nord-Trøndelag (48,1%) er største eier.	Steinkjer, avd.k. i Trondheim	17,7	17,2 15,6
Vestlandsforskning	Stiftelse, Sogn og Fjordane fylkeskommune som stifter	Sogndal	24,5	25,2 21,5
Østfoldforskning	AS, Østfold fylkeskommune største eier (36%)	Fredrikstad	25,9	21,4 17,8
Østlandsforskning	AS, Stiftelsen Østlandsforskning største eier (38,1%)	Lillehammer, avd.k. i Hamar	22,5	23,4 21,2

*)Gjennomsnitt for 2007-2011.

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene

Situasjonen i 2012 må betraktes som resultat av en kontinuerlig tilpasning til opplevde muligheter og rammer – faglig, finansielt og strukturelt. De enkelte institutter har utviklet seg på ulike måter, og de fremstår i dag som en relativt lite homogen gruppe. Det er variasjoner langs mange akser som størrelse, faglig innretning, andel regionale oppdrag og andel finansiering fra Forskningsrådet og fra internasjonale kilder.

Faglig aktivitet

De tolv regionale instituttene inngår i finansieringssystemet i gruppen av de samfunnsvitenskapelige instituttene, og det meste av deres faglige aktivitet er på det samfunnsvitenskapelige området. I følge FoU-statistikken gjelder dette ca. 80 prosent av instituttenes samlede virksomhet, mens den øvrige FoU-aktiviteten er fordelt på andre fagområder, der landbruk/fiskerifag og teknologi er de to viktigste. I tabell 1.2 er det gitt en oversikt over hvordan instituttenes FoU-aktivitet fordeler seg på fagområdene. Ti av de tolv instituttene har sin hovedaktivitet på det samfunnsvitenskapelige området, mens to har sin hovedaktivitet på andre områder. Det ene er Østfoldforskning, der hovedaktiviteten er klassifisert som teknologisk orientert forskning, mens de også har noe landbruks/fiskerifaglig virksomhet i tillegg til noe samfunnsvitenskap. Det andre er Telemarksforskning Notodden, der aktiviteten er fordelt på

humaniora, matematikk/naturvitenskapelige fag og samfunnsvitenskapelige fag. I tillegg kan nevnes at Møreforskings avdeling i Ålesund er spesialisert innenfor det marine feltet.

Tabell 1.2 De regionale instituttene aktivitet på ulike fagområder*)

Institutt	Huma- niora	Landbr. fiskeri vet.med.	Mat. nat.	Medisin og helsefag	Sam- funnsv.	Tekno- logi
Agderforskning					X	
IRIS - Samfunns- og næringsutvikling				x	X	
Møreforskning		X	x	x	X	
Nordlandsforskning					X	
Norut Alta					X	
Norut Tromsø - samfunnsvitenskapelig del					X	
Telemarksforskning					X	
Telemarksforskning-Notodden	x		x		x	
Trøndelag Forskning og Utvikling		x			X	
Vestlandsforskning			x		X	
Østfoldforskning		x			x	X
Østlandsforskning					X	

*) X: Instituttets hovedaktivitet, x: delaktivitet.

Kilde: NIFU, FoU-statistikk 2010

Utvalget har videre gjennomgått de enkelte institutters faglige aktivitet, og finner at de har nokså ulike spesialiseringer (jf. tabell 3.4 i kapittel 3), selv om det er noe overlapp. Det generelle mønstret er med andre ord at det meste av aktiviteten i de regionale instituttene inngår i et spesialisert arbeidsdelingsmønster som er relevant for den samfunnsvitenskapelige konkurransearenaen.

Det er imidlertid to av instituttene som helt eller delvis bør vurderes overflyttet til andre konkurransearenaer. Det gjelder Østfoldforskning, som har hovedtyngden av sin virksomhet innenfor *teknologifeltet*, og derfor kan tenkes overført til arenaen for teknisk-industrielle institutter, alternativt arenaen for miljøinstitutter. Videre gjelder det Møreforskings marine avdeling i Ålesund, som kan vurderes overført til arenaen for primærnæringsinstitutter. Telemarksforskning-Notodden har også en faglig profil som kan gi grunnlag for diskusjon om det hører hjemme blant de samfunnsfaglige instituttene. Siden man ikke har noen konkurransearena for humanistisk orienterte institutter, er antakelig den samfunnsvitenskapelige arenaen likevel den mest relevante, forutsatt at instituttet for øvrig tilfredsstiller kriteriene for basisfinansiering.

Vitenskapelig publisering

Et sentralt kriterium for å være kvalifisert for basisfinansiering er kravet om at instituttet må ha en faglig og vitenskapelig kompetanse som kommer til uttrykk gjennom vitenskapelige publikasjoner i anerkjente publikasjonskanaler. Som vist i tabell 3.5 i kapittel 3, har de regionale instituttene langt lavere skår målt i publiseringspoeng per forskerårsverk enn de nasjonale instituttene. For femårsperioden 2007-2011 ligger de regionale instituttene i gjennomsnitt på godt under halvparten av de nasjonale instituttene. Derne kan det konstateres betydelige variasjoner mellom de regionale instituttene. Norut Tromsø Samfunn ligger på topp etterfulgt av Telemarksforskning, Vestlandsforskning og Østlandsforskning. I den andre enden av skalaen finner vi Trøndelag Forskning og Utvikling, Telemarksforskning-Notodden og Møreforskning med meget lave skår.

En motforestilling mot å bruke publiseringspoeng per forskerårsverk som indikator, er at den gir en urettferdig vurdering av de regionale instituttene siden disse blant annet skal ivareta ulike regionale funksjoner av relativt anvendt karakter. Av denne grunn har utvalget også fått utarbeidet en alternativ indikator der publiseringspoengene relateres til den delen av instituttene aktivitet som har et mer eksplisitt mål om kompetanseutvikling og vitenskapelig produksjon, jf tabell 3.6 i kapittel 3.

Denne indikatoren modifierer bildet noe, bl.a. ved at forskjellen mellom de regionale og de nasjonale instituttene blir mindre. Og rekkefølgen mellom noen av de regionale instituttene endres også. Men det endrer ikke på hovedbildet om at noen de regionale instituttene skårer lavt, og det er de samme tre instituttene som skårer svakest på denne indikatoren som vist i tabell 1.3.

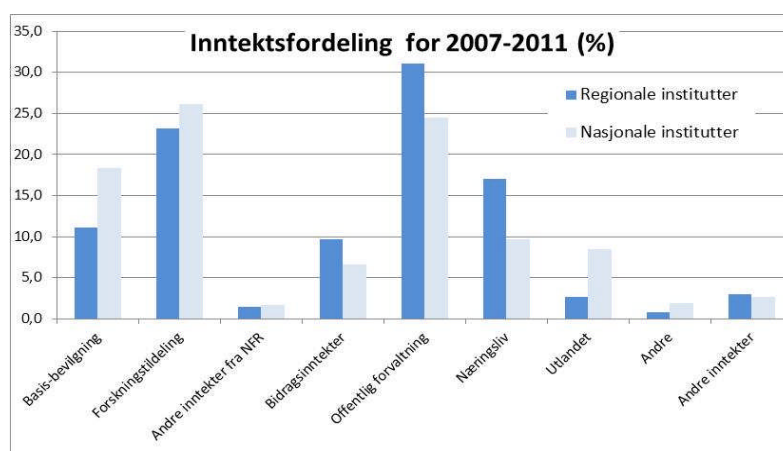
Gitt kriteriet om at et institutt må ha en faglig og vitenskapelig kompetanse som kommer til uttrykk gjennom vitenskapelige publikasjoner i anerkjente publikasjonskanaler, tyder disse dataene på at flere av de regionale instituttene ikke tilfredsstiller dette kravet i den nåværende situasjon. Utvalget vil ikke foreslå at det settes en bestemt nedre grense for denne indikatoren. Et svakt skår på denne indikatoren kan også oppveies av høy skår på andre indikatorer. Likevel synes det nokså klart at både Telemarksforskning-Notodden, Trøndelag Forskning og Utvikling og Møreforskning ligger for lavt på denne indikatoren for at de normalt bør være kvalifisert for basisfinansiering gitt de gjeldende kriterier. Utvalget noterer også at Østfoldforskning gjennomgående har ligget lavt i perioden.

For de berørte instituttene og deres eiere bør dette være et insitament til å utvikle nye strategier for å øke publiseringsaktiviteten slik at det kvalifiserer for fortsatt basisfinansiering. Situasjonen bør også være et utgangspunkt for at Forskningsrådet vurderer endringer i rammebetingelsene for de regionale instituttene, bl.a. gjennom basisfinansiering.

Økonomiske rammebetingelser og inntektsstruktur

De fleste av instituttene har en økonomi basert på en kombinasjon av generelle bevilgninger til kompetanseutvikling ved instituttet, og direkte bevilgninger fra ulike aktører, i stor grad offentlige, knyttet til gjennomføring av ulike oppdrag. Utover på 1990- og 2000-tallet har det skjedd en gradvis endring i retning av konkurranseutsetting av offentlige anbud, noe som innebærer at instituttene i stigende grad må innrette seg som bedrifter i et marked og konkurrere om oppdragene. Dette, sammen med at det også har blitt en skjerpet konkurranse om midler gjennom Forskningsrådet, har ført til at de regionale instituttene er i en krevende konkurransesituasjon.

I figur 1.1 er det foretatt en sammenlikning av hvordan inntektene for de regionale og nasjonale instituttene fordeler seg på ulike inntektsgrupper for siste femårsperiode. Her kan man for det første merke seg at inntektene fra Forskningsrådet utgjør en lavere andel av de samlede inntektene for de regionale instituttene enn de nasjonale, spesielt ligger basisfinansiering en del lavere med 11 mot 18 prosent. På den andre siden har de regionale instituttene høyere bidragsinntekter og inntekter fra offentlig forvaltning og næringsliv enn de nasjonale instituttene. Spesielt kan det bemerkes at de regionale instituttene har en relativt høyere andel av inntekter fra næringslivet enn de nasjonale instituttene med 17 mot 10 prosent. Når det derimot gjelder finansiering fra utenlandske kilder, står de regionale instituttene svakt med snaut tre prosent mot de nasjonale instituttenes drøye åtte prosent.

Figur 1.1 Fordeling av de samfunnsvitenskapelige instituttenes inntekter.

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene

Rolle på den nasjonale konkurransearenaen representert ved Forskningsrådet

For å få et bedre bilde av hvordan de regionale instituttene konkurrerer om forskningsmidler, er det i kapittel 3 gitt en oversikt over alle bevilgninger fra Forskningsrådet til de samfunnsvitenskapelige instituttene for perioden 2007-2011 (jf. tabell 3.10 og 3.11). Det er her særlig fokusert på i hvilken grad instituttene oppnår finansiering i konkurranse med andre, og det fremkommer da en vesentlig forskjell mellom de regionale og de nasjonale instituttene. Mens 62 prosent av de nasjonale instituttenes samlede inntekter fra Forskningsrådet kom fra konkurranseutsatte programmer, var denne andelen på kun 34 prosent for de regionale instituttene.

Blant de konkurranseutsatte programmene, var det særlig i gruppene handlingsrettede program og fri prosjektstøtte/grunnforskning at de regionale instituttene hadde vesentlig lavere andel enn de nasjonale instituttene. En tilsvarende forskjell finner man i Forskningsrådets store program og senterordninger, der de regionale instituttene har kun en prosent, mens de nasjonale har åtte. På den annen side har de regionale instituttene en høyere andel bevilgninger fra brukerstyrte innovasjonsprosjekter enn de nasjonale instituttene.

Selv om det kan være feilkilder i dette datamaterialet (jf. kommentarer i kapittel 3.3.4), peker materialet nokså entydig i retning av at de regionale instituttene gjennomgående står svakt i konkurransen om midler fra Norges forskningsråd. Spesielt kan nevnes Trøndelag Forskning og Utvikling som i den aktuelle femårsperioden ikke har oppnådd konkurranseutsatte midler, og for Norut Alta, Agderforskning og Telemarksforskning utgjør de konkurranseutsatte inntektene fra Norges forskningsråd kun ca. 10 prosent av de samlede inntekter fra Forskningsrådet.

På den annen siden er det også noen av instituttene som står relativt sterkt, først og fremst gjelder dette IRIS Samfunns- og næringsutvikling, NORUT Tromsø Samfunn, Nordlandsforskning og Vestlandsforskning.

Inntekter fra offentlig forvaltning og næringsliv

Mens de regionale instituttene gjennomgående skårer svakt når det gjelder konkurranseutsatte programmer i Forskningsrådet, står de vesentlig sterkere når det gjelder konkurranse om inntekter fra offentlig forvaltning og næringsliv. Omtrent en tredjedel av de regionale instituttenes samlede inntekter kommer fra offentlig forvaltning. For tre av instituttene er andelen betydelig høyere, Telemarksforskning og Telemarksforskning Notodden har andeler med rundt 60 prosent, og Østlandsforskning har en andel på i underkant av femti prosent.

Når det gjelder oppdrag for næringslivet, ligger de regionale instituttenes andel samlet på 17 prosent av totale inntekter. På dette området er det spesielt Østfoldforskning som utmerker seg med en andel på nesten 50 prosent. Også Møreforskning, Norut Alta og Nordlandsforskning har høye andeler med henholdsvis 37, 34 og 28 prosent.

Internasjonale inntekter

Når det gjelder internasjonale inntekter, står de fleste av de regionale instituttene meget svakt. Samlet var det bare 2,6 prosent av de regionale instituttenes inntekter som kom fra internasjonale kilder i perioden, mot 8,5 prosent for de nasjonale instituttene. Det er bare to institutter som avviker positivt fra dette, først og fremst gjelder det Vestlandsforskning som har en andel internasjonal finansiering på ti prosent, i noen grad gjelder det også Østlandsforskning som har en andel på seks prosent.

Den regionale dimensjonen

De regionale instituttene har viktige regionale funksjoner, bl.a. som regionale kunnskapsbaser og kunnskapsutviklere. De har også viktige roller som utviklingsaktører, som basert på forskningsbasert kunnskap gir bidrag i konkrete utviklingsprosesser. Prinsipielt kan den regionale dimensjonen ved instituttene være knyttet til følgende forhold:

- Regional forankring gjennom eierskap – dvs. at instituttets virksomhet er initiert av og eies av regionale interessenter

- Regional innretning på instituttets virksomhet, dvs. at den gjennomfører FoU og annen aktivitet av betydning for utviklingen i regionen

De tolv instituttene representerer til dels nokså ulike tilpasninger til det regionale. Alle kjennetegnes imidlertid av å ha regionale stiftere eller regionale eiere, og i flertallet av instituttene er fylkeskommunene aktivt involvert som stiftere og/eller eiere. Når det gjelder instituttene strategier, er det store variasjoner. Et par av instituttene betrakter seg ikke som regionale institutter, men mer som nasjonale institutt. Majoriteten av instituttene definerer seg likevel som regionale institutter med klare mål og strategier som innebærer at de har viktige roller som regionale kunnskaps- og utviklingsaktører, og mange av instituttene har et betydelig engasjement i ulike regionale utviklingsprosjekter.

De fleste av instituttene har oppdrag fra regionale oppdragsgivere, men det er betydelig variasjon fra rundt 10 prosent blant dem med lavest andel til rundt 60 prosent for det instituttet med høyest andel. Et problem er imidlertid at oppdragene gjennomgående er små, og finansieringen er relativt begrenset, slik at dette gir et svakt økonomisk fundament for kompetansebygging ved instituttene.

Instituttene lokalisering er en styrke fordi den geografiske plasseringen gir lokal kunnskap som andre konkurrenter ikke har. Samtidig kan lokaliseringen også by på betydelige utfordringer, blant annet når det gjelder rekruttering og kompetanseutvikling, noe som kommenteres senere.

Siden inndelingen i nasjonale og regionale institutter ikke ser ut til å ha noen konsekvenser for deres rolle i forskningssystemet og de krav som settes til dem som forskningsinstitusjoner, er det utvalgets vurdering at skillet bør avskaffes, og at de to gruppene gis en lik behandling når det gjelder basisfinansieringen.

Samspill med universitet og høyskoler

Alle de regionale instituttene ble i sin tid etablert med utspring i og med nær tilknytning til ulike høyskoler, spesielt de tidligere distriktshøgskolene. Flere av instituttene har helt fra starten av hatt som mål å fungere som randsonelinstituttt til den aktuelle høyskolen eller universitet. Dette karakteriserer fortsatt situasjonen, der alle instituttene har nære relasjoner til en eller flere høyere utdanningsinstitusjoner i sin region.

I diskusjonen av samspillet mellom instituttene og UH-institusjonene, kan det være viktig å skjelne mellom den formelle organisering av samarbeidet, eksempelvis gjennom eierskapsrelasjoner og formelle samarbeidsavtaler, og det «reelle» samarbeidet slik det fungerer i praksis.

Når det gjelder den formelle organiseringen av samarbeidet, har alle instituttene som er organisert som aksjeselskap, bortsett fra Østfoldforskning, universitet eller høyskole som eiere. I noen tilfeller er universitetet eneste eier sammen med den tidligere stiftelsen (gjelder UiA, UiN og UiS), i ett tilfelle er instituttet organisert i en konsernmodell med universitetet som største eier (UiT), mens i andre tilfeller kommer høyskolene inn som minoritetseiere. I forbindelse med disse selskapsorganiseringene foreligger det gjerne også avtaler som spesifiserer samarbeidet, som at den eksternt finansierte virksomheten ved universitetet eller høyskolen skal kanaliseres gjennom instituttet. Flere av instituttene har i sine strategier også formuleringer som gjelder samarbeidet med aktuell UH-institusjon, eksempelvis at instituttet skal bidra til forskningsbasert undervisning ved universitetet.

Samspillet mellom institutt og universitet/høyskole reflekteres ved at instituttene konsentrerer seg om fagområder som også finnes ved den aktuelle høyskolen eller universitetet de samarbeider med, og det er da forventninger om aktivt faglig samarbeid i de berørte miljøer, f.eks. gjennomføring av prosjekter i samarbeid.

Utvalget vil understreke betydningen av å ha et godt fungerende samspill mellom instituttene og universitet og høyskoler i regionene. Det kan ligge et betydelig potensial for videre utvikling av instituttene i å få til velfungerende samarbeid med de aktuelle UH-institusjonene, og et slikt samarbeid

vil trolig også være av betydning for UH-institusjonene. Det er derfor viktig at det arbeides videre med utvikling av disse relasjonene. Spesielt er det viktig at de mindre instituttene inngår samarbeid med andre, jf. vurderinger av dette senere i kapitlet.

Utfordringer med hensyn til rekruttering og kompetanseutvikling

Alle de regionale instituttene har en bevisst strategi for rekruttering og kompetanseutvikling og jobber aktivt med dette, men samtidig er det naturlig nok en del variasjon i hvordan dette håndteres i praksis, og i hvilken grad man lykkes.

- De fleste tilrettelegger for at ansatte skal kunne gjennomføre doktorgradsløp, dels søkes dette finansiert via prosjekter i Forskningsrådet (noe som er krevende å få til), dels bruker flere institutter grunnbevilgningen til å støtte opp om doktorgradsløp. Noen har et nært samarbeid med et universitet eller høyskole om dette.
- Å bidra til finansiering av doktorgradsløp er imidlertid krevende, og det er begrenset hvilke muligheter basisbevilgningen gir for dette.
- Flere av instituttene angir at det kan være vanskelig å holde på ansatte etter at doktorgradsløpet er fullført, og mange går videre til universitet eller høyskole. Dette skyldes i stor grad at doktorgrad kvalifiserer for en videre akademisk karriere som det er større muligheter for å realisere i UH-institusjoner enn i de mer anvendte regionale instituttene.

Andel forskere med doktorgrad viser store variasjoner mellom instituttene. Instituttene med den høyeste andelen er Norut Tromsø Samfunn, Telemarksforskning–Notodden og Nordlandsforskning, mens Trøndelag Forskning og Utvikling, Østfoldforskning og Telemarksforskning har de laveste andelenene.

Samlet sett varierer det en del ved instituttene med hensyn til i hvilken grad de har rekrutteringsproblemer. IRIS Samfunns- og næringsutvikling er et eksempel på et institutt som ikke har noe rekrutteringsproblem. De har god tilgang til folk med doktorgradsutdanning, og deres samspill med Universitetet i Stavanger sammen med lokalisering i et storbymiljø kan være medvirkende faktorer til dette.

På den annen side er det institutter som har problemer med å holde på sine ansatte etter fullført doktorgradsløp, noe som kan eksemplifiseres med Agderforskning og Nordlandsforskning. Spesielt sistnevnte oppgir at de gjennom årene har avgitt svært mange med doktorgradsutdanning til det nåværende Universitetet i Nordland. Møreforskning angir at det generelt er vanskelig å rekruttere folk med doktorgradsutdanning, men at det blant de som er ansatt har vært relativt lite gjennomtrekk. Ved Telemarksforskning i Bø oppgis det at rekrutteringen fungerer tilfredsstillende, men at de har måttet akseptere en stor andel pendlere, til dels over lengre avstander (som Skien, Larvik og Drammen). Også Vestlandslandsforskning og Norut Alta har personer som pendler og som i stor grad arbeider fra hjemmekontor. Dette er forhold som kan ha betydning for hvordan arbeidsmiljøet ved et institutt utvikler seg.

Generelt er det et ganske differensiert mønster som avdekkes. Det synes å være en viss tendens til at institutter lokalisert i et større bymiljø og med nære relasjoner til et universitet kommer gunstig ut, mens institutter beliggende på mindre steder ser ut til å ha større utfordringer, men bildet er ikke entydig. Det finnes dermed heller ikke enkle løsninger på utfordringene med hensyn til rekruttering og kompetanseutvikling, men en viktig faktor ser i alle fall ut til å være samspillet med UH-sektoren. En viktig strategi kan derfor være å søke et bedre samarbeid med et nærliggende universitet eller høyskole i situasjoner der potensialet ikke er utnyttet fullt ut.

Kapasitet, faglig bredde og konkurransesituasjon

Et viktig spørsmål er hvordan instituttene tilpasser sin aktivitet i den gjeldende konkurransesituasjon, og hvilke konsekvenser dette får for den faglige profilen. Spørsmål utvalget er blitt bedt om å diskutere av Forskningsrådet, er om instituttene har tilstrekkelig bredde i sine faglige aktiviteter, og om det er tendenser til overkapasitet.

Til dette kan det kommenteres at de regionale instituttene har utviklet et ganske differensiert mønster gjennom sine faglige tilnærminger, slik det er nærmere kommentert i punktet om faglig aktivitet foran, og som er nærmere utdypet i kapittel 3.2.1. Denne viser at instituttene gjennom sine satsinger representerer en betydelig spesialisering innenfor det samfunnsvitenskapelige feltet, samtidig som de også må holde en viss bredde for å være tilstrekkelig relevante til å kunne involveres i ulike regionale problemstillinger.

De fleste instituttene har klart definerte strategier om å være sentrale kunnskapsaktører i regionen, og gjerne i nær samhandling med regionens universitet eller høyskoler. Det ligger i dette at instituttene må kombinere dybde på noen områder med en viss bredde slik at de kan bli involvert i ulike regionale utviklingsprosesser. Det er utvalgets inntrykk at instituttene innenfor de rammebetingelsene de arbeider under har funnet fram til en rimelig balanse mellom bredde og dybde. Det er i denne sammenheng også verdt å merke seg at mange av instituttene har spisset sine faglige satsingsområder de senere årene gjennom sammenslåing eller avvikling av tema- og faggrupper.

Den tilpasningen de enkelte institutter har gjort, er et resultat av utviklingsprosesser over lang tid, og som har skjedd i en situasjon med tendenser til økende konkurranse. Det er utvalgets generelle inntrykk at konkurransesituasjonen har blitt mer krevende. Særlig gjelder dette i det mer anvendte markedet med utredninger og evalueringer for departementer, fylkeskommuner og ulike virkemiddelaktører. Flere av instituttene bekrefter en slik tendens.

Spørsmålet om mulig overkapasitet må relateres til denne situasjonen. Det at det blir økende konkurranse i et marked, kan på den ene siden tas som et uttrykk for overkapasitet. Men samtidig innebærer konkurransesituasjonen at de enkelte aktører gjør tilpasninger til de muligheter markedet gir, dels ved å redusere eller utvikle kapasitet på områder der konkurransen er sterk eller etterspørselen er liten, dels ved å øke på områder som er i vekst.

Et viktig spørsmål er hvordan de regionale instituttene konkurrerer om midler i Forskningsrådets åpne utlysninger. Flere institutter rapporterer at dette er et krevende område. Som det fremgår i kapittel 3, har antallet søknader fra de regionale instituttene falt en del i perioden, samtidig som også tilslagsprosenten falt. Mens den lå på et nivå rundt 40 prosent for årene 2006-2008, har den blitt tilnærmet halvert til rundt 20 prosent for perioden 2009-2011.

Denne utviklingen står noe i kontrast til den generelle utviklingen av andeler innvilgede prosjekter i Forskningsrådet. For de to programkategoriene som er mest relevante for de regionale instituttene, har det også vært en viss nedgang i tilslagsprosentene i perioden, men ikke så sterk som for de regionale instituttene. Det ser derfor ut til at de regionale instituttene har fått svekket sin konkurranseposisjon i Forskningsrådets programmer både absolutt og relativt.

Instituttenes størrelse

De regionale instituttene er gjennomgående mindre enn de nasjonale instituttene. Mens det minste av de nasjonale instituttene (Frischsenteret) har 21 forskerårsverk, er sju av de regionale instituttene av denne størrelsen eller mindre, og det minste instituttet har ikke mer enn fire årsverk. På bakgrunn av den sterke interessen for SAK-problematikken (SAK= Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon) og uttrykte politiske ønsker om å samle forskningen i større miljøer, er det derfor viktig å reflektere rundt de regionale instituttene i et slikt perspektiv.

Spørsmålet om størrelse er relativt komplisert. Det kan skjelnes mellom størrelse på forskjellige nivåer, dels forskningsgruppe, avdeling og institutt, men i tillegg er det også viktig å være bevisst på den organisatoriske og institusjonelle konteksten som en forsker, forskningsgruppe eller et institutt inngår i. Det er store forskjeller på et institutt organisert som et randsonelinstitut for et universitet og som fungerer i tett samspill med universitetets fagmiljøer, og et institutt som er organisert som en frittstående enhet og der fagmiljøet i hovedsak bare har sine egne ressurser å støtte seg til.

Det har vært en vanlig oppfatning at et miljø må ha en minste kritisk masse for å oppnå tilstrekkelig produksjon og kvalitet i forskningen. Studier av den vitenskapelige produksjonen i Norge viser imidlertid ikke noen slik sammenheng. Gjennomgående er det en lineær sammenheng mellom publikasjoner og fagmiljøenes størrelse, det vil si at publiseringen per forskerårsverk er konstant, og for alle størrelsesgrupper er det institutter som plasserer seg både over og under regresjonslinjen (Vabø og Piro 2012). Det er altså andre forhold enn instituttens størrelse som avgjør om man har høy eller lav produktivitet på et institutt, og det primære er trolig kvaliteten på de forskerne som arbeider ved instituttet. Det kan i denne sammenheng også bemerkes at publiseringsaktivitet er svært ujevnt fordelt mellom forskere; det er en tendens til at noen få forskere står for en vesentlig andel av et institutts samlede publisering. Et institutt som lykkes i å samle en gruppe av spesielt produktive forskere og utvikle en kultur rundt dette, vil derfor stå sterkt.

Derimot er det grunn til å tro at den organisatoriske konteksten som en forskningsgruppe eller et institutt inngår i, har betydning. Generelt vil det være slik at små organisasjoner er mer sårbare for endringer i markedet enn større organisasjoner, og større organisasjoner vil også ha større muligheter til å ha nødvendig infrastruktur og administrative støttefunksjoner for at forskningen skal fungere tilfredsstillende. Organisatoriske ressurser og robusthet kan oppfattes som en viktig faktor, og her vil det være relevant å tenke at organisasjonen ikke bør være under en nedre grense.

I Damvads evaluering av basisbevilgningssystemet (Damvad 2012) er det foreslått at det bør anvendes en nedre grense på femten forskere. Begrunnelsen for dette er at en organisasjon bør være over en minste størrelse for å gi tilfredsstillende grunnlag for kunnskapsoppbygging og kunnskapsspredning, og at sårbarheten ved at enkeltforskere slutter, blir mindre. Som grunnlag for denne vurderingen vises det til en analyse av bedrifter i kreative næringer. Selv om denne sammenlikningen ikke er helt relevant siden de aktuelle bedrifter har en helt annen karakter enn forskningsinstitutter, kan det likevel være grunn til å støtte forslaget om at det bør anvendes en nedre grense. Men samtidig er det viktig at denne grensen anvendes fleksibelt og tar høyde for at det kan kompenseres for liten størrelse eksempelvis gjennom tette samarbeidsrelasjoner med et annet fagmiljø.

Utvalget er imidlertid av den oppfatning at en grense på 15 forskere ikke vil gi tilstrekkelig bærekraft på sikt, og mener at minstegrensen bør ligge høyere. Et viktig poeng for å heve minstegrensen er at dette gir et bedre økonomisk fundament for å bygge en mer profesjonell ledelse og administrasjon, noe som vil være viktig hvis de regionale instituttene skal lykkes med å satse sterkere på nasjonale og internasjonale forskningsmidler.

Dersom man legger til grunn en nedre grense på rundt 15 forskere, er det tre av de regionale instituttene som bør vurderes. Det gjelder Telemarksforskning Notodden som de siste årene kun har hatt fire årsverk i gjennomsnitt. Dette instituttet har også hatt betydelige økonomiske problemer, og det synes helt avgjørende for instituttets videre eksistens at det søker tilknytning til et annet forskningsmiljø, noe instituttet selv er enig i.

De to andre instituttene som er under eller på nivå med grensen på 15 forskere, er Norut Alta med i gjennomsnitt 11 forskerårsverk de siste årene, og Norut Tromsø Samfunn med 13 årsverk. Siden begge er del av Norut-konsernet, inngår de i en organisatorisk kontekst som gjør dem vesentlig mer robuste enn om de skulle opptre som frittstående miljøer. Det kan imidlertid virke noe underlig at det innenfor samme selskap skal være to små enheter blant de regionale instituttene, og det synes derfor naturlig at de i forbindelse med basisbevilgningen vurderes som en enhet.

Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK)

I den senere tid har det vært et sterkt fokus på SAK-problematikken – samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon, og formålet er å fremme kvalitet i høyere utdanning og forskning. Som omtalt i kapittel 2 og 3, kan SAK diskuteres langs flere dimensjoner. For det første kan det diskuteres mellom de regionale instituttene og innad i instituttsektoren; for det andre kan det diskuteres mellom instituttsektoren og universitets- og høyskolesektoren, og for det tredje kan det også diskuteres mellom insti-

tuttene og konsulentselskapene. I diskusjonen av SAK er det også viktig å skjelne mellom den institusjonelle strukturen på den ene siden og hvordan man innenfor rammen av den institusjonelle strukturen organiserer det faglige samarbeidet på den andre. SAK er et viktig perspektiv i forskningspolitikken, samtidig som det foreløpig er en del uklarheter rundt hva denne politikken innebærer.

Et viktig punkt er størrelsesstrukturen i instituttsektoren. Mens de øvrige deler av instituttsektoren i større grad er preget av få og store enheter, består de samfunnsvitenskapelige instituttene av mange små enheter, og dette gjelder særlig de regionale instituttene. Spørsmålet er om dette fører til en fragmentering av forskningen som i sin tur skaper kvalitetsproblemer.

Til dette kan kommenteres at en viktig måte å kompensere for liten størrelse er å inngå i samarbeid med andre institusjoner, spesielt UH-institusjoner. Som beskrevet foran har flere av instituttene utviklet et godt samarbeid med «sine» institusjoner, men samtidig er det for de fleste et potensial for å utvikle dette bedre. En annen måte å kompensere for liten størrelse, er at instituttene spesialisere seg på ulike områder innenfor det samfunnsvitenskapelige feltet, og som vist tidligere har instituttene utviklet en relativt spesialisert struktur. På tross av dette står imidlertid flere av de regionale instituttene overfor betydelige utfordringer med hensyn til å utvikle tilfredsstillende vitenskapelig publisering. Som dokumentert i denne rapporten, er den vitenskapelige publisering i flere av instituttene for lav, og flere står meget svakt i konkurransen om midler fra Forskningsrådet.

En viktig følge av SAK-politikken i Norge er en økende vektlegging av senterordninger (SFF, SFI, FME). Dette innebærer både en sterkere konsentrasjon av FoU-midler, samtidig som det stimulerer til samarbeid mellom FoU-institusjonene. De regionale instituttene sine svake posisjoner kommer til uttrykk ved at de, med ett unntak, ikke har lyktes i å bli involvert i disse sentrene. Unntaket er Vestlandsforskning som deltar i CenSES, som er et forskningssenter for miljøvennlig energi (FME) ledet av NTNU.

Etter utvalgets vurdering er dagens struktur av de regionale instituttene med mange små enheter med lite vitenskapelig publisering ikke bærekraftig som forskningsinstitutter på sikt. Man kan ikke kalles et forskningsinstitutt dersom man ikke har vitenskapelige publikasjoner og forskningsprosjekter oppnådd gjennom konkurranse. Dette bør være et viktig utgangspunkt når de regionale instituttene og deres eiere utvikler sine fremtidige strategier, og det bør være et viktig utgangspunkt for den fremtidige instituttpolitikken. Det vil blant annet være naturlig at man knytter tildelingen av basisbevilgningen til instituttene sine størrelse, og at instituttene i sine strategier må synliggjøre hvordan de vil utvikle mer robuste miljøer.

Instituttene strategier

Forskningsrådet ønsker at utvalget vurderer instituttene strategier med hensyn til de utfordringene som har kommet frem i evalueringen, herunder deres strategier i de ulike markedene de opererer i. Utvalget vil bemerke at dette er et meget omfattende punkt, og utvalget har begrenset grunnlag for å gå inn i en detaljert analyse av dette. Gjennomgangen foran og den utfyllende analysen i kapittel 3 og 4 gir imidlertid mye stoff om instituttene strategier og de utfordringer de står overfor på ulike områder, og utvalget vil på dette grunnlag anføre noen generelle kommentarer.

De regionale instituttene strategier dekker et bredt spekter av områder. Alle instituttene har en hovedstrategi som på ulike måter kombinerer det å ha en rolle som et nasjonalt institutt med det å være regionalt forankret og ha en regional utviklerrolle. Instituttene søker å kombinere de to rollene ved å utnytte den praksisnære og anvendte kunnskapen knyttet til regionale problemstillinger i den akademisk orienterte forskningen. Men dette er en krevende kombinasjon. Som det fremgår av den foregående gjennomgangen, varierer vektleggingen av de to rollene betydelig; fra de instituttene som primært definerer seg som et nasjonalt institutt med en tydelig akademisk profil, til de som primært arbeider med regionale og anvendte problemstillinger og mangler en tilfredsstillende vitenskapelig profil.

Innenfor denne overordnede rammen, dekker instituttene strategier et bredt spekter. På grunnlag av instituttbesøkene og instituttene egne evalueringer kan instituttene strategier oppsummeres til i første rekke å gjelde følgende områder:

- Utvikling av den faglige profilen, balansering mellom spesialisering og bredde
- Rekruttering og kompetanseutvikling
- Utvikling av omstillingsevne og fleksibilitet
- Finansiering av doktorgradsløp
- Mobilisering av regionale aktører
- Konsolidering av økonomien
- Utbygging av regionale kontorer
- «Industrialisering» av bestemte typer analyser
- Utvikling av internasjonale inntekter.

Generelt kan det sies at dagens situasjon for de enkelte institutter er et resultat av kontinuerlige tilpasninger over lengre tid til det «som er mulig» innenfor eksisterende rammebetingelser. De instituttene som i dag fremstår som mest velfungerende, er de som er tydelige på å profilere seg som nasjonale institutter og som har en tydelig akademisk profil, men som samtidig gjør dette i kombinasjon med regionalt orienterte aktiviteter, og der de regionale aktivitetene blant annet brukes som utgangspunkt for forskningsprosjekter på nasjonale og internasjonale konkurransearenaer. Som det fremgår av det foregående, er det imidlertid begrenset hvor mange av instituttene som har lyktes i å utvikle denne rollen tilfredsstillende, og de regionale instituttene fremstår som lite bærekraftige på sikt.

Hovedutfordringen for de fleste av de regionale instituttene fremover vil derfor være å utvikle mer robuste fagmiljøer med tilfredsstillende vitenskapelig aktivitet. Utvalget vil derfor anbefale at instituttene og deres eiere særlig bør arbeide med strategier knyttet til følgende:

- Rekruttering og kompetanseutvikling
- Økt prioritering av vitenskapelig publisering
- Utvikling av en styrket konkurranseposisjon om nasjonale oppdragsmidler
- Økt prioritering av internasjonal finansiert forskning
- Utvikling av institusjonalisert samarbeid med UH-sektoren eller andre institutter med sikte på å skape mer robuste organisasjoner
- Sikre bevilgninger fra regionale aktører som bidrag til kompetanseutvikling

Den overordnede politiske føringen for instituttpolitikken fremover vil være knyttet til SAK-problematikken; hovedprioriteringen er å bidra til økt forskningskvalitet gjennom utviklingen av samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon. En hovedutfordring for de regionale instituttene er derfor at de selv definerer sine strategier ut fra denne politikken føringer.

En forutsetning for at instituttene skal lykkes med sine strategier, er imidlertid at rammebetingelsene tilrettelegges på en tilfredsstillende måte, noe som kan skje både gjennom utvikling av basisfinansieringsordningen og de føringer som gis for denne, og gjennom andre tiltak som tilrettelegger for instituttene muligheter til å styrke sin forskningsaktivitet og å utvikle nye organisatoriske løsninger, jf. utvalgets forslag i kapittel 1.2.

1.2 Utvalgets forslag

På grunnlag av gjennomgangen foran vil utvalget fremme forslagene som angitt nedenfor. De viktigste adressatene for forslagene er Norges forskningsråd og Kunnskapsdepartementet. I tillegg er fylkeskommunene og andre regionale aktører berørt av det siste punktet, og implisitt er de enkelte institutter og deres eiere berørt av flere av punktene.

1. Avvikle regionale institutter som egen gruppe

Det skillet man i dag har mellom nasjonale og regionale institutter er i liten grad basert på en prinsipiell drøfting av instituttenes karakter og funksjoner, og det synes primært å være historisk betinget at man har denne gruppen. Det viktigste grunnlaget for å bruke kategorien regionale institutter ser ut til å være at de er etablert utenfor de tre storbyregionene med landets tre eldste universiteter. Når det gjelder funksjoner, er det til dels stor likhet mellom de regionale og de nasjonale instituttene; flere av de regionale instituttene har en forskningsprofil som likner de nasjonale instituttene.

Skillet mellom de regionale og nasjonale instituttene ser først og fremst ut til å ha spilt en rolle i forbindelse med basisfinansieringen til instituttene, og da slik at de regionale instituttene har fått en mindre basisfinansiering enn de nasjonale instituttene. På dette grunnlaget foreslår utvalget å oppheve skillet mellom nasjonale og regionale institutter, og at alle institutter som tilfredsstiller kravet til å være et samfunnsvitenskapelig institutt, gis mer likartede rammebetingelser, spesielt med hensyn til basisfinansiering.

2. Vurdere overflytting til andre konkurransearenaer

Ett av dagens institutter, Østfoldforskning, synes ut fra sin faglige profil ikke å høre hjemme i gruppen samfunnsvitenskapelige institutter, og bør derfor vurderes overflyttet til de teknisk-industrielle instituttene, alternativt miljøinstituttene. I tillegg vil utvalget foreslå at Ålesundsavdelingen i Møreforskning vurderes overflyttet til primærnæringsinstituttene.

3. Små miljøer

Utvalget vil understreke at det ikke er noen direkte sammenheng mellom et fagmiljøs størrelse og dens forskningsmessige kvalitet. Små grupper kan levere forskning på høyt nivå, og personfaktorer synes å ha en vesentlig større betydning enn forskningsgruppens størrelse. Men det er viktig at et fagmiljø inngår i en organisatorisk kontekst som er tilstrekkelig robust til å sikre tilfredsstillende rammer for et forskningsmiljø. Ut fra en slik betraktning er utvalget enig i at det kan være rimelig å anvende en minste størrelse for at et institutt skal få basisfinansiering, men det er viktig at en slik grense anvendes fleksibelt siden manglende størrelse kan kompenseres ved å inngå i samarbeid med andre institusjoner.

Med utgangspunkt i Damvads foreslåtte nedre grense på 15 forskere, er det tre av de regionale instituttene som er for små, nemlig Telemarksforskning-Notodden, Norut Alta og Norut Tromsø Samfunn. Utvalget vil foreslå at det stilles som forutsetning for eventuell videreføring av basisbevilgningen til Telemarksforskning-Notodden at instituttet søker en organisatorisk tilknytning til, eventuelt sammen slåing med et annet fagmiljø. Utvalget vil videre foreslå at Norut Alta og Norut Tromsø Samfunn sees i sammenheng ved fremtidig tildeling av basisbevilgning, siden begge er del av Norut-konsernet.

Utvalget vil videre anføre at en nedre størrelsesgrense på rundt 15 forskere på sikt ikke vil gi tilstrekkelig bærekraft for de regionale instituttene. Utvalget mener derfor at denne grensen bør økes en del, uten at utvalget vil binde seg til en bestemt grense. Et viktig poeng med å heve minstegrensen, er at dette gir et bedre fundament for å bygge en profesjonell ledelse og administrasjon slik at de i større grad kan hevde seg på de nasjonale og internasjonale konkurransearenaene. Men som nevnt foran vil det også være mulig å kompensere for liten størrelse ved å inngå i forpliktende samarbeid med andre institusjoner.

Utvalget vil videre foreslå at fremtidig tildelingen av basisbevilgning for de mindre instituttene knyttes til at de har en strategi for å utvikle mer robuste organisasjoner.

4. Basisfinansieringen

I gjennomsnitt har de regionale instituttene en lavere andel basisfinansiering enn de nasjonale instituttene, samtidig som det er stor variasjoner innad i gruppene, noe som først og fremst henger sammen med historiske føringer. Utvalget finner det lite rimelig at de regionale instituttene skal ha en relativt svakere basisfinansiering enn de nasjonale, og foreslår at det iverksettes tiltak for å bringe de regionale instituttene opp på nivå med de nasjonale instituttene. Dette forutsetter at den samlede rammen for basisbevilgningen økes, slik at økningen for de regionale instituttene ikke skjer på bekostning av de nasjonale instituttene.

Utvalget mener at det er rimelig med et insentivsystem som innebærer en omfordeling av deler av basisbevilgningen, men vil peke på at dagens omfordelmingsmekanisme bare i liten grad bidrar til å justere totalnivået for de enkelte institutter. Utvalget vil derfor foreslå at en høyere andel av basisbevilgningen gjøres konkurransebasert, og at denne andelen bør trappes gradvis opp til å utgjøre 50 prosent av samlet tildeling. Utvalget foreslår videre at de øvrige 50 prosent av basisbevilgningen fordeles ut fra antall forskerårsverk.

Utvalget støtter prinsipielt forslaget fra Damvad om å formalisere en prosess for «inn og ut», der institutter utenfor ordningen kan bli vurdert med sikte på å komme inn under den, og der institutter som er med i ordningen, blir vurdert om de tilfredsstiller kriteriene for fortsatt basisfinansiering. Når det gjelder å ta nye institutter inn i ordningen, er det imidlertid viktig å kompensere for dette med en økning i den samlede rammen for basisbevilgning, slik at bevilgningen til de nye instituttene ikke skjer på bekostning av basisbevilgningen til de eksisterende instituttene. Det er også viktig at opptak av nye institutter vurderes i et SAK-perspektiv, og at det bare tas opp institutter som supplerer de som allerede er med i ordningen.

Når det gjelder prosessen knyttet til å ta institutter ut av ordningen, er det viktig at det er formulert klare minstekrav til hvilke kriterier instituttene skal tilfredsstille for fortsatt å være kvalifisert for basisbevilgning. Utvalget har registrert forslaget fra Damvad om at det nå defineres en treårsperiode, og at det ved slutten av denne vurderes om de instituttene som nå har basisfinansiering, fortsatt vil være kvalifisert for dette. Utvalget synes imidlertid en periode på tre år er for kort, og foreslår i stedet fem år. Utvalget er klar over at noen av de regionale instituttene som i dag har basisfinansiering, neppe tilfredsstiller kravene til vitenskapelig publisering og dermed vil risikere å miste basisfinansieringen. Det er derfor nødvendig å definere et tidsrom på fem år for å sikre instituttene mulighet til å gjennomføre nødvendige tiltak, og kunne identifisere effektene av disse.

5. SAK-midler til de samfunnsvitenskapelige instituttene

Med utgangspunkt i de erfaringer som foreligger med en SAK-politikk for omorganisering i UH-sektoren, foreslår utvalget at det iverksettes en tilsvarende politikk for å stimulere til utvikling av mer robuste organisasjoner blant de samfunnsvitenskapelige instituttene. Det foreslås at det opprettes en pott med SAK-midler for de samfunnsvitenskapelige instituttene som gis til prosjekter med mål om å utrede og iverksette sammenslåinger eller utvikling av institusjonaliserte samarbeidsløsninger; dette kan skje både mellom institutter, og mellom institutter og UH-institusjoner.

6. Stipendiatstillinger til instituttene

En vesentlig begrensning for instituttene muligheter til å bygge opp faglige miljøer, er at de ikke har egne stipendiatstillinger. Det foreslås derfor at det opprettes en ordning med institutt-Ph.D. tilsvarende nærings-Ph.D.-ordningen, men med et vesentlig mindre krav til medfinansiering. Det må også vurderes om en slik ordning må gis andre tilpasninger, gitt at en del av de som kan være aktuelle for ordningen, har vært ansatt i instituttene over flere år.

7. Finansiering av «regional» forskning

Selv om utvalget foreslår å avvike skillet mellom de regionale og nasjonale instituttene i forbindelse med vurderingen av basisfinansieringen, er det viktig at både Forskningsrådet og andre aktører er bevisste på betydningen av finansieringsordninger som stimulerer til forskning om regionale problemstillinger, og som kan understøtte de regionalt orienterte funksjonene som de fleste av de regionale instituttene har. De viktigste finansieringskildene som understøtter instituttenes regionale funksjoner er

- Kompetanseutviklingsmidler fra regionale aktører
- Bevilgninger over VRI-programmet
- Regionale forskningsfond
- Forskningsrådsprogrammer med fokus på regionale problemstillinger

Utvalget vil understreke betydningen av at det arbeides videre med å tilrettelegge finansiering som gir grunnlag for instituttene til å ivareta deres regionale roller, og vil peke på følgende tre områder:

For det første er det viktig at fylkeskommunene og andre regionale aktører er seg bevisst den betydning det å gi tilskudd til regionale institutter har for deres utvikling, spesielt gjelder det de fylkeskommunene som er eiere i institutter, og at de utvikler en aktiv eierstrategi.

For det andre er det viktig at fylkeskommunene utvikler helhetlige strategier for å tilrettelegge for utvikling av regionalt baserte forskningsmiljøer. VRI-programmet og Regionale forskningsfond har spesielt viktige roller i denne sammenheng. Når det gjelder den fremtidige organiseringen av forskningsaktiviteten i VRI-programmet, er det imidlertid viktig at denne blir åpen for konkurranse.

For det tredje er det viktig at Forskningsrådet utvikler en mer helhetlig regional strategi for forskningspolitikken. Det er særlig grunn til å understreke den positive betydningen som VRI-programmet vil kunne ha for den fremtidige utviklingen av forskning med utgangspunkt i regionale problemstillinger forutsatt at programmet åpner for konkurranse, og at det derfor er viktig at denne programtypen videreføres. Men dernest er det viktig at det også er tematiske program av typen DEMOSREG som fokuserer på regionale problemstillinger, og at man har stabilitet i denne typen program for å sikre en kontinuerlig nasjonal konkurransearena for forskning om regionale problemstillinger.

2 Evalueringens mål, mandat og gjennomføring

Arbeidet med denne evalueringen har skjedd i to trinn. Den første delen skjedde med utgangspunkt i mandatet slik det er referert i det følgende, og gjengitt i sin helhet i vedlegg 1. Siden dette var et meget omfattende mandat, gjorde imidlertid utvalget en del avgrensninger, noe som førte til at Forskningsrådet ba utvalget arbeide videre for å drøfte noen supplerende spørsmål. Det reviderte bestillingen er gjengitt i sin helhet i vedlegg 2 og er kommentert av avsnitt 2.6

2.1 Evalueringens mål og gjennomføring

I følge Forskningsrådets mandat for evalueringen, er formålet følgende:

«Formålet med evalueringen er å styrke kunnskapsgrunnlaget for instituttenes egen strategiske utvikling og for Norges forskningsråd å utvikle en målrettet og effektiv instituttpolitikk. Oppdatert kunnskap om instituttene, deres rammebetingelser og deres tilpasning til rammebetingelsene er en forutsetning for å kunne legge til rette for å utvikle robuste forskningsmiljøer med kompetanse til å ivareta nasjonale og lokale brukeres behov for forskningsbasert kunnskap. Evalueringen vil gi viktig innspill til evalueringen av det nye basisfinansieringssystemet i 2012.» (jf. vedlegg 1).

Dette er så fulgt opp med presiseringer i følgende punkter (markeringer med kulepunkter er gjort her):

- Evalueringen skal drøfte de regionale instituttenes regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans og i tillegg samarbeid med samfunns- og næringsliv, andre institusjoner og aktører i regionen.
- Evalueringen skal være framtidsrettet og ha oppmerksomheten rettet mot forbedrings- og utviklingsmuligheter. Den skal bidra til at instituttene kan være en viktig ressurs i framtidas forskningssystem.
- Evalueringen skal være rettet mot den strukturen instituttene inngår i, og den skal vurdere hvordan instituttene samlet og enkeltvis håndterer sin rolle i en nasjonal og regional sammenheng.
- Evalueringen skal vurdere hvordan de regionale instituttene konkurrerer i oppdragsmarkedet.
- Evalueringen skal vurdere samarbeid og arbeidsdeling mellom instituttene og mellom instituttene og andre forskningsmiljøer, instituttenes internasjonale deltakelse og deres organisasjonsformer.
- Evalueringen av de regionale instituttene må ses i sammenheng med utviklingen i det norske forskningssystemet.

- Evalueringen skal resultere i en rapport med konkrete anbefalinger til myndighetene, til Norges forskningsråd og til instituttene selv.

Det sies videre i mandatet at utvalget selv kan ta opp andre problemstillinger enn de som er nevnt i mandatet dersom det avdekkes behov for det underveis i evalueringsprosessen.

Ifølge mandatet skal utvalget vurdere de regionale instituttene samlet og enkeltvis ut fra deres rammebetingelser og kontekst. Forskningsrådet ber om at evalueringen omfatter følgende temaer:

Instituttenes kompetanse, kvalitet og relevans

- vise hvordan instituttene tilfredsstiller kriteriene for å få statlig basisfinansiering
- vurdere om instituttene forskningsgrupper har nødvendig kvalitet og relevans innenfor sitt forskningsområde, blant annet målt ut fra skår i basisfinansieringssystemet
- vurdere instituttene egenart og regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans
- vurdere utfordringer instituttene står overfor når det gjelder rekruttering, kompetanseheving og videreutvikling av de ansatte

Instituttenes rammebetingelser og oppdragssituasjon

- vurdere om instituttene har hensiktsmessige økonomiske og organisatoriske rammebetingelser og en bærekraftig inntektsprofil i forhold til instituttets arbeidsområder
- vurdere om instituttene har en tilstrekkelig bredde i sin faglige aktivitet og oppdragsportefølje, eller om det er ønskelig med større grad av faglig og tematisk konsentrasjon

Instituttenes evne til å etablere nettverk og samarbeid med andre fagmiljøer

- vurdere om instituttene har tilstrekkelig evne til å danne nettverk og samarbeide med andre fagmiljøer, brukere og aktører både regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- vurdere om instituttene bør inngå i alternative organisasjons- og tilknytningsformer med andre fagmiljøer for å styrke forskningens kvalitet og relevans og instituttets økonomiske bærekraft

Instituttenes strategier for framtiden

- Vurdere de regionale instituttene strategier for sin framtidige virksomhet, i forhold til de utfordringene som har kommet fram i evalueringen. (Forskningsrådet, mandat, jf. vedlegg 1).

2.2 Forskningsinstitutter som inngår

Disse tolv regionale instituttene inngår i evalueringen:

Agderforskning
 IRIS Samfunns- og næringsutvikling
 Møreforskning
 Nordlandsforskning
 Norut Alta
 Norut Tromsø Samfunn
 Telemarksforskning
 Telemarksforskning-Notodden
 Trøndelag Forskning og Utvikling (TFoU)
 Vestlandsforskning
 Østfoldforskning
 Østlandsforskning (ØF)

2.3 Utvalgets sammensetning og arbeidets organisering

Til å gjennomføre evalueringen oppnevnte Norges forskningsråd ved sitt divisjonsstyre for vitenskap 15. juni 2011, sak 52/11, et utvalg på seks med følgende medlemmer.

Jørn Rangnes (leder),	seksjonssjef ved Regionalavdelingen i Vestfold fylkeskommune
Berit Sundby Avset,	seniorrådgiver i SINTEF
Britt Engan Dale,	professor ved Geografisk institutt, NTNU
Hanne Foss Hansen,	professor i offentlig forvaltning og organisasjon ved Institut for statskundskab, Københavns Universitet
Per Hetland,	instituttleder ved InterMedia, Universitetet i Oslo
Erik Westholm,	professor ved Institutionen för Stad og Land, Sveriges Landbruksuniversitet

Kortfattede CV-er for alle utvalgets medlemmer finnes i rapportens vedlegg 3.

Utvalget begynte sitt arbeid i oktober 2011 og avsluttet det i første omgang i mai 2012. I denne perioden hadde utvalget fire møter: 11.10. og 8.12.2011 samt 14.2. og 13.4.2012, alle i lokalene til Norges forskningsråd i Oslo. Etter at Forskningsrådet ba utvalget om å vurdere noen supplerende spørsmålet, ble utvalgsarbeidet videreført i august-oktober 2012. Det ble i denne perioden gjennomført tre møter, 10.9, 15.10 og 29.10.

Utvalget har hatt administrativ støtte fra Norges forskningsråd ved spesialrådgiver Ingunn Stangeby, seniorrådgiver Jorun Thorbjørnsrud og konsulent Eva Nordmo. Forskningsrådet deltok på utvalgets første tre møter og var delvis til stede på det fjerde møtet. Forskningsrådet har også vært delvis til stede på de tre siste møtene høsten 2012.

Sekretariatet for arbeidet har vært ved NIFU: I den første perioden var forsker 2 Vera Schwach utvalgets sekretær, mens spesialrådgiver Karl Erik Brofoss gjennomførte en særskilt brukerundersøkelse, han vikarierte også som sekretær i en periode og har ellers bistått som rådgiver. I den andre perioden har forskningsleder Olav R. Spilling vært utvalgets sekretær, og seniorrådgiver Bo Sarpebakken har bistått med fremskaffing av statistisk materiale.

Utvalgets medlemmer har besøkt alle de tolv regionale forskningsinstituttene som inngikk i evalueringen.

Utvalgets leder deltok 29.1.2012 på et møte i Fevik i regi av FOKUS, som er interesseorganisasjonen for de regionale forskningsinstituttene. På denne samlingen presenterte utvalgslederen opplegget for evalueringen for de forskningsinstituttene som inngår i evalueringen.

Norges forskningsråd har 13 regionale representanter. Utvalgets leder, Norges forskningsråd og fagsekretariatet møtte 9.2.2012 tre av Forskningsrådets regionale representanter: Tom Skyrud for Oslo, Akershus, Østfold; Arthur Almestad for Møre og Romsdal og Dag Lothe for Sogn og Fjordane. I møtet ble blikket rettet mot generelle instituttpolitiske og strategiske spørsmål for instituttene i de ulike regionene.

2.4 Presiseringer av mandatet

Utvalget så et behov for å presisere og klargjøre enkelte punkter i det brede mandatet utvalget hadde fått fra Norges forskningsråd. Under de to første utvalgsmøtene, avholdt 11.10. og 8.12.2011, drøftet derfor utvalget sammen med Norges forskningsråd hvilke av mandatets punkter utvalget skulle legge størst vekt på, og det fikk presisert Forskningsrådets intensjoner med evalueringen. Utvalgets oppfatning av disse drøftingene og de avgrensninger som ble gjort, er omtalt her.

Evalueringsutvalget forstår mandatet slik at Forskningsrådet ønsket en systemevaluering der utvalget vurderer hele gruppen av regionale institutter. Utvalget har tolket mandatet dithen at evalueringen skal legge vekt på strukturelle forhold. Derfor er denne vurderingen ikke primært en fagevaluering. Utvalget har ikke evaluert forskningsgruppenes kvalitet og relevans gjennom en særskilt fagevaluering.

Videre har utvalget forstått oppgaven slik at det ikke er det enkelte institutt som skal evalueres, men hele gruppen av institutter – deres rammer og betingelser for virksomheten. Utvalget har derfor løftet fram spørsmål knyttet til betingelser for de regionale instituttene virksomhet, rammebetingelser som de deler med den øvrige instituttsektoren. Slik vil denne evalueringen også drøfte noen av sektorens allmenne utfordringer innenfor det norske forskningssystemet.

Utvalget har altså ikke foretatt noen fullstendig evaluering av virksomheten ved hvert enkelt av de tolv instituttene. Det håper likevel at de enkelte instituttene vil ha utbytte av fagevalueringen, og det på minst to måter: For det første at de utfordringene som instituttene opplever i sin hverdag, blir løftet fram og drøftet i en bredere strukturell og forskningspolitisk sammenheng, og for det andre at denne evalueringen har gitt hvert institutt økt oppmerksomhet rundt og et bidrag til interne diskusjoner og gjennomgang av egen institusjonsstrategi.

Mandatet ber utvalget vurdere om instituttene har tilstrekkelig evne til å danne nettverk og samarbeide med andre fagmiljøer. Videre skal utvalget evaluere samarbeid med brukere og aktører både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Utvalget har valgt å vurdere disse punktene i mandatet i lys av SAK-komplekset – samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon. SAK er et tiltak for å fremme høyere kvalitet i forskning og i høyere utdanning. I *Stortingsmelding nr. 30 (2008–2009), Klima for forskning*, pekte Kunnskapsdepartementet på et generelt behov for robuste fagmiljøer og profilerte institusjoner. Bakgrunnen er at departementet har sett det nødvendig med en klarere arbeidsdeling.

Til nå har drøftinger om SAK hatt sitt tyngdepunkt i Universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren). Men spørsmål om SAK, samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon er i høyeste grad relevant for instituttsektoren. Det synes etter utvalgets oppfatning så langt å mangle en presis avklaring av hvilke saksforhold som skal inngå i SAK-komplekset og på hvilke måter. Relevansen kan løpe langs flere akser:

- 1) den innbyrdes relasjonen mellom de tre hensiktene: samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon
- 2) den faglige aksen
- 3) den institusjonelle aksen:
 - a) en SAK-politikk innad i instituttsektoren
 - b) en SAK-politikk mellom forskningsinstituttene (her de regionale instituttene) og UH-sektoren
 - c) en SAK-politikk mellom forskningsinstituttene og konsulentselskapene.

Utvalget har fokusert mest på hensikten samarbeid, altså S-en i SAK og den institusjonelle aksen

2.5 Datagrunnlag

Følgende dokumentasjon ligger til grunn for evalueringsgruppens arbeid:

Faktarapport

Før evalueringen tok til, hadde NIFU utarbeidet en faktarapport om de tolv regionale forskningsinstituttene på oppdrag fra Forskningsrådet. Den skulle danne faktagrunnlag for evalueringen av disse instituttene. I rapporten beskrives instituttene formål, deres personellmessige rammebetingelser, økonomiske forhold og vitenskapelige produksjon. Rapporten viser status per 2010 og utviklingstrekk mellom 2006 og 2010. Faktarapporten er i hovedsak tuftet på de nøkkeltallene som NIFU årlig innhenter fra forskningsinstituttene på oppdrag fra Forskningsrådet. Videre bygger den på

Forskningsrådets årsrapporter og informasjon fra Forskningsrådets datavarehus (Schwach, 2011: 16–17).

Egenevaluering

De regionale instituttene ble bedt om å gi en kvalitativ vurdering av en rekke sider av sin virksomhet:

1. regional forankring og rolle
2. forskning og faglige tyngdepunkt
3. faglig fornyelse og kompetanseutvikling
4. organisering, økonomi og rammebetingelser
5. konkurranse
6. samarbeid
7. kontakt med brukere og oppdragsgivere
8. formidling av forskningsresultater
9. annet

Egenevalueringen var ment å skulle dekke sentrale forhold ved de regionale instituttene. Imidlertid var utvalget fullt klar over at instituttene har ulike faglige, organisatoriske og økonomiske rammer for sin virksomhet. Noen spørsmål som var viktige og relevante for enkelte institutter, var mindre relevante for andre. Guiden for egenevaluering finnes i rapportens vedlegg 4.

Utvalget opplevde at de forskjellige instituttenes arbeidsinnsats for å besvare spørsmålene varierte, og at arbeidet med egenevalueringen hadde vært ulikt forankret ved enhetene. Følgelig dannet egenevalueringene et uensartet kunnskaps- og vurderingsgrunnlag for utvalgets arbeid.

Utfylte egenevalueringer er kun blitt brukt av utvalgets medlemmer og av sekretariatet. Svarene er ikke blitt distribuert og har ikke vært tilgjengelig for andre enn evalueringsutvalget og sekretariatet. I NIFUs prosjektarkivsystem ble mappen med alle egenevalueringene klausulert og straks stengt for innsyn for andre enn administrator av systemet og sekretariatet.

Instituttbesøk

Egenevalueringene dannet bakgrunnsinformasjon for utvalgets instituttbesøk. Med dem som utgangspunkt utformet utvalget en intervjuguide for besøkene. Hensikten med guiden var å få utdypet informasjon og vurderinger i egenevalueringene. Guiden inneholdt både likeartede spørsmål til alle instituttene og noen spørsmål beregnet på det særskilte instituttet.

Målet var at utvalget skulle samtale med fire grupper involverte ved hvert institutt: styreleder, direktør, erfarne forskere (forskere med flere års fartstid) og med nyansatte forskere. Dette kravet ble i praksis tilpasset instituttets størrelse og det som viste seg praktisk mulig.

Instituttbesøkene ble fordelt mellom utvalgets medlemmer, slik at to medlemmer fra utvalget besøkte hver institusjon. De skrev referater som ble sirkulert og diskutert i utvalget, i tillegg til muntlig utveksling av informasjon under utvalgsmøtene og på e-post.

Referatene fra instituttbesøkene har kun vært brukt av utvalgets medlemmer og av sekretariatet.

De tolv regionale instituttene som inngår i evalueringen, blir presentert og vurdert i vedlegg 5. Et utkast til dette vedlegget ble i slutten av april sendt til alle instituttene og Norges forskningsråd for kontroll av faktafeil. En revidert versjon av instituttbeskrivelsene med noe mer utfyllende opplysninger ble sendt til alle instituttene for kvalitetskontroll i oktober.

Brakerundersøkelse

Formålet her var å gi et bilde av instituttenes forhold til sine oppdragsgivere, som produsenter, overførere og formidlere av kunnskap. Med et selvvalgt og begrenset utvalg av respondenter vil det kunne finnes skjevheter i svarfordelingene med en positiv bias, slik at de som er mest fornøyd med kontakten, vil tendere til å svare, mens de som er mindre fornøyd, tenderer ofte til ikke å svare i

undersøkelsen. Utvalget er likevel av den oppfatning at en slik undersøkelse gir et bilde av hvordan viktige oppdragsgivere vurderer instituttene faglige kvalitet og relevans.

Henvendelsen gikk til 99 representanter for oppdragsgivere pekt ut av instituttene selv. Presentasjonen av resultatene bygger på 55 fullstendige svar. Av disse kommer omlag halvparten (28) av svarene, fra samme region/distrikt som det aktuelle instituttet, resten representerer nasjonale oppdragsgivere. Omlag halvparten av respondentene har ledelsesfunksjoner. Nesten to tredjedeler av respondentene har kontakt med instituttene hver måned eller hyppigere.

En tilsvarende undersøkelse ble gjort blant oppdragsgivere ved de sosialpolitiske instituttene i 2006. I presentasjonen har vi sammenliknet svarfordelingene blant disse oppdragsgiverne og oppdragsgiverne ved de regionale forskningsinstituttene. De regionale instituttene er blant annet tiltenkt å ha et særlig fokus på regionale problemstillinger. Med dette som utgangspunkt kan det være interessant å se om disse instituttene har en noe annen profil enn de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene, i denne undersøkelsen representert ved de sosialpolitiske instituttene.

Spørreskjema for brukerundersøkelsen finnes i vedlegg 6. Hovedfunn fra brukerundersøkelsen er oppsummert i kapittel 4.5, mens vedlegg 7 gir en samlet fremstilling av undersøkelsen.

Andre kilder

Årsrapporter fra Forskningsrådet og de regionale instituttene, tidligere evalueringer av de regionale instituttene og relevante evalueringer fra andre og sammenliknbare forskningsinstitutter og dessuten annet bakgrunnsmateriale, blant annet *Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter* (Kongelig resolusjon 19.12.2008).

Begrensninger i det statistiske materialet

En viktig oppdragsgiver er offentlig sektor – på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I nøkkeltall for forskningsinstituttene som NIFU årlig samler inn på oppdrag fra Norges forskningsråd, inngår inntekter fra kommuner og fra fylkeskommuner. Det er imidlertid ikke mulig å fordele inntektene til de regionale instituttene på kommunalt, fylkeskommunalt og nasjonalt nivå. En annen mulig viktig oppdragsgiver på regionalt nivå kan være det regionale næringslivet. Heller ikke her har NIFU presise talloppgaver. Drøftinger av omfanget av inntekter fra oppdragsgivere på regionalt nivå er derfor i det vesentlige fundert på instituttene egne evalueringer og instituttbesøk.

2.6 Det oppfølgende arbeidet

Etter at utvalget leverte sin rapport i mai 2012, ble det etter vurderinger i Forskningsrådet tatt kontakt med utvalget med forespørsel om man kunne utdype og konkretisere utvalgets vurderinger på enkelte punkter i mandatet. Dette ble det redegjort nærmere for i et notat fra Forskningsrådet av 29. juni 2012 (jf. vedlegg 2), og der det heter at det er særlig på to punkter Forskningsrådet ønsker at utvalget er mer eksplisitt og konkret i sitt svar på mandatet:

- (a) vurdering av instituttene i forhold til tema som er gitt i mandatet, og
- (b) anbefalinger til beslutningstakerne.

Det sies videre at en utvidelse og tydeligere strukturering av rapportens kapittel 1 trolig vil kunne tilfredsstille Forskningsrådet forventninger på disse to punktene. I notatet gjennomgås så de temaene man ønsker utdypet, og disse kan, noe bearbeidet, sammenstilles i følgende punkter:

1. Vise hvordan instituttene tilfredsstiller kriteriene for å få statlig basisfinansiering
2. Vurdere instituttene egenart og regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans.
3. Vurdere utfordringer instituttene står overfor når det gjelder rekruttering, kompetanseheving og videreutvikling av de ansatte.

4. Vurdere om instituttene har en tilstrekkelig bredde i sine faglige aktiviteter og oppdragsportefølje, eller om det er ønskelig med større grad av faglig og tematisk konsentrasjon.
5. Vurdere om instituttene bør inngå i alternative organisasjons- og tilknytningsformer med andre fagmiljøer for å styrke forskningens kvalitet og relevans og instituttets økonomiske bærekraft.
6. Vurdere de regionale instituttenes strategier for sin framtidige virksomhet i forhold til de utfordringene som har kommet fram i evalueringen.
7. Overkapasitet
8. Fordelingsarenaer – om noen av instituttene hører hjemme på andre fordelingsarenaer

Dette har vært utgangspunktet for utvalgets oppfølgende arbeid, og det reviderte kapittel 1 er i stor grad strukturert med utgangspunkt i disse punktene. Men det har også vært nødvendig å bearbeide kapittel 3 og 4 og supplere med en del stoff som har gitt grunnlag for fremstillingen i kapittel 1.

Utvalget har i hovedsak fulgt opp og drøftet alle de punkter Forskningsrådet har spesifisert i den grad det har vært mulig innenfor den tidsmessige og ressursmessige rammen som man har hatt. Dog må det kommenteres at noen av problemstillingene er relativt krevende å drøfte, bl.a. spørsmålet om overkapasitet, og det er også begrenset i hvilken grad utvalget har hatt mulighet til å gå inn på de enkelte institutters strategier. Men ved å være tydelige på en del av de øvrige problemstillingene, som liten størrelse på en del av instituttene, lavt publiseringsnivå og andre indikasjoner på at forskningsaktiviteten i instituttene ikke holder et tilfredsstillende nivå, gir dette klare føringer for hva instituttene bør vektlegge i sine fremtidige strategier.

3 De regionale instituttene - institusjonelle, faglige og økonomiske rammer

De tolv regionale forskningsinstituttene har en todelt rolle i det norske FoU-systemet. De er en del av de nasjonale, samfunnsvitenskapelige instituttene, og deltar på de samme konkurransearenaer som disse. I tillegg har de regionale instituttene også en rolle som regionale forsknings- og utviklingsaktører. I dette kapitlet gjennomgås de regionale instituttene og deres roller på den nasjonale konkurransearenaen., og det drøftes ulike problemstillinger knyttet til dette.

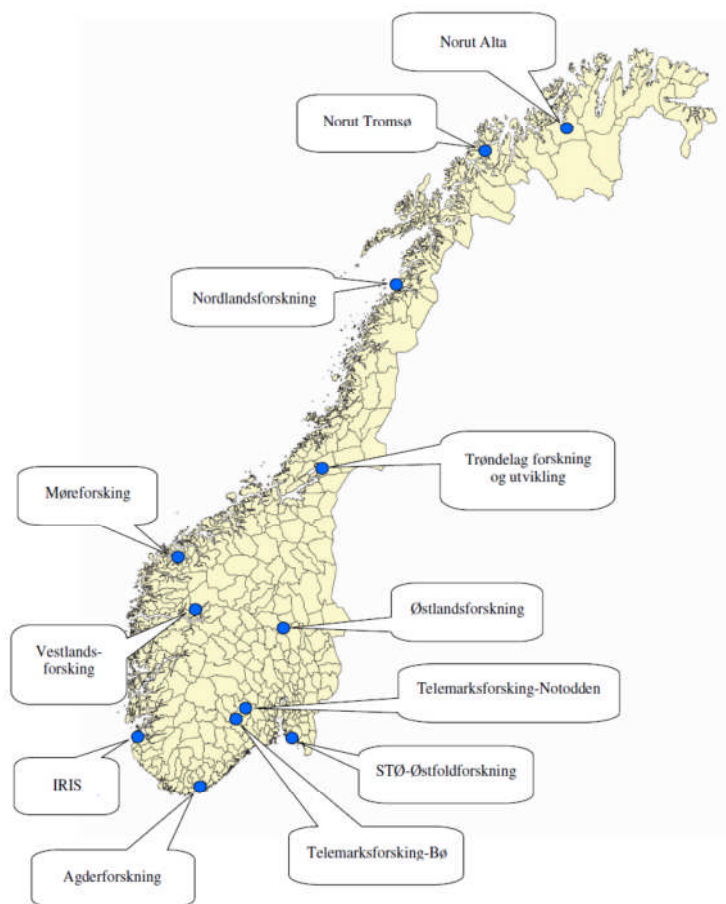
3.1 Oversikt over instituttene

De regionale instituttene består i dag av 12 enheter. De fleste av dem ble startet på 1980-tallet med en regionalpolitisk begrunnelse. Et bakteppe til dannelsen av denne typen forskningsinstitutter var distriktshøgskolene som ble opprettet fra 1970-tallet av. Distriktshøgskoler var regionale læresteder som tilbød ulike typer utdanning på høgskole- og universitetsnivå. De ble delvis etablert der det allerede fantes høgskoleutdanninger, for eksempel lærerhøgskoler eller tekniske skoler. En delintensjon med utdanningene var at de skulle være rettet mot å dekke distriktenes egne behov for høyt utdannede personer og regionenes kompetansebehov. Fagpersonalet som ble ansatt ved distrikthøgskolene, skulle både undervise og utføre egen forskning.

Det samme motivet, å dekke distriktets forskningsbehov, lå til grunn for etablering av regionale forskningsstiftelser. Opprettelsen av forskningsenheter var et virkemiddel for å bidra til å fordele forskningsressurser over hele landet. Støtte til etableringer av regionale institutter var også ledd i en begynnende regional kompetansestrategi fra det daværende Kommunal- og arbeidsdepartementets side. Dette departementet var i første halvdel av 1980-tallet en pådriver for å etablere mange av de regionale instituttene. Departementet bidro også med stiftelseskapital til flere av de instituttene som inngår i denne evalueringen (Hansteen et al., 1988).¹ Et karakteristisk trekk ved de regionale forskningsinstituttene var at deres oppmerksomhet var rettet mot regionale forhold av næringsmessig, politisk og sosial art. Et annet trekk var at noe av forskningen bygde videre på fagtradisjoner som fantes ved stedets eksisterende læresteder, eller at faggrupper videreutviklet faglige retninger som ble dannet med etableringen av distriktshøgskolene.

¹ Nordlandsforskning, 1979, 2 mill. kr; Møreforskning, 1979, 1,2 mill. kr; Nord-Trøndelagsforskning, 1983–1984, 2 mill.; Østlandsforskning, 1984, 6 mill. kr; FORUT (forløperen til Norut), 1984, 4 mill. kr; Agderforskning, 1985, 3 mill. kr; Vestlandsforskning, 1985, 2 mill. kr; TEL-TEK, 1986, 1 mill. kr og TEL-ØK (forløperen til Telemarksforskning i Bø), 1986, 1 mill.; (Hansteen et al., 1988: vedlegg, s. 71ff).

En oversikt over de tolv regionale instituttene og deres geografiske lokalisering er gitt i figur 3.1, og noen nøkkelopplysninger er gitt i tabell 3.1.

Figur 3.1 Lokaliseringen av de 12 regionale instituttene

Det viktigste kjennetegnet ved de regionale instituttene er at de har en samfunnsvitenskapelig innretning, at de ivaretar en «regional funksjon», og at de er spredt over hele landet. Som det fremgår av oversikten, har de en meget god spredning: Ett på Sørlandet, fire på Østlandet, tre på Vestlandet, ett i Trøndelag og tre i Nord-Norge. Et viktig kjennetegn ved instituttenes lokalisering er ellers at de for de flestes vedkommende er samlokalisert med en regional høyskole eller et universitet.

Alle instituttene ble i sin tid etablert som stiftelser, og ble da stiftet av regionale aktører. Ni av instituttene har senere blitt omorganisert til aksjeselskap, og deres eiere er i hovedsak regionale aktører, som fylkeskommunene, universitet og høyskoler og i noen tilfelle regionale næringsaktører. Ni av enhetene som er klassifisert som regionale institutter er selvstendige organisasjoner, mens tre inngår i større organisasjoner. Det gjelder IRIS Samfunns og næringsutvikling som er en av tre avdelinger i konsernet IRIS, mens Norut Tromsø Samfunn og Norut Alta begge inngår i konsernet Norut.

Et annet kjennetegn ved de regionale instituttene er at de gjennomgående er små. I perioden 2007-2011 har de gjennomsnittlige inntektene variert mellom 4 mill kroner for det minste til 66 mill. kroner for det største. Halvparten ligger i området 15-25 mill kroner, og bare fire institutter har hatt gjennomsnittlige årlige inntekter på over 30 mill kroner. Målt i forskerårsverk varierer instituttene mellom 4 og 39 i gjennomsnitt i perioden, og bare tre institutter har mer enn 30 forskerårsverk.

Et viktig spørsmål for denne evalueringen er derfor om dagens organisering av de tolv regionale instituttene representerer en tilstrekkelig bærekraftig struktur, noe som diskuteres videre i kapitlet.

Tabell 3.1 De regionale instituttene.

Institutt	Organisasjon	Lokalisering	Inntekter*) (mill kr)	Årsverk totalt og forsker*)
Agderforskning	AS, eies av Universitetet i Agder (50,1%) og Stiftelsen Agderforskning	Kristiansand, kontorplasser i Arendal	33,9	29,1 24,2
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	IRIS SN er en av tre avdelinger i Konsernet IRIS som eies av Universitetet i Stavanger og Stiftelsen Rogalandforskning (50% på hver)	Stavanger	65,6	47,1 39,0
Møreforskning	AS, består av Møreforskning as og datterselskapet Møreforskning Molde as. Eiere: Møre og Romsdal fylke (36%), høgskolene i Molde, Volda og Ålesund (18% på hver) og Stiftelsen Møreforskning (10%)	Avdelinger i Volda, Ålesund og Molde	42,0	41,3 34,4
Nordlandsforskning	AS eid av Universitetet i Nordland (51%) og Stiftelsen Nordlandsforskning (49%)	Bodø	34,1	33,5 30,1
Norut Alta	Datterselskap i Norut-konsernet Eiere: Norut (60,09%), Origo Nord (12,33%), Hammerfest Energi (9,42%), Alta Kraftlag (8,52%), North Cape Minerals (3,59%), Høgskolen i Finnmark (3,14%), NIBR (2,91%)	Alta	11,6	11,9 10,9
Norut Tromsø Samfunn	Norut Tromsø inngår i konsernet Norut. Eiere: Universitetet i Tromsø (65,6%), SIVA (21,8%), Troms fylkeskommune (4,8%), Troms Kraft Invest (3,9%), Nordland Fylkeskommune (3,9%)	Tromsø	18,1	18,4 15,4
Telemarksforskning	Stiftelse, stiftere er Telemark fylkeskommune, Høgskolen i Telemark og Telemark reiselivsråd	Bø i Telemark	22,5	24,0 20,3
Telemarksforskning-Notodden	Stiftelse; stiftere er Telemark fylkeskommune, Statens utdanningskontor i Telemark og KS-Telemark	Notodden	4,0	5,3 4,4
Trøndelag Forskning og Utvikling	AS, Eies av Høgskolen i Nord-Trøndelag (48,1%), Nord-Trøndelag fylkeskommune (10%), Sparebanken 1 Midt-Norge (10%), SINTEF Holding (10%), Nord-Trøndelag elektrisitetsverk (6%), Steinkjer kommune (4%), Industri- og prosjektutvikling AS (4%), Levanger kommune (2%), Verdal kommune (2%), Stjørdal kommune (2%), ansatte (1,8%)	Steinkjer, avd.kontor i Trondheim	17,7	17,2 15,6
Vestlandsforskning	Stiftelse, Sogn og Fjordane fylkeskommune som stifter	Sogndal	24,5	25,2 21,5
Østfoldforskning	AS, eies av Østfold fylkeskommune (36%), Østfold Energi (18%), Fredrikstad kommune (18%), Indre Østfold regionråd (9%), Sarpsborg kommune (4%), COWI (5%), ansatte (9%)	Fredrikstad	25,9	21,4 17,8
Østlandsforskning	AS, eies av Stiftelsen Østlandsforskning (38,1%), Hedmark fylkeskommune (19,05%), Oppland fylkeskommune (19,05%), Sparebanken Hedmark (19,05%), Høgskolen i Lillehammer (4,75%)	Lillehammer, avd.kontor på Hamar	22,5	23,4 21,2

*)Gjennomsnitt for 2007-2011.

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapport for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2011.

3.2 Faglig aktivitet

Alle de regionale instituttene har en hovedinnretning på samfunnsfag, og de sorterer under de samfunnsvitenskapelige instituttene, men som en egen underkategori kalt regionale institutter. I det følgende skal vi se nærmere på instituttenes faglige aktivitet og drøfte noen problemstillinger i forbindelse med dette.

3.2.1 Oversikt over den faglige aktiviteten

Den samlede FoU-aktiviteten i de regionale instituttene, målt ved kostnader til FoU, ble i 2010 anslått til 287 mill kr, og dette fordelte seg på fagområder slik som vist nedenfor.

Tabell 3.2 Fordeling av kostnader til FoU i de regionale instituttene, 2010

Fagområde	Fordeling av kostnader til FoU (%)
Humaniora	1,0
Landbruks- og fiskerifag og veterinærmedisin	8,5
Matematikk og naturvitenskap	3,0
Medisin og helsefag	2,8
Samfunnsvitenskap	79,9
Teknologi	4,8
Totalsum	100,0

Kilde: NIFU, FoU-statistikk 2010.

Naturlig nok er det samfunnsvitenskap som er det sentrale for de regionale instituttene med nærmere 80 prosent av aktiviteten, men instituttene har også aktivitet på flere andre områder, der særlig landbruks-, fiskerifag og veterinærmedisin er viktig sammen med teknologi. Dette forholdet illustreres ytterligere i tabell 3.3 der det er krysset av for de fagområder de enkelte instituttene har aktivitet. Som det fremgår av denne, har ti av de tolv instituttene sin hovedaktivitet på det samfunnsvitenskapelige område, mens to institutter ikke kan sies primært å være samfunnsvitenskapelige institutter. Den ene er Østfoldforskning der hovedaktiviteten er klassifisert som teknologisk orientert forskning, mens de også har noe landbruks/fiskerifaglig virksomhet, i tillegg til en del samfunnsvitenskap. Den andre er Telemarksforskning Notodden, der aktiviteten er spredd på humaniora, matematikk og naturvitenskapelige fag, og samfunnsvitenskapelige fag.

Tabell 3.3 De regionale instituttenes aktivitet på ulike fagområder *)

Institutt	Landbr.		Medisin		Sam-	Tekno-
	Huma- niora	fiskeri vet.med.	Mat. nat.	og helsefag	funnsv.	logi
Agderforskning					X	
IRIS - Samfunns- og næringsutvikling				x	X	
Møreforskning		X	x	x	X	
Nordlandsforskning					X	
Norut Alta					X	
Norut Tromsø - samfunnsvitenskapelig del					X	
Telemarksforskning					X	
Telemarksforskning-Notodden	x		x		x	
Trøndelag Forskning og Utvikling		x			X	
Vestlandsforskning			x		X	
Østfoldforskning		x			x	X
Østlandsforskning					X	

*) **X**: Instituttets hovedaktivitet, x: delaktivitet.

Kilde: NIFU, FoU-statistikk 2010

I tillegg kan det også nevnes at Møreforskings avdeling i Ålesund er spesialisert innenfor det marine feltet, og denne enheten hører dermed prinsipielt heller ikke hjemme blant de samfunnsvitenskapelige instituttene.

I den neste tabellen er det gitt en mer detaljert oversikt over instituttenes faglige innretning. Klassifiseringen er basert på instituttenes egevaluering og deres angivelse av områder de arbeider på, og der vi tentativt har forsøkt å strukturere en faglig inndeling innenfor det samfunnsfaglige feltet i hovedsak.

Siden Møreforskning i praksis består av tre ulike avdelinger med nokså separate virksomheter knyttet opp mot tre forskjellige høyskoler, har vi funnet det hensiktsmessig å skille mellom de tre avdelingene i oversikten, jf tabell 3.4.

Tabell 3.4. Oversikt over prioriterte fagområder ved de regionale instituttene.

Fagområde	AF	IRIS SN	MF Molde	MF Volda	MF Åles	NF	Norut Alta	Norut TS	TF	TF Not.	TFoU	VF	Østf.F	Østl.F
Velferd og helse arbeidsliv/sykefravær	X	X		X		X								X
Arbeidsmarked							X							
Samfunnsplanlegging/ forvaltning/ kommunalforskning				X				X	X					X
Skole og utdanning oppvekst/læring				X		X				X				X
Språk og interkultur										X				
Organisasjon og ledelse										X			X	
Kultur, reiseliv, opplevelsesnæringene	X					X			X		X	X		X
Miljø, naturressurser, klima						X						X	X	
Primærnæringene											X			
Petroleumsnæringene		X					X							
Innovasjon og entreprenørskap, næringsutvikling	X	X				X		X				X	X	
Næringsøkonomi			X											
Transportøkonomi og logistikk			X											
Teknologi og samfunn								X						
IKT												X		
Regional utvikling				X			X		X		X			X
Nordområdene							X	X						
Samisk forskning							X							
Marin verdikjede/ naturvitensk. orientert					X									

Kilde: NIFU, basert på instituttenes egne evalueringer

I denne oversikten fremkommer et relativt differensiert arbeidsdelingsmønster. Oversikten viser at de enkelte instituttene har nokså ulike spesialiseringer, og selv om det er noe overlapping, er tendensene til spesialisering ganske tydelig. Det temaet som flest av instituttene er involvert i, er kultur, reiseliv og opplevelsesnæringene, innovasjon, entreprenørskap og næringsutvikling og regional utvikling. På den annen side er det flere temaer der det bare er ett eller to institutter med aktivitet, som arbeidsmarked, organisasjon og ledelse, primærnæringene, petroleumsnæringene, næringsøkonomi, transportøkonomi og logistikk, teknologi og samfunn, nordområdene og samisk forskning.

3.2.2 Vitenskapelig publisering

Et sentralt kriterium for å kunne regnes som et forskningsinstitutt, er at instituttet må ha en faglig og vitenskapelig kompetanse som kommer til uttrykk gjennom vitenskapelige publikasjoner i anerkjente publikasjonskanaler. Den sentrale indikatoren for dette er publiseringspoeng, og i tabell 3.5 er det gitt en oversikt der instituttene er rangert etter gjennomsnittlig publiseringspoeng per forskerårsverk i perioden 2007-2011.

Tabell 3.5 Publiseringspoeng per forskerårsverk for de regionale instituttene 2007-2011

Institutt	Publikasjonspoeng per forskerårsverk					Gj.snitt
	2007	2008	2009	2010	2011	
Norut Tromsø, samfunn	0,27	0,25	1,55	1,40	0,70	0,77
Telemarksforskning	0,89	0,48	0,36	0,47	0,79	0,59
Vestlandsforskning	0,77	0,25	0,65	0,72	0,45	0,56
Østlandsforskning	0,56	0,27	0,97	0,43	0,51	0,55
IRIS - Samfunns- og næringsutvikling	0,26	0,50	0,54	0,49	0,57	0,47
Nordlandsforskning	0,32	0,37	0,41	0,79	0,46	0,47
Norut Alta	0,27	0,81	0,05	0,51	0,52	0,43
Agderforskning	0,16	0,09	0,55	0,45	0,51	0,35
Østfoldforskning	0,04	0,00	0,05	0,12	0,76	0,21
Møreforskning	0,11	0,02	0,17	0,18	0,05	0,10
Telemarksforskning - Notodden	0,15	0,00	0,00	0,18	0,00	0,06
Trøndelag Forskning og Utvikling	0,00	0,00	0,05	0,07	0,07	0,04
Sum regionale institutter	0,32	0,26	0,47	0,48	0,46	0,40
Nasjonale samfunnsvitenskapelige institutter	1,04	0,98	1,07	1,03	1,04	1,03

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene

Det kan for det første konstateres at de regionale instituttene skårer langt lavere på denne indikatoren enn de nasjonale instituttene. For femårsperioden ligger de regionale instituttene i gjennomsnitt på godt under halvparten av de nasjonale instituttene. Derne st kan det konstateres betydelige variasjoner mellom de regionale instituttene. Norut Tromsø Samfunn ligger på topp med 0,77 poeng i gjennomsnitt, etterfulgt av Telemarksforskning med 0,59 poeng. I den andre enden av skalaen finner vi Trøndelag Forskning og Utvikling og Telemarksforskning-Notodden, som kun har henholdsvis 0,04 og 0,06 publiseringspoeng. De regionale instituttene er således meget forskjellige med hensyn til faglig aktivitet og i hvilken grad meritterende vitenskapelig aktivitet blir prioritert.

Det er videre verdt å merke seg den store forskjellen mellom de regionale og de nasjonale instituttene. Når Norut Tromsø Samfunn, som er det regionale instituttet som skårer høyest, sammenliknes med de nasjonale instituttene, er det bare fire av de fjorten nasjonale instituttene som har lavere gjennomsnittlige publikasjonspoeng i femårsperioden. Det miljøet som skårer svakest av de nasjonale instituttene, NTNU Samfunnsforskning, er på nivå med Østfoldforskning.

En motforestilling som kan reises mot dette, er at en indikator basert på publikasjonspoeng per forskerårsverk ikke gir en helt rettferdig vurdering, siden deler av instituttenes aktivitet har andre siktemål enn vitenskapelig produksjon, som eksempelvis ulike utredningsoppgaver, statistikkproduksjon og evalueringer. Spesielt kan dette være et viktig argument for de regionale instituttene, som skal ivareta ulike regionale funksjoner av relativt anvendt karakter, jf. gjennomgangen i kapittel 4. En alternativ indikator for vitenskapelig kvalitet kan derfor være at man relaterer publiseringspoengene til den delen av instituttenes aktivitet som har et mer eksplisitt mål om kompetanseutvikling og vitenskapelig produksjon.

På dette grunnlag har utvalget fått utarbeidet en alternativ indikator, der publiseringspoengene er relatert til basisbevilgningen og forskningstildelinger fra Forskningsrådet. En slik tilnærming har også svakheter ettersom instituttene i varierende grad har andre inntekter som vil kunne gi rom for vitenskapelig publisering, i første rekke bidragsinntekter og EU-finansiering. Likevel kan en oppstilling der vitenskapelig publisering sees i lys av finansiering fra Forskningsrådet bidra til å få et noe mer nyanisert bilde, jf. oversikten i tabell 3.6.

Tabell 3.6 Publiseringspoeng i forhold til inntekter fra Norges forskningsråd (basisbevilgning og forskningsstildelinger, inntekter overført samarbeidspartnere holdt utenfor), 2007-2011.

Institutt	Publikasjonspoeng per mill kr					Gj.snitt
	2007	2008	2009	2010	2011	
Telemarksforskning	6,25	3,99	3,14	2,21	3,41	3,58
Østlandsforskning	2,16	1,34	4,61	1,40	1,97	2,24
NORUT Tromsø samfunn	0,58	0,61	2,87	2,29	1,19	1,51
Vestlandsforskning	1,81	0,59	1,42	1,49	1,31	1,32
NORUT Alta	1,00	4,36	0,11	1,10	1,20	1,20
Agderforskning	0,56	0,26	1,45	1,45	1,83	1,09
Nordlandsforskning	0,86	0,94	0,85	1,46	0,97	1,03
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	0,55	0,84	0,97	0,97	1,12	0,89
Østfoldforskning	0,05	0,00	0,30	0,49	2,10	0,61
Møreforskning	0,47	0,07	0,71	0,92	0,25	0,46
Telemarksforskning - Notodden	0,67	0,00	0,00	0,63	0,00	0,30
Trøndelag Forskning og Utvikling	0,00	0,00	0,14	0,18	0,25	0,14
Regionale institutter	0,92	0,77	1,29	1,26	1,31	1,12
Nasjonale institutter	1,98	1,62	1,96	1,86	1,77	1,83

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene

Hovedtendensen i denne rangeringen er i stor grad sammenfallende med rangeringen basert på publiseringspoeng per forskerårsverk, men det fremkommer noen viktige nyanser. For det første utjevnes en del av forskjellen mellom de regionale og de nasjonale instituttene. Mens gjennomsnittet for de nasjonale instituttene var over dobbelt så høyt som for de regionale ved den forrige indikatoren, er nå forskjellen noe mindre; de nasjonale ligger vel 60 prosent over de regionale. Videre er det to regionale institutter som nå skårer over gjennomsnittet for de nasjonale, mens ingen hadde skår over gjennomsnittet for de nasjonale instituttene etter den forrige rangeringen. Der nest endres den innbyrdes rangeringen blant de regionale instituttene, blant annet kommer Telemarksforskning nå høyest med en meget høy skår, mens Norut TS har falt ned på tredje plass. På den annen side er det også verdt å merke seg at de tre instituttene som skåret svakest på den første indikatoren, nemlig Trøndelag Forskning og Utvikling, Telemarksforskning-Notodden og Møreforskning, også ligger nederst på denne rangeringen.

Det er verdt å merke seg både at de regionale instituttene som gruppe skårer vesentlig dårligere med hensyn til publisering enn de nasjonale instituttene, og at det blant noen av de regionale instituttene er noen som skårer spesielt svakt. Det kan være mange faktorer som bidrar til denne situasjonen. Dels kan det være instituttenes økonomiske rammebetingelser og deres konkurransesituasjon, som gjør at de må arbeide med kortsiktige oppdrag, og at det ikke er rom for å prioritere vitenskapelig publisering. Dette kan også henge sammen med de regionale instituttenes lokalisering og den rollen de har som regionale kunnskapsinstitusjoner, og at miljøene som følge av dette er små og ikke har tilstrekkelig faglig tyngde og bredde til å drive en forskningsaktivitet av tilstrekkelig kvalitet til at det gir grunnlag for publisering.

Generelt er det utvalgets inntrykk at de regionale instituttene har en mer krevende situasjon enn de nasjonale instituttene, dels ut fra årsaker nevnt foran. I tillegg har de regionale instituttene et annet historisk utgangspunkt enn de nasjonale. De er yngre, de har blitt etablert i miljøer der det i liten grad eksisterte fagmiljøer fra før, de har måttet bygge opp nye miljøer eller utvikle seg i samspill med andre miljøer som også har vært unge og små, og de har ikke hatt fordelene av å bygge på faglige og vitenskapelige tradisjoner slik de sentralt lokaliserte instituttene har.

Det kan derfor være mange forklaringer på at publiseringsaktiviteten i de regionale instituttene er lav. Uansett forklaring er det likevel en klar konklusjon at den vitenskapelige kvaliteten for en del av instituttene er for svak. Dette er det viktig å forholde seg til både blant de regionale instituttene og i Forskningsrådet.

3.3 Inntekter og økonomiske rammebetingelser

Instituttene har endret seg betydelig de siste ti-tjue årene, og dette har medført at instituttene nå i deler av sin virksomhet opptrer som markedsaktører i konkurranse med kommersielle aktører. I tillegg er det et inntrykk at instituttene også på andre måter opplever sin konkurransesituasjon som mer krevende. I dette kapitlet gjennomgås situasjonen nærmere, der vi belyser inntektsstrukturen for de regionale instituttene og sammenlikner den med de nasjonale instituttene. Gjennom dette fremkommer et viktig bilde av hvilken rolle de regionale instituttene har i konkurransen om forskningsmidler.

3.3.1 *Instituttene økonomiske rammebetingelser*

De fleste av instituttene hadde tidligere en økonomi basert på en kombinasjon av generelle bevilgninger som skulle bidra til å bygge opp og vedlikeholde den faglige aktiviteten ved instituttet, og direkte bevilgninger til gjennomføring av prosjekter. Disse bevilgningene kom fra ulike offentlige kilder, bl.a. departementer, fylkeskommuner og virkemiddelaktører, og gjaldt gjennomføring av ulike utredningsoppgaver, analyser og evalueringer, herunder faste forvaltningspregede oppgaver som statistikkproduksjon mv. Dette ga en relativt trygg situasjon for mange institutter, det var stor grad av forutsigbarhet med hensyn til fremtidige bevilgninger og hva slags typer oppdrag som skulle gjennomføres.

Utover på 1990- og 2000-tallet har dette gjennomgått en gradvis endring i retning av konkurranseutsetting av offentlig anbud, noe som innebærer at instituttene i stigende grad må innrette seg som bedrifter i et marked og konkurrere om oppdragene. Det sentrale her er regelverket for offentlige anskaffelser der formålet er å bedre den offentlige ressursbruken bl.a. ved å styrke konkurransen i markedene og sikre likebehandling og forutsigbarhet blant markedsaktørene (NOU 2012:2). Anskaffelsesfeltet ble første gang regulert i Norge i 1992, og dette ble fulgt opp med en ny lov i 1999 hvor EØS-regelverket ble utfyllt med nasjonale regler. EØS-regelverkets terskelverdier for utlysning av anbud ble supplert med innføringen av nasjonale terskelverdier, som er langt lavere enn for EØS. For EØS er terskelen for kjøp av varer og tjenester satt til 1 million for statlige etater og 1,6 millioner kroner for andre offentlige etater som kommuner etc. I motsetning til dette ble terskelverdien i Norge satt til 200 000 kroner i 2001, mens den fra 2005 ble den hevet til 500 000 kroner. Det er samtidig innført en protokollplikt for alle anskaffelser over 100 000 kroner. Det kan i denne forbindelse nevnes at i Soria-Moria-erklæringen fra 2005 heter det at den nye regjeringen vil øke terskelverdien ved offentlige innkjøp opp mot EU-nivået, men det er så langt ikke fulgt opp.

Som en følge av konkurranseutsettingen og at instituttene oppfattes som aktører i et kommersielt marked, er det også innført momsplikt på tjenester levert av instituttene. Hovedkriteriet for beregning av mva på forskning er at det foreligger en avtale om ytelse mot vederlag, som regel knyttet til et klart resultatkrav.²

Som en følge av dette er det nå åpen konkurranse om offentlige oppdrag på over 500.000 kroner, og det er begrenset konkurranse mellom inviterte tilbydere (normalt 3-4) for små oppdrag på mellom 100 og 500.000 kroner.

For instituttene innebærer dette en utvikling med en mer krevende konkurransesituasjon, og der særlig konkurransen fra en del konsultentselskaper har blitt sterk. Flere konsultentselskaper har gått inn på områder som har stor betydning for instituttene, som evalueringer og ulike utredninger og analyser for departementer, virkemiddelaktører og andre offentlige aktører, og flere av instituttene opplever denne konkurransesituasjonen som krevende.

² Finansdepartementets tolkningsuttalelse fra 2001 gjelder fortsatt:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/andre/brev/prinsipputtalelser_fortolkninger/2001/fortolkningsuttalelse-om-omsetningsbegre.html?id=102447

En viktig følge av denne utviklingen er også at muligheten for en dialogbasert utvikling av oppdrag reduseres. Mange av de regionale instituttene fremhever at de gjennomgående har en langt mer fruktbar dialog med oppdragsgivere i den private sektor da disse ikke er bundet av det sterkt formaliserte anbudssystemet som anvendes i det offentlige. Denne dialogen åpner opp for at prosjektene blir mer relevante og dermed nyttige. En annen side er at dialoger mellom oppdragsgivere og utførere vil kunne bidra til å øke oppdragsgivernes bestillerkompetanse slik at prosjektene blir mer skreddersydde og presise. Med en styrket dialog vil man også kunne få frem prosjekter som i større grad bidrar til en åpen og tilgjengelig kunnskapsallmenning.

3.3.2 Instituttene inntekter

I det følgende ser vi på de regionale instituttene inntekter i femårsperioden 2007-2011. I tabell 3.7 gis en oversikt over totale regnskapsførte inntekter ved de enkelte institutter for hvert år i perioden. Som det fremgår er det store variasjoner, fra Telemarksforskning-Notodden og Norut Alta som de to minste, til Møreforskning og IRIS Samfunns- og næringsutvikling som de to største. De fleste av instituttene har hatt vekst i perioden, og for gruppen som helhet er veksten (i løpende priser) på 22 prosent. Dette innebærer ikke noe mer enn at instituttene har hatt en årlig vekst på rundt 5 prosent, noe som betyr at instituttene som gruppe kun har hatt en vekst noe over kostnadsutviklingen. Målt i årsverk har de regionale instituttene hatt en moderat utvikling fra 284 årsverk i 2007 til 301 i 2011, det vil si ca. seks prosent. Det er imidlertid variasjoner mellom instituttene, men ingen av instituttene har hatt en betydelig vekst, og flere har hatt en relativ tilbakegang.

Tabell 3.7: De regionale instituttene inntekter 2007-2011 (mill. kr.).

Institutter	2007	2008	2009	2010	2011	SUM
Agderforskning	29,7	36,8	36,5	34,7	33,7	171,5
IRIS – Samfunns- og næringsutvikling	57,9	74,5	71,5	68,6	64,3	336,8
Møreforskning	34,0	44,8	43,8	45,3	46,0	213,8
Nordlandsforskning	29,2	33,1	37,7	35,4	36,5	172,0
NORUT Alta	8,3	11,7	11,5	13,6	13,2	58,4
NORUT Samfunn	17,3	19,8	20,1	17,6	18,1	93,0
Telemarksforskning	18,1	20,5	25,6	24,6	27,0	114,6
Telemarksforskning - Notodden	5,3	5,6	3,9	5,7	1,9	22,4
Trøndelag Forskning og Utvikling	13,1	17,0	18,9	20,4	19,5	89,0
Vestlandsforskning	20,2	25,2	26,5	27,7	24,3	123,9
Østfoldforskning	20,8	22,9	28,6	31,0	28,0	131,3
Østlandsforskning	22,0	25,0	20,8	21,9	24,8	114,5
Regionale institutter	275,8	336,8	345,5	346,7	337,5	1 641,2
Nasjonale institutter*)	759,1	684,3	765,3	960,3	996,2	4 105,1

*) Gruppen har økt fra 11 institutter i 2007 til 14 institutter i 2011.

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapport for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2011.

Sammenliknet med de nasjonale instituttene har de regionale instituttene hatt en noe sterkere vekst, (det er da korrigert for de tre instituttene som har kommet til blant de nasjonale i perioden). De regionale instituttene er i gjennomsnitt betydelig mindre enn de nasjonale instituttene. Gjennomsnittsinntekten for de 12 regionale instituttene utgjorde i 2011 under 40 prosent av gjennomsnittet for de 14 nasjonale instituttene.

I tabell 3.8 har vi gitt en oversikt over hvordan inntektene i femårsperioden fordeles på ulike finansieringstyper. I gjennomsnitt står basisbevilgningen for 11 prosent av de regionale instituttene inntekter i perioden, mens forskningstildelinger står for 23 prosent og andre tildelinger fra Forskningsrådet for en prosent, slik at finansiering fra Forskningsrådet samlet utgjør snaut 36 prosent. Til sammenlikning har de nasjonale instituttene en større andel både hva gjelder basisfinansiering og forskningstildelinger, slik at finansieringen fra Forskningsrådet ved disse instituttene totalt utgjør 46 prosent.

Tabell 3.8 De regionale instituttene sine inntekter 2007-2011 fordelt på finansieringstyper. Prosent.

	Gj.sn. årlig inntekt (mill kr)	Fordeling på finansieringstype (%)								
		Basis- bev	Forsk- nings- tildeling	Andre innt NFR	Bi- drags innt.	Off forvaltn ing	Nær- ingsliv	Ut- landet	Andre	Andre inn- tekter
Agderforskning	34,3	9,7	22,7	0,3	28,7	21,2	11,7	2,6	1,4	1,8
IRIS SN	67,4	8,5	38,9	0,0	11,1	21,4	16,2	1,2	0,1	2,8
Møreforskning	42,8	9,3	12,6	3,5	7,5	37,0	24,4	1,9	0,9	2,9
Nordlandsforskning	34,4	14,2	33,4	2,2	16,7	27,2	2,5	2,2	0,1	1,5
Norut Alta	11,7	16,8	16,9	3,0	3,6	34,4	21,7	1,4	0,0	2,0
Norut Tromsø, samfunn	18,6	13,8	31,8	0,0	2,0	27,8	12,4	2,0	4,2	5,9
Telemarksforskning	22,9	12,1	2,5	6,5	5,7	59,7	5,5	1,2	2,4	4,4
Telemarksforskning – Notodden	4,5	21,2	0,0	0,0	0,0	64,9	2,0	0,8	0,0	11,0
Trøndelag FoU	17,8	11,2	13,3	1,6	0,9	41,5	27,6	2,5	0,0	1,4
Vestlandsforskning	24,8	12,9	27,4	0,2	8,1	24,5	14,9	9,8	0,7	1,4
Østfoldforskning	26,3	10,1	17,4	0,0	0,0	19,3	48,4	1,0	0,0	3,8
Østlandsforskning	22,9	11,2	13,5	0,0	5,8	47,7	10,1	5,7	1,1	4,9
Sum regionale institutter	328,2	11,1	23,2	1,4	9,7	31,1	17,1	2,6	0,8	3,0
Sum nasjonale institutter	821,0	18,4	26,2	1,6	6,6	24,5	9,7	8,5	1,9	2,7

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene

Når det gjelder bidragsinntekter, det vil si ulike tilskudd som gis til kompetanseutvikling mv. i instituttene, utgjorde dette snaut ti prosent for de regionale instituttene, mens det utgjorde en mindre andel for de nasjonale instituttene. Her ser man imidlertid betydelige variasjoner, spesielt Agderforskning, Nordlandsforskning og IRIS Samfunns- og næringsutvikling har høye andeler. Disse inntektene kommer i hovedsak fra regionale aktører.

Snaut en tredjedel av inntektene til de regionale instituttene kommer fra konkurranseutsatte oppdrag for offentlig forvaltning. Også her er det store variasjoner der Telemarksforskning (Bø), Telemarksforskning Notodden og Østfoldforskning har spesielt høye andeler, mens Østfoldforskning, IRIS og Agderforskning ligger lavest med rundt 20 prosent.

Andelen inntekter fra næringslivet ligger på i gjennomsnitt 17 prosent, men også her er det betydelige variasjoner. Østfoldforskning er det instituttet som i høyest grad har oppdrag fra næringslivet med en andel på 48 prosent. Trøndelag FoU, Møreforskning og Norut Alta har også høye andeler med mellom 20 og 30 prosent. I den andre enden av skalaen finner vi Telemarksforskning (Bø), Telemarksforskning Notodden og Nordlandsforskning som har ubetydelig finansiering fra næringslivet.

Når det gjelder inntekter fra internasjonale kilder, står de regionale instituttene generelt svakt, i gjennomsnitt 2,6 prosent i perioden. Her er det bare to institutter som avviker i positiv retning, nemlig Vestlandsforskning som har snaut ti prosent finansiering fra internasjonale kilder, i hovedsak gjelder dette EU, mens Østlandsforskning har en andel på seks prosent, og dette kommer i hovedsak fra Interreg³.

Når man sammenlikner finansiering av de regionale instituttene med de nasjonale, er den viktigste forskjellene at de nasjonale instituttene har en høyere andel finansiering fra Forskningsrådet, dette gjelder både basisfinansiering og forskningstildelinger, og de har en høyere andel finansiering fra utlandet. De regionale instituttene har på sin side en høyere andel finansiering fra offentlig forvaltning og fra næringslivet.

³ Grenseregionalt, transnasjonalt og internasjonalt samarbeid, www.interreg.no

3.3.3 Basisbevilgningen

Det er lange historiske føringer som ligger til grunn for dagens nivå for basisbevilgningene til de ulike instituttene. Det ble etablert et nivå for bevilgningene på 1990-tallet, og dette varierer både mellom de ulike fordelingsarenaene, og innenfor arenaene. I tabell 3.9 er det gitt en oversikt over basisbevilgningen til de regionale instituttene i perioden 2007-2011. Ser man bort fra Telemarksforskning-Notodden, varierer nivået mellom 9 og 15-16 prosent. Samlet sett har det vært en økning i basisbevilgningen til de regionale instituttene fra 33 mill. kr. i 2007 til nesten 40 mill. kr. i 2011.

Som andel av driftsinntektene har derimot basisbevilgningen stått tilnærmet stille på nivået 10-12 prosent. Dette henger sammen med at basisbevilgningen ikke justeres i forhold til driftsinntektene, men består av en fast pott som fra år til år prisjusteres og fordeles på de aktuelle instituttene som inngår på arenaen. Det innebærer at for et institutt som lykkes i å øke sine oppdragsinntekter eller andre inntekter vesentlig, vil den relative andelen basisbevilgningen utgjøre gå ned.

De nasjonale instituttene har i den samme perioden hatt en basisfinansiering som i snitt har ligget på rundt 15 prosent, de to første årene en del høyere. Disse instituttene har altså i gjennomsnitt en høyere basisfinansiering enn de regionale instituttene. Per forskerårsverk er forskjellen noe større, idet basisbevilgning utgjorde 154.000 kroner per forskerårsverk for de regionale instituttene, og 213.000 for de nasjonale, det vil si 38 prosent høyere for de nasjonale enn de regionale instituttene. Når dette sees i sammenheng med at de nasjonale instituttene gjennomgående er en del større enn de regionale, bidrar basisfinansieringen til å gi de nasjonale instituttene en betydelig større robusthet enn de regionale. Også innad i gruppene er det betydelig variasjon, blant de regionale instituttene varierer basisbevilgningen per forskerårsverk mellom 122 og 229 tusen kroner, mens den for de nasjonale instituttene varierer mellom 155 og 408. (Vi ser da bort fra to institutter, Rokkansentret og NTNU Samfunnsforskning, som først har kommet med fra 2011.)

Tabell 3.9 Basisfinansieringen for de regionale instituttene 2007-2011.

	Basisfinansiering*) mill. kr					Basisbevilgning som % av driftsinntekter				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Agderforskning	2,9	3,1	3,6	3,6	3,5	10	8	10	10	10
IRIS - SN	5,7	5,2	6,1	5,8	5,7	10	7	9	9	9
Møreforskning	3,2	3,3	3,8	4,2	5,3	10	8	9	9	12
Nordlandsforskning	5,3	4,5	5,7	4,7	4,2	18	14	15	13	12
Norut Alta	1,5	2,0	2,1	2,1	2,1	18	17	18	16	16
Norut Tromsø, samfunn	2,4	2,1	2,7	2,8	2,9	14	11	14	16	16
Telemarksforskning	2,4	2,2	2,5	2,9	3,9	14	11	10	12	15
Telemarksforskning - Notodden	1,0	0,9	1,0	1,1	0,7	20	16	27	30	38
Trøndelag Forskning og Utv	1,9	1,9	2,0	2,1	2,2	14	11	11	10	11
Vestlandsforskning	2,4	2,4	4,4	3,5	3,4	12	10	17	13	14
Østfoldforskning	2,5	2,6	2,7	2,8	2,8	12	12	9	9	10
Østlandsforskning	2,0	2,2	2,6	2,9	3,1	9	9	13	13	13
Sum regionale institutter	33,2	32,3	39,1	38,3	39,8	12	10	11	11	12
Sum nasjonale institutter	130,3	145,2	142,6	140,6	144,7	20	17	15	15	15

*) Basisbevilgningen inkluderer grunnbevilgning og strategisk instituttprogrammer

Kilde: Norges forskningsråd: Årsrapport 2011. Delrapport for de samfunnsvitenskapelige instituttene, Tabell 6.

Det er Kunnskapsdepartementet som er ansvarlig for basisbevilgningene til de samfunnsvitenskapelige instituttene, og den kanaliseres gjennom Norges forskningsråd. Ordningen ble revidert for noen år siden, og fra 2009 gjelder de nåværende *Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstituttene*. Som en følge av disse retningslinjene er basisbevilgningen inndelt i en fast og en resultatbasert del, og for de samfunnsvitenskapelige instituttene utgjør den resultatbaserte delen ti prosent. Denne delen blir fordelt etter oppnådde resultater på følgende indikatorer (prosentvektning er angitt i parentes):

1. vitenskapelig publisering (publiseringspoeng, 30 prosent)
2. inntekter fra Norges forskningsråds konkurranseutsatte tildelinger (10 prosent)
3. inntekter fra internasjonale kilder (15 prosent)
4. nasjonale oppdragsinntekter (35 prosent)
5. samarbeid med universitets- og høyskolesektoren (avlagte doktorgrader og bistillinger, 5 prosent hver).

Utgelingen gjøres slik at instituttene skårer på hver av de fem resultatindikatorer blir vektet med en relevanskomponent som beregnes som summen av de konkurranseutsatte inntektene (indikatorer 2, 3 og 4) som andel av instituttets totale driftsinntekter.

Sammenliknet med de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene skårer de regionale instituttene gjennomgående bedre på oppdragsinntekter, men dårligere på faktorene vitenskapelig publisering, konkurranseutsatte inntekter fra Norges forskningsråd og inntekter fra internasjonale kilder. Når det gjelder samarbeid, er tallene små for begge instituttgrupper, og forskjellene synes også små.

Poenget med ordningen er at deler av basisbevilgningen gjøres resultatbasert, og skal da tjene som et insitament for instituttene til å prioritere de områder indikatorer dekker. I praksis innebærer ordningen at en mindre andel av basisbevilgningen omfordeles mellom instituttene. For de samfunnsvitenskapelige instituttene dreier det seg om kun ti prosent (for andre instituttgrupper enda mindre). Det vil si at man først beregner de enkelte institutters basisbevilgning ut fra samme fordeling som året før, og så tar man de siste ti prosent av bevilgningen og fordeler denne ut fra indikatorer som inngår i modellen. Et viktig poeng er for øvrig at forskjellene mellom instituttene i begrenset grad jevnes ut eller kan relateres til de nye resultatkravene. Den viktigste forklaringen på de store ulikhetene i basisbevilgningene er fortsatt de historiske føringene som ligger bak de nivåene som er etablert. I følge en evaluering av basisfinansieringen gjennomført av Damvad (2012) er de direkte insentivvirkningene av ordningen målt som inntektsbidrag relativt små, og det pekes på at det heller ikke er noen direkte forbindelse mellom innsats og resultater. Samtidig har imidlertid ordningen ført til måloppnåelse, og blant instituttene er det generelt tilfredshet med ordningen. På denne bakgrunn foreslår Damvad at ordningen videreføres med noen mindre justeringer, bl.a. med en høyere vektning av internasjonale inntekter og at indikatorer for samarbeid kan utgå på grunn av manglende bidrag til måloppnåelse. Det foreslås også at relevansvektingen utgår.

Siden det kun er ti prosent av basisbevilgningen som gjøres resultatbasert, har ordningen relativt begrenset betydning som omfordelingsmekanisme. Utvalget har derfor fått gjennomført beregninger som viser hvilken omfordelingseffekt man ville hatt dersom hele basisbevilgningen ble resultatbasert. Dette er gjennomført for hvert av årene 2009-2012, og er gjengitt i vedlegg 8. Resultatene viser at det i 2009 ville ha blitt en betydelig omfordeling mellom de regionale og nasjonale instituttene, ved at de regionale instituttene ville ha økt basisbevilgningen med 39 prosent. I de to påfølgende årene ville omfordelingsvirkningen vært betydelig mindre – rundt 15 prosent økning, mens den for 2012 ville vært praktisk talt null. Det siste resultatet må sees i sammenheng med at det var tre nye nasjonale institutter som ble tatt med i ordningen fra 2011, og disse tok en langt større del av den resultatbaserte tildelingen enn det som ble lagt inn av friske midler i basisbevilgningen i forbindelse med utvidelsen av antall institutter.

3.3.4 Konkurransutsatt finansiering fra Forskningsrådet

Ett av kriteriene for å oppnå basisfinansiering er at instituttene deltar i åpen konkurranse om forskningsmidler fra nasjonale og internasjonale kilder, inklusive Forskningsrådet. En viktig del av dette er finansiering over de ulike programkategorier i Forskningsrådet, og utvalget har fått tilgang til data for alle bevilgninger fra Forskningsrådet til de samfunnsvitenskapelige instituttene for perioden 2007-2011. En oversikt over disse bevilgningene for de regionale og nasjonale instituttene er gitt i tabell 3.10, og noen mer detaljerte tall for de regionale instituttene er vist i tabell 3.11. Det bør her kom-

menteres at disse tallene ikke er direkte sammenliknbare med tallene i tabell 3.8. Mens tallene i tabell 3.8 er basert på regnskapsopplysninger og inkluderer alle inntekter inklusive finansinntekter, gjelder tallene i tabell 3.11 budsjetterte bevilgninger til hovedkontraktspartnere, og en del av disse midlene fordeles videre til samarbeidspartnere.

Som det fremgår av tabell 3.10, er det noen klare forskjeller mellom de regionale og de nasjonale instituttene med hensyn til finansiering fra Forskningsrådet. For det første utgjør basisbevilgningen en vesentlig større andel for de regionale instituttene enn de nasjonale instituttene. En annen meget viktig forskjell er at posten «systemtiltak» utgjør hele 21 prosent av bevilgningene til de regionale instituttene, dette gjelder i hovedsak midler bevilget over VRI-programmet (VRI: Virkemidler for Regional FoU og Innovasjon), mens dette utgjør en ubetydelig andel for de nasjonale instituttene. For øvrig utgjør handlingsrettede programmer og brukerstyrte programmer viktige virkemidler for de regionale instituttene med til sammen 29 prosent av samlede bevilgninger, mens de øvrige områder utgjør relativt lite.

For de nasjonale instituttene er det handlingsrettede programmer som ved siden av basisbevilgningen utgjør de største bevilgningene. Der nest følger fri prosjektstøtte, store programmer og brukerstyrte innovasjonsprogrammer.

Tabell 3.10 Forskningsrådets bevilgninger til de regionale og nasjonale instituttene 2007-2011.

	Regionale institutter		Nasjonale institutter	
	Mill.kr.	%	Mill.kr.	%
Basisbevilgning	170,5	41,6	581,0	33,5
Fri prosjektstøtte/grunnforskning	15,2	3,9	199,9	11,5
Brukerstyrte innovasjonsprosjekt	32,6	8,4	99,7	5,7
Handlingsrettede program	81,5	20,9	570,8	32,9
Store program, SFI/SFF	4,9	1,2	137,0	7,9
Systemtiltak	80,1	20,6	13,7	0,8
Særskilte forvaltningsoppdrag	6,5	1,7	6,6	0,4
Internasjonal prosj.støtte og nettverk	10,1	2,6	39,2	2,3
Informasjon/formidling mm	4,1	1,0	3,8	0,2
Planlegging/utredning/evaluering	4,5	1,2	78,0	4,5
Infrastruktur, vitensk. utstyr mm	0,0	0,0	4,7	0,3
Sum	409,9	100,0	1 734,5	100,0

Kilde: Norges forskningsråd

Denne oversikten gir grunnlag for noen refleksjoner rundt forskjellen i forskningsprofil mellom de regionale og de nasjonale instituttene. For det første utgjør de konkurranseutsatte inntektene en vesentlig mindre andel for de regionale instituttene enn de nasjonale. I tillegg til basisbevilgningen kan nemlig heller ikke bevilgningene til systemtiltak betraktes som konkurranseutsatt. Systemtiltak gjelder i hovedsak VRI-programmet, og de midlene fra dette programmet som kanaliseres til instituttene, går i hovedsak til et institutt som ligger i den aktuelle VRI-regionen⁴. Ut fra dette er det bare 34 prosent av inntektene ved de regionale instituttene som er konkurranseutsatt, mens det gjelder 62 prosent for de nasjonale instituttene. Dette må derfor tas som et uttrykk for at de regionale instituttene står relativt mye svakere enn de nasjonale instituttene i konkurransen om midler fra Forskningsrådet.

Det er også store forskjeller mellom de regionale instituttene og de nasjonale når det gjelder fri prosjektstøtte og grunnforskning. Mens de regionale instituttene kun har fire prosent av bevilgningene fra Forskningsrådet i denne kategorien, har de nasjonale instituttene over 11 prosent. En tilsvarende forskjell finner man i Forskningsrådets store program og senterordninger der de regionale instituttene har kun en prosent, mens de nasjonale har åtte. På den annen side er den relative betydningen av bevilgninger fra brukerstyrte innovasjonsprosjekter og handlingsrettede programmer omtrent like store for de to gruppene.

⁴ VRI-programmet er organisert med 15 VRI-regioner. De fleste regionene består av ett fylke, det er fire unntak fra dette, nemlig VRI Oslo/Akershus, VRI Innlandet (Hedmark og Oppland), VRI Agder og VRI Trøndelag.

Tabell 3.11 Forskningsrådets bevilgninger til de regionale instituttene og andel finansiert over basisbevilgningen og systemtiltak 2007-2011 (millioner kroner).*)

	Basis- bev.	Fripro og grunnf.	BIP	Handl.	Store progr, SFI/SFF	System- tiltak	Annet	SUM	Andel basis og system (%)
Agderforskning	16,6	0,0	0,0	6,4	0,0	28,7	0,1	51,9	87,4
IRIS SN	21,5	0,0	6,3	31,3	0,1	1,4	0,1	60,8	37,7
Møreforskning	17,6	0,0	0,0	0,0	0,0	18,1	11,6	47,2	75,5
Nordlandsforskning	20,2	5,5	8,1	13,0	0,0	4,9	7,6	59,2	42,3
NORUT Alta	9,8	1,0	0,0	0,0	0,0	2,8	0,0	13,6	92,7
NORUT Tromsø	13,2	2,7	3,8	14,8	0,0	4,0	2,5	41,0	42,0
Telemarksforskning**)	20,2	0,0	3,2	0,0	0,0	2,0	0,1	25,5	87,0
Trøndelag FoU	9,9	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0	12,5	100,0
Vestlandsforskning	14,7	6,0	0,6	8,1	4,3	2,4	0,8	36,9	46,2
Østfoldforskning	13,1	0,0	8,3	0,1	0,0	5,5	2,2	29,1	64,0
Østlandsforskning	13,6	0,0	2,1	7,8	0,0	7,7	0,3	31,6	67,5
Sum	170,5	15,2	32,6	81,5	4,4	80,1	25,2	409,4	61,2

*) Det er benyttet samme kategorier som i tabell 3.10, bortsett fra kolonnen Annet som inneholder de siste fem kategoriene i tabell 3.10.

**) Data gjelder både for Telemarksforskning Bø og Telemarksforskning Notodden

Kilde: Norges forskningsråd

I tabell 3.11 er det gitt en oversikt for de enkelte regionale instituttene for hvordan inntektene fra Forskningsrådet fordeler seg på de ulike kategorier, og i siste kolonne er angitt den samlede andelen som utgjøres av basisbevilgningen og systemtiltak. For videre å tydeliggjøre instituttenes rolle på den nasjonale konkurransearenaen som Forskningsrådet representerer, har vi nedenfor rangert dem etter andelen av basisbevilgning og systemtiltak. De med høyest andel kommer dermed svakest ut i konkurransen om de konkurranseutsatte midlene.

Trøndelag Forskning og Utvikling	100,0
NORUT Alta	92,7
Agderforskning	87,4
Telemarksforskning	87,0
Møreforskning	75,5
Østlandsforskning	67,5
Østfoldforskning	64,0
Vestlandsforskning	46,2
Nordlandsforskning	42,3
NORUT Tromsø	42,0
IRIS SN	37,7

Disse dataene viser at en stor andel av de regionale instituttene står svakt i konkurransen om midler fra Forskningsrådet. Trøndelag Forskning og Utvikling har hundre prosent av sine bevilgninger gjennom basisbevilgningen og systemtiltak, og har altså ikke oppnådd midler i andre programkategorier. Også Norut Alta, Agderforskning og Telemarksforskning har høye andeler på rundt 90 prosent. Uten at det skal settes en bestemt grense for hva som må anses som en rimelig terskelverdi, synes det imidlertid klart at de nevnte instituttene har en relativt svak posisjon på den konkurransearenaen som Forskningsrådets programmer representerer.

På den annen side er det også noen av instituttene som har en relativt sterk posisjon på den nasjonale arenaen. Spesielt kan fremheves IRIS, Norut Tromsø, Nordlandsforskning og Vestlandsforskning som har mer enn halvparten av bevilgningen fra Forskningsrådet på den nasjonale konkurransearenaen, og disse instituttene har en finansiering fra Forskningsrådet som i profil ligger nærmere opp til de nasjonale instituttene enn de øvrige regionale instituttene.

For ytterligere å få belyst de regionale instituttenes posisjon i konkurransen om midler fra Forskningsrådet, har vi i tabell 3.12 gjort en sammenstilling av antall søknader til Forskningsrådet og tilslags-

prosenten for de regionale instituttene i perioden 2006-2011. I tallmaterialet er søknader om grunnbevilgningen holdt utenfor. Som det fremgår, har antallet søknader falt en del i perioden, og samtidig har også tilslagsprosenten falt. Mens den lå på et nivå rundt 40 prosent for årene 2006-2008, har den blitt tilnærmet halvert til rundt 20 prosent for perioden 2009-2011.

Tabell 3.12 Antall søknader og tilslagsprosent i Forskningsrådet for de regionale instituttene. Data gjelder for året for prosjektoppstart. Antall søknader gjelder alle søknader unntatt søknader om basisbevilgning.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Søknader	95	83	52	57	70	57
Tilslagsprosent (%)	41,1	41,0	40,4	21,1	15,7	22,8

Kilde: Norges forskningsråd

Tabell 3.13 Antall søknader og tilslagsprosent innenfor ulike programkategorier i Forskningsrådet. Data gjelder for året for prosjektoppstart.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Brukerstyrte program</i>						
Søknader	161	430	327	278	289	371
Tilslagsprosent (%)	54,7	55,1	56,6	52,2	37,0	35,3
<i>Fri prosjektstøtte</i>						
Søknader		910	859	937	1020	1012
Tilslagsprosent (%)		18,7	14,4	13,8	12,5	11,9
<i>Grunnforskningsprogrammer</i>						
Søknader	16	289	255	217	148	119
Tilslagsprosent (%)	25,0	39,8	20,0	28,6	36,5	37,8
<i>Handlingsrettede programmer</i>						
Søknader	123	569	997	724	851	719
Tilslagsprosent (%)	35,8	25,1	25,2	23,2	23,9	22,9

Kilde: Norges forskningsråd

Dataene for de regionale instituttene kan så sammenliknes med data for søknader innenfor ulike programkategorier slik de er sammenstilt i tabell 3.13. De mest relevante kategoriene er brukerstyrte programmer og handlingsrettede programmer. For begge disse kategoriene har det også vært en viss reduksjon i tilslagsprosenten, men ikke så stor som for de regionale instituttene.

Konklusjonen på dette er at de regionale instituttene ser ut til å ha fått svekket sin konkurranseposisjon vedrørende Forskningsrådets programmer både absolutt og relativt. Det har i perioden skjedd en tilnærmet halvering av tilslagsprosenten for de regionale instituttene, og dette er en sterkere nedgang i tilslagsprosenten enn det som er den generelle utviklingen i de mest relevante programkategoriene. Den reduserte tilslagsprosenten for de regionale instituttene må også sees i sammenheng med at det i perioden har skjedd en reduksjon i det totale antallet søknader fra de regionale instituttene til Forskningsrådet.

3.3.5 Inntekter fra offentlig forvaltning og næringsliv

Mens de regionale instituttene gjennomgående står svakt i konkurransen om finansiering over de ulike programmene i Forskningsrådet, står de betydelig sterkere på de konkurransearenaene som gjelder offentlig forvaltning og næringsliv. Samlet utgjør de regionale instituttene inntekter på disse to arenaene nesten halvparten (48 %) av de samlede inntektene, fordelt med 31 prosent på offentlig forvaltning og 17 prosent på næringslivet. Dette står noe i kontrast til de nasjonale instituttene der inntektene på disse to arenaene utgjør tilsammen 34 prosent av deres samlede inntekter. På dette området lever altså de regionale instituttene opp mot forventningene.

Det er samtidig verdt å merke seg at de regionale instituttene har svært ulike tilpasninger på de to konkurransearenaene. På den ene siden har vi institutter som står sterkt på begge arenaer, dette gjelder først og fremst Møreforskning, Trøndelag Forskning og Utvikling og Norut Alta, som alle har 50-

60 prosent av inntektene sine fra disse arenaene. Derneft har vi noen av instituttene som først og fremst står sterkt med hensyn til inntekter fra offentlig forvaltning, dette gjelder Telemarksforskning og Telemarksforskning Notodden som begge har andeler på rundt 60 prosent, og Østlandsforskning som har en andel på i underkant av femti prosent. Noen av instituttene står særlig sterkt når det gjelder inntekter fra næringslivet, og her kommer Østfoldforskning i en særklasse med nærmere 50 prosent av inntektene fra dette markedet.

3.3.6 Den internasjonale konkurransearenaen

Samlet sett skårer de regionale instituttene lavt når det gjelder internasjonale inntekter, gjennomsnittet for perioden 2007-2011 er på kun 2,6 prosent, mot 8,5 prosent for de nasjonale instituttene. Unntaket er i første rekke Vestlandsforskning som har 9,8 prosent i perioden, og Østlandsforskning med 5,7 prosent. Deltagelse i internasjonalt forskningssamarbeid er et av kriteriene for å motta basisbevilgning. Slikt samarbeid kan ta mange former og er ikke ensbetydende med at finansieringen må være internasjonal. Norsk deltagelse i det Europeiske rammeprogrammet for forskning medfører imidlertid at vesentlige forskningsmidler kanaliseres via Brüssel, og det er følgelig et uttalt mål at norske forskningsmiljøer skal delta i konkurransen om midlene. For å lykkes i konkurransen kreves det høy faglig kompetanse, et godt nettverk for å skaffe de nødvendige partnerne og kjennskap til de ulike forskningsprogrammene. Transaksjonskostnadene knyttet til disse punktene er betydelige, og det kan vise seg vanskelig for små regionale institutter  nå opp i konkurransen. Dette gjelder ikke minst i en økonomisk vanskelig tid i Europa der sknadsantallet øker, og tilslagsprosenten i mange program synker.

En annen utfordring er de økonomiske rammebetingelsene. Prosjektene er bare unntaksvis fullfinansiert. Europakommisjonen stiller strenge betingelser til hvilke utgifter som godtas, slik at timeprisen blir lavere enn den instituttene normalt anser som nødvendig. I tillegg er det vanlig at bare 50-75 prosent av de godtatte kostnadene dekkes, avhengig av programmet. Dette er en generell problemstilling for alle de norske forskningsinstituttene som har en lavere basisfinansiering enn mange europeiske konkurrenter. STIM-EU ordningen i Forskningsrådet som kom i stand i 2012 bter på dette i noen grad, men situasjonen er likevel krevende. Spesielt for små institusjoner med en mindre robust økonomi kan dette være avgjørende for om man ser seg i stand til å satse på internasjonale konkurransearenaer. I utvalgets møter med instituttene ble nettopp økonomi fremhevet som et problem med internasjonale prosjekter.

På bakgrunn av utfordringene knyttet til faglig kompetanse og økonomi kan det synes svært krevende for de regionale instituttene å tilfredsstille forventningene til å ha inntekter fra internasjonale kilder. Utvalget ønsker ikke å foreslå noen nedre minimumsgrense som krav for å få basisfinansiering, men man ønsker å utfordre instituttene på å legge strategier for få til øket internasjonalt forskningssamarbeid.

3.3.7 Oppsummering

Hovedkonklusjonen på dette er at de regionale instituttene generelt er i en krevende konkurranse-situasjon, og denne synes å ha forsterket seg de siste ti årene, både ved at de møter en forsterket konkurranse i oppdragsmarkedet for offentlig sektor, og ved at de har kommet svekket ut i konkurransen om prosjekter finansiert gjennom Norges forskningsråd. De regionale instituttene står gjennomgående også svakt i konkurranse om internasjonalt finansierte oppdrag, kun to av de regionale instituttene har slike oppdrag av noe særlig omfang.

Den krevende konkurransesituasjonen må sees i sammenheng med de regionale instituttenes forskningsmessige kvalitet. Lav publisering henger sammen med svak posisjon i konkurransen på Forskningsrådets ulike programmer.

3.4 De regionale instituttene i et SAK-perspektiv

I den senere tid har det vært et sterkt fokus på SAK-problematikken – samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon, og formålet er å fremme kvalitet i høyere utdanning og forskning. SAK kan diskuteres langs flere dimensjoner. For det første kan det diskuteres mellom de regionale instituttene og innad i instituttsektoren; for det andre kan det diskuteres mellom instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren, og for det tredje kan det også diskuteres mellom instituttene og konsultentselskapene. I diskusjonen av SAK er det også viktig å skjelne mellom den institusjonelle strukturen på den ene siden og hvordan man innenfor rammen av den institusjonelle strukturen organiserer det faglige samarbeidet på den andre. SAK er et viktig perspektiv i forskningspolitikken, samtidig som det foreløpig er nokså uklart hva denne politikken egentlig innebærer.

Faglig samarbeid, konsentrasjon og arbeidsdeling har ulike aspekter. På den ene siden kan duplisering av vitenskapelig kompetanse og av faglige satsinger kan føre til overetablering, uhensiktsmessig overlapping og en ressurskrevende konkurranse om forskningsmidler og oppdrag. På den andre siden kan en viss overlapping og skjerpet konkurranse føre til kvalitetsheving på de forskningsfeltene der de regionale instituttene konkurrerer, mens en monopollignende situasjon kan lede til dårlig ressursutnyttelse og faglig stagnasjon.

Utvalget drøftet SAK både mellom de tolv regionale instituttene, mellom denne gruppen og de øvrige samfunnsvitenskapelige instituttene og dessuten mellom de regionale instituttene og UH-sektoren, men først noen betraktninger om størrelsesstrukturen blant de regionale instituttene.

3.4.1 Størrelsesstrukturen blant de regionale instituttene

Et viktig punkt ved SAK-problematikken er størrelsesstrukturen i instituttsektoren. Mens de andre arenaene utgjøres av relativt få og gjennomgående store enheter, består de samfunnsvitenskapelige instituttene av mange små enheter, og dette gjelder i særlig grad de regionale instituttene. Som det er kommentert foran, varierer de regionale instituttene mellom 4 og 39 forskerårsverk i gjennomsnitt for de siste fem årene. Basert på gjennomsnittstallene, er det to av instituttene som har mindre enn 15 forskerårsverk, sju har mellom 15 og 30, og bare tre av de tolv har over 30 forskerårsverk. Det kan derfor være grunn til å reflektere over om dette gir en bærekraftig struktur.

Til dette må det først kommenteres at det er flere måter å kompensere for liten størrelse, først og fremst med å inngå i samarbeid med andre institusjoner. Som beskrevet foran, og som det blir drøftet videre i kapittel 4, har flere av instituttene utviklet et samarbeid med «sine» UH-institusjoner, men samtidig er det for de fleste et potensial for å utvikle dette bedre. En annen måte å kompensere for liten størrelse, er at instituttene spesialisere seg på ulike områder innenfor det samfunnsvitenskapelige feltet, og som vist tidligere har instituttene utviklet en relativt spesialisert struktur. Men som vi har sett foran, har ikke dette vært tilstrekkelig til å utvikle miljøer av tilfredsstillende forskningsmessig kvalitet. Dette gjør seg gjeldende både ved at de regionale instituttene generelt står svakt på de nasjonale og internasjonale konkurransearenaene om forskningsmidler, og de publiserer lite.

Dette kommer også til uttrykk ved at de, med ett unntak, er med i noen av de nye senterordningene (SFF, SFI og FME)⁵. Disse er opprettet som en følge av SAK-politikken og har til formål å fremme forskningsmessig kvalitet gjennom en sterkere konsentrasjon av FoU-midler, samtidig som de stimulerer til samarbeid mellom FoU-institusjonene og mellom FoU-institusjonene og næringslivet. Det eneste av de regionale instituttene som er med i disse sentrene, er Vestlandsforskning som deltar i CenSES, som er et forskningssenter for miljøvennlig energi (FME) ledet av NTNU.

⁵ SFF: Senter for fremragende forskning, SFI: Senter for forskningsdrevet innovasjon; FME: Senter for miljøvennlig energi.

Dagens struktur av de regionale instituttene representerer dermed betydelige utfordringer, og det er nødvendig med tiltak som stimulerer utviklingen av større fagmiljøer. I forbindelse med den nylig gjennomførte evalueringen av basisfinansieringsordningen i Norge (Damvad 2012), er det foreslått å sette en nedre grense på 15 forskere for å komme inn under basisfinansieringen. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at en slik grense neppe vil gi tilstrekkelig bærekraft på sikt, og ser for seg at minstegrensen bør ligge en del høyere. Et viktig poeng for å heve minstegrensen er at dette gir et bedre økonomisk fundament for å bygge en mer profesjonell ledelse og administrasjon. Dette er viktig for at de regionale instituttene skal lykkes med å satse sterkere på nasjonale og internasjonale forskningsmidler.

En strategi for å nå dette vil være at det enkelte institutt bygger opp større fagmiljøer. Men gitt instituttens økonomiske og konkurransemessige rammebetingelser, vil det være begrensede muligheter for å realisere dette, også med en viss bedring av rammebetingelsene som eksempelvis basisfinansiering. Den viktigste måten å øke fagmiljøenes størrelse på vil derfor være å utvikle institusjonaliserte samarbeidsformer med andre institusjoner, primært med UH-sektoren, men andre institutter kan også være aktuelt.

3.4.2 Mellom de regionale instituttene og innad i instituttsektoren

Det er en god del samarbeid mellom instituttene. Samarbeidet er gjerne basert på konkrete prosjekter, nettverk og partnerskap, slik som for eksempel i Forskningsrådets program *Virkemidler for regional FoU og innovasjon* (VRI). Mange institutter formidlet til utvalget at de ønsket prosjektsamarbeid med andre institutter. Det enkelte institutt vil i mange prosjekter ikke ha nok ressurser selv til å dekke alle temaer og løser det ved å trekke inn forskere fra andre institutter. For eksempel har Østfoldforskning mye samarbeid med Nofima. Det foregår også samarbeid om felles forskningsområder, noe som bl.a. gjelder mellom Norut-instituttene og Nordlandsforskning i forbindelse med Nordområdesatsingen.

Samtidig er andre institutter varsomme med å inngå formaliserte allianser som vil kunne ekskludere dem fra andre samarbeidsrelasjoner i et marked der man vekselvis samarbeider og konkurrerer om de samme eksterne midlene. Men fravær av faglig samarbeid behøver ikke nødvendigvis være negativt, det kan være uttrykk for en fruktbar arbeidsdeling mellom de ulike fagmiljøene i instituttsektoren.

3.4.3 Mellom instituttsektoren og UH-sektoren

Samarbeidet mellom de to sektorene kan ha ulike grader av formalisering. Listen nedenfor viser spennet i samvirket fra det individuelle ad-hoc-baserte samarbeidet til full integrasjon av de to institusjonstypene:

- Prosjektsamarbeid mellom enkeltpersoner eller mellom forskningsmiljøer
- Samarbeidsavtaler
- Forpliktende samarbeidsavtale der forskningsenhetene og lærestedene er integrert i hverandres strategi- og årsplaner
- Felles faggrupper på tvers av institusjonsgrensen
- Randsoneinstitusjon: Forskningsenheten er (helt eller delvis) eid av et universitet eller en høyskole som en forskningsenhet.
- Nær full integrasjon mellom forskningsinstituttet og institusjonen i UH-sektoren.

Ifølge indikatorene for resultatbasert basisbevilgning, er det relativt lite innslag av formelt samarbeid mellom de regionale forskningsinstituttene og UH-sektoren. Samarbeidet måles på to måter, nemlig antallet avlagte doktorgrader der minst femti prosent av arbeidet er utført eller finansiert av instituttet, og faglig utveksling gjennom bistillinger.

Når det gjelder doktorgrader, er det så langt avlagt få doktorgrader med instituttbidrag ved de regionale instituttene. Det ble avlagt fem doktorgrader både i 2009 og 2010, og antallet økte til åtte i 2011. Når det gjelder den faglige utvekslingen gjennom bistillinger, har dette heller ikke særlig stort omfang.

I 2011 ble under 9 årsverk ved de regionale instituttene utført av forskere med hovedstilling i UH-sektoren, noe som tilsvarer vel 3 prosent av forskerårsverkene i de regionale instituttene. Motsatt vei utførte forskere ansatt ved de regionale instituttene kun vel 5 årsverk i UH-sektoren.

En tidligere analyse av Møreforskning (Vabø og Hetland, 2005) viser at antall årsverk utført av forskere fra annen institusjon (i de fleste tilfeller de nærliggende høyskolene) ble redusert hvert eneste år fra omkring 13–15 årsverk i 1997 til 2–3 årsverk i 2005. En viktig forklaring på nedgangen kan være endringer i økonomiske rammebetingelser: 1) det har blitt mer attraktivt å organisere prosjekter innenfor egen institusjon, og 2) finansieringsmodellen premierer ikke samarbeid på tvers av institusjoner.

Basert på utvalgets institusjonsbesøk og instituttenes egenevalueringer er det et inntrykk at flere regionale institutter har etablert et godt samarbeid med «sine» høyere utdanningsinstitusjoner. Dette ytrer seg som eierskapsrelasjoner, felles faglige (virtuelle) sentra, prosjektsamarbeid, samarbeid knyttet til å hente internasjonal finansiering, toerstillinger, mobilitet av faglig ansatte etc. På sitt beste tjener samarbeidet begge institusjoner – utdanningsinstitusjonene «lærer» prosjektutvikling og gjennomføring, mens instituttene blir mindre sårbare gjennom de felles fagmiljøene og får bedre tilgang til forskningsfinansiering. I denne sammenhengen er det nyttig å minne om at deler av høyskolesektoren og de regionale instituttene på mange måter har en felles fortid ved at høyskolene og de regionale instituttene ble dannet blant annet for å dekke distriktenes behov for høyt utdannede og regionenes kompetansebehov. Det har vært en tradisjon for et visst samarbeid mellom instituttene og deler av UH-sektoren.

Mens instituttene seg imellom konkurrerer på samme kostnads- og kontraktsvilkår, konkurrerer de ofte på ulike kostnadsvilkår men på samme kontraktsvilkår med UH-sektor når det gjelder eiendomsrett og bruk av resultatene. Det er derfor behov for å kartlegge omfanget av prismessig konkurransevridning mellom UH-sektoren og instituttsektoren, og sikre symmetri i insentivstrukturen mellom UH-sektoren og instituttsektoren.

3.4.4 Mellom de regionale instituttene og konsulentselskapene

Det er relativt lite samarbeid mellom de regionale instituttene og konsulentselskapene. Relasjonen til konsulentselskapene er dermed primært preget av den konkurranse situasjonen de er i, og som de senere årene ser ut til å ha blitt sterkere.

Med konsulentfirmaene konkurrerer instituttene mer på like vilkår kostnadmessig, samtidig som konsulentfirmaene kan akseptere andre kontraktsvilkår med hensyn til eiendomsrett og bruk av resultatene. Anbudsregime, momsplikt og etter hvert også skatteplikt likestiller konsulentfirmaene og de fristilte instituttene når det gjelder de formelle rammer for forretningsdrift.

4 Den regionale dimensjonen

I det foregående kapitlet har vi gjennomgått de regionale instituttene rolle på den nasjonale konkurransearenaen. De regionale instituttene er imidlertid konstituert som gruppe ut fra at de har en rolle som regionale forskningsinstitutter. I dette kapitlet drøfter vi hva denne rollen egentlig består i og hvordan de enkelte instituttene går inn i denne rollen. Videre drøftes i hvilken grad den regionale funksjonen er så distinkt at det gir grunnlag for å skille ut de regionale instituttene som en egen gruppe innenfor de samfunnsvitenskapelige instituttene.

4.1 Den regionale dimensjonen

I utgangspunktet finnes det ikke noen entydig definisjon av de regionale instituttene, og dermed heller ikke hva den regionale dimensjonen består i. Et utgangspunkt for den videre drøfting kan imidlertid være hvordan de tolv instituttene selv definerer seg. De er medlem i FOKUS, Organisasjonen for forskningsinstitutter i regionene, og de definerer seg selv som nasjonale forskningsinstitutter med en regional forankring.⁶ Hva som menes med regional forankring må forstås ut fra den historiske bakgrunn for instituttene; de fleste av dem har sin opprinnelse på 1980-tallet og ble opprettet med utgangspunkt i de daværende distriktshøgskolene. Initiativet ble gjerne tatt i samspill mellom fylkeskommunene og de regionale høgskolestyrene. Det daværende Kommunal- og arbeidsdepartementet var en viktig pådriver, og ga stiftelseskapital til de fleste av de instituttene som inngår i denne evalueringen.

Et viktig mål med de regionale instituttene var at de skulle arbeid med regionale forhold av næringsmessig, sosial og politisk karakter, og i stor grad ble instituttene faglige aktivitet utviklet i tilknytning til, og i synergi med, den faglige aktiviteten som allerede var etablert på distriktshøgskolene. Et viktig kjennetegn med det å være «regional» er at lokaliseringen er i regionene utenom storbyregionene med de tre eldste universitetene, det vil si utenfor Oslo, Bergen og Trondheim, og at den skjedde i tilknytning til de nye høgskolemiljøene. Det foreligger imidlertid ikke klare definisjoner av hva som kvalifiserer for å være et «regionalt» institutt, dette er snarere noe som har gått seg til gjennom en praksis i samspill mellom Forskningsrådet og instituttene. Forutsetningen for å få basisfinansiering fra Forskningsrådet er imidlertid ikke annerledes enn for de øvrige samfunnsvitenskapelige instituttene. De regionale instituttene skal drive forskning på lik linje med de andre instituttene, og de er underlagt de samme felles retningslinjer for å få basisfinansiering som gjelder fra 2009.

⁶ «De regionale forskningsinstituttene: Nasjonale forskningsinstitutter med en regional forankring.» Notat utarbeidet av FOKUS, Organisasjonen for forskningsinstitutter i regionene, 2008.

Tabell 4.1 Oversikt over regionalt eierskap, regional strategi og regional rolle for de tolv instituttene.

Regionalt eierskap	Regional strategi	Konkret regional rolle
Agderforskning Eies av UiA (50,1%) og Stiftelsen Agderforskning (49,9%)	Mål å være viktig kunnskaps- og utviklingsaktør i regionen. Forskning i hovedsak forankret i regionen.	Utstrakt samarbeid med Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner. Prosjektlederroller i viktige regionale utviklingsprosjekt (Arena) og VRI.
IRIS Samfunns- og næringsutvikling Konsernet IRIS eies av UiS (50%) og Stiftelsen Rogalandforskning (50%).	Neddemper selv den regionale rollen, betrakter seg som et nasjonalt institutt.	Har godt utviklede regionale nettverk, regionale aktører er sentrale samarbeidspartnere i arbeidet med problemstillinger av nasjonal/internasjonal karakter.
Møreforskning Møre og Romsdal FK største eier (36%), øvrige eiere er de tre høyskolene i fylket og Stiftelsen Møreforskning	Organisert med tre avdelinger, en ved hver høyskole i fylket. Definert ansvar for forskning og kompetanseoverføring til fylket.	Omfattende samarbeid med fylkeskommunen og andre aktører i regionen, inklusive næringslivet. Mange regionale oppdragsgivere. Har en sentral rolle i VRI-Møre og Romsdal.
Nordlandsforskning Eies av UiN (51%) og Stiftelsen Nordlandsforskning (49%).	Er en viktig del av den regionale kunnskapsstrukturen. Forskingen skal være regionalt relevant.	Omfattende samarbeid med regionale aktører. Leder forskningsprosjektet i VRI-Nordland.
NORUT Alta Norut Tromsø er største eier (60%), resten eies i hovedsak av aktører i Finnmark	Mål å bidra med kunnskap i utviklingsprosesser i samfunn og næringsliv i Finnmark og nærliggende områder.	Stort sett alle prosjekter har kobling til Nord-Norge, og 30-40 % til Finnmark. Leder av forskningsprosjektet i VRI-Finnmark.
Norut Tromsø Samfunn UiT (65,6%) og SIVA (21,8%) er største eiere. Øvrige eiere er Troms og Nordland FK og Troms Kraft Invest.	Mål å bidra til regional utvikling gjennom å være en kunnskapsbase og kunnskapsutvikler for regionen.	Arbeider i samspill med regionale myndigheter, virkemiddelapparat og næringsliv. Leder forskningsprosjektet i VRI-Troms.
Telemarkforskning Stiftelse, med bl.a. Telemark FK som stifter	Definerer seg som del av den nasjonale instituttsektoren, men med en rolle som en regional kunnskapsleverandør.	Har en del oppdrag fra regionale aktører, i hovedsak offentlige. Deltaker i forskningsaktiviteten i VRI-Telemark.
Telemarkforskning-Notodden Stiftelse, med bl.a. Telemark FK som stifter	Oppfatter seg primært som et nasjonalt institutt.	
Trøndelag Forskning og Utvikling HINT er største eier (48%), Nord-Trøndelag FK eier 10%, øvrige eiere regionale aktører	TFoU satser bevisst mot Trøndelag.	Betydelig andel av virksomheten er oppdrag for regionale aktører. Deltaker i forskningsaktiviteten i VRI-Trøndelag.
Vestlandsforskning Stiftelse, med Sogn og Fjordane FK som stifter	Mål å drive forskning med tilknytning til Sogn og Fjordane.	Samspiller med regionale aktører, både næringsliv og offentlige, på en rekke områder. Leder forskningsaktiviteten i VRI-Sogn og Fjordane.
Østfoldforskning Østfold FK største eier (36%), øvrige eierposter innehas av offentlige og private aktører i Østfold	Hovedaktivitet på miljø- og teknologifeltet, den regionale rollen er mindre utviklet. Mål å opptre som partner i regionalt innovasjonsarbeid i Østfold og Akershus.	Involvert i regionale innovasjonsprosjekter, bl.a. gjennom forskningsprosjektet i VRI-Østfold.
Østlandsforskning Hedmark og Oppland FK og Sparebanken Hedmark har alle 19 % eierandel. Øvrige eiere er Stiftelsen Østlandsforskning (38,1%) og HIL (4,75%)	Mål å være en sentral aktør i Innlandets innovasjons- og kompetansesystem.	Samspiller med ulike offentlige og private regionale aktører. Har en sentral rolle i VRI Innlandet.

Et viktig formål med denne evalueringen er derfor å drøfte nærmere hva som ligger i begrepet regional, og hva det vil si å være regionalt forankret og ha en regional funksjon. Prinsipielt kan man tenke seg at den regionale dimensjonen ved instituttene er knyttet til to forhold:

- Regional forankring gjennom eierskap – det vil si at instituttet er initiert av og eies av regionale interessenter

- Regional innretning av instituttets virksomhet, dvs. at den gjennomfører FoU og annen aktivitet av betydning for utviklingen i regionen, og gjennom dette har en rolle som en regional kunnskapsaktør.

I tabell 4.1 er det gjort en sammenstilling av den regionale dimensjonen ved instituttene knyttet til eierskap og deres strategier og roller i de regioner de er lokalisert.

4.2 Regional forankring gjennom eierskap

Alle instituttene er basert på regionale initiativ med fylkeskommunene og de regionale høyskolestyrene som viktige aktører, og alle de tolv instituttene ble opprinnelig organisert som stiftelser. I den senere tid har ni av de tolv instituttene blitt omorganisert og er nå enten selvstendige aksjeselskap eller inngår som del av et konsern.

Mønstrene for hvordan selskapene er organisert varierer en del:

- De tre instituttene som er lokalisert i regionene med de tre nyeste universitetene, dvs. Agderforskning, IRIS og Nordlandsforskning, har alle universitetet og stiftelsen som de eneste eiere, og der universitetet og stiftelsen hver har femti prosent eierandel.
- Norut er organisert etter en konsernmodell med universitetet som majoritetseier, og der Nordland og Troms fylkeskommuner er inne med mindre eierandeler. I tillegg er SIVA inne på eiersiden ved siden av en regional næringsaktør (Troms Kraft Invest).
- Norut Alta er et datterselskap av Norut som er majoritetseier (60%), de resterende aksjer eies i hovedsak av ulike private aktører i Finnmark og Høgskolen i Finnmark.
- Møreforskning er organisert etter en konsernmodell der Møre og Romsdal fylkeskommune er største eier (36%), og hver av de tre høyskolene har like store eierandeler på 18%. De resterende ti prosent eies av Stiftelsen Møreforskning.
- De tre øvrige instituttene som er organisert som AS, Trøndelag Forskning og Utvikling, Østfoldforskning og Østlandsforskning, har alle fylkeskommuner som viktige eiere i tillegg til at andre regionale aktører er involvert. Men de er også forskjellige, spesielt kan merkes at Østfoldforskning er det eneste instituttet som har kommuner som eiere, dette er også eneste institutt som ikke har høyskolen som eier.

Når det gjelder de tre instituttene som fortsatt er organisert som stiftelser, Telemarksforskning, Telemarksforskning Notodden og Vestlandsforskning, er fylkeskommunen involvert som en av stifterne; i tilfellet Vestlandsforskning er fylkeskommunen enestifter.

Det er således et ganske heterogent mønster som avspeiles i disse organisasjonsmodellene. En tendens som går igjen er at de instituttene som er lokalisert i regioner med nye universitet, har universitetet som en viktig eier og er organisert ut fra prinsippet om å fungere som en randsonelinstitusjon. Men som vi kommer tilbake til, varierer det hvor godt dette er utviklet i praksis. For de øvrige instituttene synes fylkeskommunene i hovedsak å ha viktige roller som eiere. Noen av instituttene har også utviklet et eierskap med private aktører, spesielt gjelder dette Norut Alta, Trøndelag FoU og Østfoldforskning.

Det er imidlertid grunn til å understreke at det må settes et klart skille mellom det å være eier i et selskap, og det å involveres i driften. En eier er en aktør som går inn med egenkapital, men ansvaret for forvaltningen av et selskap ligger hos styret. Eienes påvirkningsmuligheter er knyttet til å formulere vedtekter og å ha en eierstrategi. Ut over dette kan eier påvirke arbeidet i virksomheten gjennom inngåelse av rammeavtaler som eksempelvis å utføre oppdrag etter nærmere spesifiseringer.

Eierskap kan dermed utøves på mange måter. Spesielt er det offentliges rolle som eiere i denne typen organisasjoner lite utviklet. Flere av instituttene har da også erfart at strategien med omorganisering til AS ikke har hatt den effekt de hadde forventet med å involvere eierne i virksomheten på en strategisk måte.

4.3 Regionale strategier og roller

De fleste instituttene har som mål å spille en sentral rolle i sin region ved å involveres i FoU-prosjekter knyttet til problemstillinger i regionen. Mange av instituttene er også aktivt involvert i konkrete utviklingsprosjekter i sine regioner, noe som kommer til uttrykk på ulike måter.

For det første er de fleste av instituttene spesialiserte med utgangspunkt i regionale faktorer. Disse faktorene kan være av naturlig, næringsmessig og/eller vitenskapelig art. Slik har for eksempel Norut Tromsø og Norut Alta fokus på nordområdene og de særlige utfordringene i et bestemt geografisk område. Møreforskings avdeling i Ålesund har spesialisert seg på den marine verdikjeden, fra fisken fanges til den havner på matbordet. Østlandsforskning arbeider med en annen naturressursbasert næring: skogbruket og treindustrien. Blant flere eksempler på forskning med utgangspunkt i faglige tradisjoner ved høgskolene, er Møreforskning Moldes arbeid med transportøkonomi og logistikk. Disse fagfeltene står også sentralt i studieprogrammer og i forskning ved Høgskolen i Molde. Et annet eksempel på forskning med utgangspunkt i fagretninger ved høgskolene er Telemarksforskning i Bø som satser på kulturforskning. Kulturstudier er også et satsningsområde ved Høgskolen i Telemark.

For det andre kommer den regionale forankringen til uttrykk ved at allmenne forskningstemaer blir studert innen et geografisk avgrenset område. Et eksempel på dette er instituttens FoU-arbeid for regionale innovasjoner og for regional næringsutvikling. Ved flere institutter studerer forskere ulike sider ved innovasjonsprosesser og næringsutvikling i sitt område. Et eksempel er Agderforskning som har lagt stor vekt på å være en aktiv partner i den regionale utviklingen innen næringsliv så vel som den offentlige sektor. Et annet, allment samfunnsvitenskapelig emne som forskere ved de fleste regionale forskningsinstitutter forsker på, er velferdsstaten og dens mange utfordringer, ofte i et regionalt perspektiv. Under denne overskriften kan tre brede temakretser innordnes: organisasjon og arbeid, helse samt skole og utdanning.

For det tredje har mange av instituttene viktige regionale roller ved at de bidrar i regionale utviklingsprosesser, som nettverksbyggere og koordineringsorgan, og flere av instituttene har et omfattende samarbeid med de respektive fylkeskommuner. Av spesiell betydning i denne sammenheng er instituttens deltakelse i VRI-programmet⁷, som er Forskningsrådets særskilte satsing på forskning og innovasjon i norske regioner. Som det fremgår av tabell 4.1, har flertallet av de regionale instituttene viktige roller i gjennomføring av dette programmet.

Et annet uttrykk for betydningen av den regionale rollen kan man få ved å se på i hvilken grad instituttene får oppdrag fra regionale oppdragsgiver, og hvor stor andel dette utgjør av instituttens samlede driftsinntekter, jf. oversikten i tabell 4.2.

Tabell 4.2 Andel av driftsinntektene fra regionale oppdragsgivere*)

Institutt	Andel (%)
Agderforskning	53
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	22
Møreforskning	51
Nordlandsforskning	10-15
Norut Alta	30-40
Norut Tromsø Samfunn	30
Telemarksforskning	10-15
Telemarksforskning Notodden	10-20
Trøndelag FoU	51
Vestlandsforskning	27
Østfoldforskning	30
Østlandsforskning	20

*) Data er basert på anslag fra de respektive institutter

⁷ VRI står for Virkemidler for regional FoU og innovasjon, og skal bidra til økt innovasjon og verdiskaping i regionalt næringsliv. Programmet er organisert i femten VRI-regioner, og i hver region gjennomføres samhandlingsprosjekter og forskerprosjekter, jf http://www.forskningsradet.no/prognett-vri/Om_Programmet/1224529235268.

Som det fremgår, er det betydelige variasjoner mellom instituttene, fra Nordlandsforskning og Telemarksforskning som ligger lavest med en andel på 10-15 prosent, til Agderforskning, Møreforskning og Trøndelag FoU med andeler på over 50 prosent.

Her må det imidlertid understrekes at man skal være forsiktig med å tolke disse tallene for bokstavelig som uttrykk for instituttenes regionale betydning. Et gjennomgående trekk er at mange regionale oppdrag er relativt små, flere av instituttene rapporterer således at antall prosjekter for regionale oppdragsgivere utgjør en betydelig høyere andel enn andelen av inntektene. Dernest gjennomføres det mange prosjekter med finansiering fra sentrale kilder som gjelder analyse av ulike regionale problemstillinger. Generelt er dermed instituttenes regionale betydning vesentlig større enn det disse prosentandelene kan tyde på.

Gjennom instituttenes egenevalueringer er det innhentet opplysninger om instituttenes regionale funksjoner. Her fremkommer mange momenter som kan oppsummeres i følgende punkter:

1. Instituttet er en kunnskapsbase
2. Instituttet som kunnskapsutvikler
3. Instituttet bidrar til regional utvikling gjennom å ha en dialogfunksjon. Instituttet kan være i dialog med andre kunnskapsaktører, regionale myndigheter, virkemiddelapparat og et regionalt næringsliv
4. Instituttet kan ha en formidlerrolle. Instituttet er en *lyttepost*: en uavhengig kunnskapsprodusent og -formidler som kan importere innsikt fra ting som skjer i andre deler av landet og verden, og formidle disse innsiktene. Rollen som lyttepost kan tangere dialogrollen.
5. Instituttet kan være mottaker av kunnskap fra regionalt næringsliv, forvaltning og andre aktører og omdanne kunnskapen til forsknings- og utviklingsarbeid av regional og nasjonal interesse.
6. Instituttet kan være en rekrutteringskanal for å få velutdannet arbeidskraft til regionen.
7. Instituttet kan drive nettverksbygging og fungere som et koordineringsorgan.

Flere institutter legger vekt på at den regionale rollen består i å være en praktisk utviklingsaktør, som både bringer inn forskningsbasert kunnskap og er i stand til å omsette denne som bidrag i praktiske utviklingsprosesser. De regionale aktørene bruker instituttenes kapasitet på ulike måter: som forskere og utredere, som kompetansesentra og som diskusjonspartnere både for lokale og regionale myndigheter, og i noen tilfelle også for det regionale næringslivet.

4.4 Samarbeid med universitets- og høgskolesektoren

Som det er kommentert tidligere, springer etableringen av de regionale instituttene i stor grad ut av etableringen av distriktshøgskolene på 1970-tallet, og for mange av dem har det vært et utgangspunkt at de skulle fungere i nært samspill med høgskolene. I tabell 4.3 er det gitt en oversikt over status for dette samarbeidet.

Av de ni instituttene som er organisert som aksjeselskap eller som inngår i et konsern, er det fem der universitet og høgskoler har femti prosent eierandel eller høyere, i tillegg er det ett institutt (TFoU) der høgskolen har så vidt under femti prosent. For to av de tre andre instituttene er høgskolene involvert med mindre eierandeler, mens det bare er ett institutt (Østfoldforskning) som ikke har noen høgskole eller universitet som eier. Blant de tre instituttene som fortsatt er organisert som stiftelser, er det to der berørte høgskoler er med som stiftere, mens for ett institutt (Vestlandsforskning) er ikke høgskolen med som stifter.

Tabell 4.3 Oversikt over de regionale instituttenes samarbeid med universitet og høyskoler.

Institutt	Samarbeid med UH-institusjonene
Agderforskning	Universitetet i Agder eier 50,1 % Det er inngått en generell samarbeidsavtale mellom AF og UiA, og det er utviklet et omfattende samarbeid i form av felles forskningsprosjekter, undervisning og seminarvirksomhet. Samarbeidet er spesielt godt utviklet på fagområdene innovasjon og velferd, men også i økende grad innen kultur og næring og på flere andre områder.
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	Universitetet i Stavanger har eierandel på 50 % i IRIS Omfattende samarbeid med bl.a.: • Flere virtuelle sentra som fungerer som faglige samarbeidsarenaer • Felles bibliotekstjeneste • Samarbeidsenhet for å betjene EU-finansiert forskning, IRIS har som mål å bidra til forskningsbasert undervisning ved UiS.
Møreforskning	Organiseringen av Møreforskning er tilpasset høyskolestrukturen i fylket med en avdeling ved hver av de tre høyskolene. Alle tre høyskoler er eiere med til sammen 54 %. Den faglige aktiviteten i MFs avdelinger skal skje på områder som er forankret i fagområder ved de respektive høyskoler. Aksjonæravtalen fastslår at høyskolene skal bruke Møreforskning som sitt "hovudreisakap for handtering av eksternt finansiert forskning". Dette potensialet er ikke utnyttet fullt ut.
Nordlandsforskning	Nordlandsforskning eies 51 % av Universitetet i Nordland. I følge aksjonæravtalen er NF en randsoneinstitusjon for UiN og skal konsentrere sin innsats om eksternt finansiert forskning. Det er videre stort sammenfall mellom studietilbud ved UiN og forskningsområdene ved NF, og det har vært en betydelig rekruttering av NFs ansatte til UiN. Det har i praksis vært vanskelig å få NF til å fungere som randsoneinstitusjon for all eksterntfinansiert forskning ved UiN.
NORUT Alta	Høyskolen i Finnmark er blant eierne i Norut Alta, men det har vært relativt lite samarbeid, noe som dels skyldes at høyskolen har lite fokus på ekstern finansiering. Instituttet har gode relasjoner til Universitetet i Tromsø, dette gjelder bl.a. PhD studenter og prosjektsamarbeid.
Norut Tromsø Samfunn	Universitetet i Tromsø (UiT) er majoritetseier i Norut-konsernet med 65,6 prosent. Norut har samarbeidsavtaler med UiT, Høyskolen i Narvik og Universitetet i Nordland. UiT er ikke en "aktiv" eier. Det er et eget samarbeidsutvalg mellom Norut og UiT, og de sitter i hverandres styre. Samarbeidet er stort sett basert på prosjektsamarbeid og knyttet til de ulike forskernes nettverk.
Telemarksforskning	Høyskolen i Telemark er blant stifterne av instituttet. Instituttet har en generell samarbeidsavtale med høyskolen om prosjektsamarbeid, bibliotek og IKT, i tillegg har man en spesiell samarbeidsavtale som gjelder Senter for kultur- og idrettsstudier ved høyskolens avdeling i Bø. Samarbeidet er særlig knyttet til gjennomføring av enkeltprosjekter, i tillegg underviser noen av de ansatte i TF ved høyskolen.
Telemarksforskning-Notodden	Høyskolen i Telemark er en av stifterne. TFN har en samarbeidsavtale med høyskolen, og har noe samarbeid med høyskolens Avdeling for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning
Trøndelag Forskning og Utvikling	Høyskolen i Nord-Trøndelag er største eier med 48 %. Det er inngått en samarbeidsavtale som innebærer at man skal samarbeide om alt som styrker de to miljøene med hensyn til forskning og undervisning. Det er under utvikling et samarbeid med Høyskolen i Sør-Trøndelag, og man har en avdeling lokalisert her.
Vestlandsforskning	Det har vært en bevisst strategi at VF ikke bygger opp kompetanse på områder der Høyskolen i Sogn og Fjordane har sin styrke, dvs at de to institusjonene fungerer komplementært i forhold til hverandre. Høyskolen er en viktig partner i noen av de regionale prosjektene, og man har hatt en felles gruppe av doktorander med høyskolen.
Østfoldforskning	Instituttet har intensjonsavtaler med Høyskolen i Østfold (HiØ) og Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) om prosjektsamarbeid og utveksling av personell begge veier. Samarbeidet er i praksis avhengig av at man lykkes i å finansiere felles prosjekter. En av de ansatte har professor II stilling på UMB, og en av stipendiatene er også tilknyttet UMB. To av de ansatte har II stillinger på HiØ. Instituttet har et samarbeid med HiØ om EU-søknader hvor HiØ er partner
Østlandsforskning	Høyskolen i Lillehammer (HIL) har en mindre eierandel på 4,75 %. Blant regionens tre høyskoler er HIL den viktigste samarbeidspartneren. Samarbeidet gjelder både styredeltakelse, samarbeidsavtaler, personalutveksling og prosjektsamarbeid. Instituttet har også et betydelig samarbeid med Høyskolen i Hedmark, og noe mindre samarbeid med Høyskolen i Gjøvik.

Det er viktig å skjelne mellom det institusjonelle samarbeidet og det reelt fungerende samarbeidet. Når det gjelder det konkrete samarbeidet, kan det skjelnes mellom ulike former:

- Felles utnyttelse av infrastruktur, som utnyttelse av bibliotekstjenester
- Prosjektsamarbeid – avtales fra prosjekt til prosjekt
- Undervisningssamarbeid – ansatte i instituttet bidrar til undervisning i UH-institusjon, avtales på kurs/timebasis
- Utveksling av personell i II-stillinger m.v
- Mer integrerte fagmiljøer i form av virtuelle sentra eller samarbeidsarenaer
- Instituttet fungerer som randsonelinstitusjon – i prinsippet all eksterntfinansiert virksomhet til UH innenfor relevante fagområder kanaliseres gjennom instituttet.

Det ser ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom selskapsorganiseringen, eierforholdene og det reelt fungerende samarbeidet. Som det fremgår av oversikten i tabell 4.3, varierer det betydelig mellom instituttene med hensyn til i hvilken grad man har lyktes i å utvikle et samarbeid. Noen av relasjonene fungerer bra, men et gjennomgående trekk er at det, sett fra instituttens side, har kommet mindre ut av samarbeidet enn det som var forventet. Eksempelvis rapporterer flere av instituttene at de i begrenset grad fungerer som kanal for den eksternt finansierte virksomheten ved instituttet. Dette kan henge sammen med flere forhold, eksempelvis at UH-institusjonene har liten tradisjon for å utøve aktivt eierskap. Et annet forhold kan være knyttet til at inngåtte samarbeidsavtaler er svakt forankret i de aktuelle organisasjoner.

Ved siden av dette er det også viktig å være klar over at det har skjedd en utvikling i rammebetingelsene som skaper hindringer for samarbeid mellom UH-sektoren og instituttene. Et viktig problem er mangelen på transparens i UH-institusjonenes prosjektpricing. I prinsippet skal de bruke bruttobudsjettering i på samme måte som i instituttsektoren, det vil si at den som søker på et oppdrag skal budsjettere med alle kostnader og anvende reelle timepriser. Det foreligger ikke systematisk kunnskap om dette i praksis følges, men i tilfeller der det ikke følges, vil UH-sektoren ha en prismessig konkurransefordel. Dette gjør det lite attraktivt for dem å trekke med seg institutter i et prosjektsamarbeid, da disse har en vesentlig høyere timepris.

I tillegg kan det pekes på at departementets og forskningsrådets forventninger til henholdsvis UH-institusjoner og institutter når det gjelder publisering og eksternt finansiering er blitt mer og mer lik over tid. Også universiteter og høyskoler står i dag overfor krav om egne eksterne oppdragsinntekter, og dette oppmuntres fra departementets side gjennom budsjettmessig belønning for slike inntekter. Flere av instituttene har blitt opprettet med intensjon om å fungere som randsonelinstitusjoner, men grunnet endrede rammebetingelser har den intenderte arbeidsdeling blitt satt på prøve. Sett fra UH-institusjonenes side er det ikke lenger opplagt at man vil legge eksterne oppdrag til et institutt. Også publisering gir budsjettmessig uttelling for begge institusjonstyper, men den reelle økonomiske uttellingen per publikasjonspoeng er adskillig høyere i UH-sektoren enn i instituttsektoren. Ved utvalgets instituttbesøk ble det antydning at det var en tendens til at publikasjoner fra samarbeidsprosjekt mellom institutt og høyskole/universitet registreres der uttellingen er størst. Dette kan muligens forklare noe av den svekkete publiseringsraten ved noen av instituttene.

Til tross for de barrierene man har mot samarbeid mellom instituttene og UH-sektoren, er det blant de regionale instituttene flere eksempler på at man har lykke i å utvikle et velfungerende samarbeid. Som eksempel kan trekkes frem samarbeidet mellom IRIS Samfunns- og næringsutvikling og Universitetet i Stavanger. Det er utviklet et omfattende samarbeid mellom de to, dette inkluderer bl.a. flere virtuelle sentra som fungerer som faglige samarbeidsarenaer; dette gjelder bl.a. innovasjonsforskning, risikostyring/samfunnssikkerhet og arbeidsrehabilitering. Videre gjelder det felles bibliotekstjeneste og en samarbeidsenhet for å betjene EU-finansiert forskning. Et annet eksempel er samarbeidet mellom Agderforskning og Universitetet i Agder der det særlig er utviklet et samarbeid på fagområdene innovasjon og velferd, i økende grad innen fagfeltet kultur og næring. Samarbeidet innebærer blant annet gjensidig bruk av bistillinger, og det dreier seg om felles forskningsprosjekter, undervisning og seminarnær virksomhet og samarbeid om faglige satsinger:

Det kan ligge et betydelig potensial for videre utvikling av instituttene i å få til velfungerende samarbeid med de aktuelle UH-institusjonene, og et slikt samarbeid vil trolig også være av betydning for UH-institusjonene. Samtidig er det imidlertid også viktig å være klar over at et samarbeid mellom to fagmiljøer stiller gjensidig krav til miljøene av å være på et nivå som gjør dem gjensidig attraktive som samarbeidspartner. Sett fra instituttens side vil det ikke alltid være slik at fagmiljøer i nærliggende UH-institusjon vil være attraktive å samarbeide med, men at det kan være større potensial ved en UH-institusjon et annet sted i landet. Og på den annen side er det heller ikke sikkert at de fagmiljøene instituttene har, oppleves som attraktive samarbeidspartner sett fra UH-institusjonenes side.

4.5 Brukernes vurderinger av instituttene

Utvalget har utført en brukerundersøkelse blant viktige oppdragsgivere for de regionale instituttene. Formålet var å gi et bilde av hvordan oppdragsgiverne vurderer instituttens faglige kvalitet og relevans. En tilsvarende brukerundersøkelse ble gjort blant oppdragsgiverne for de sosialpolitiske instituttene i 2006. De regionale forskningsinstituttene var tiltenkt å ha et særlig fokus på regionale problemstillinger. Derfor ville utvalget se om de regionale instituttene hadde en noe annen profil enn de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene, her representert ved de sosialpolitiske instituttene.

Undersøkelsen ble gjennomført til de regionale instituttens viktigste brukere, jf. beskrivelse av opplegget for undersøkelsen i vedlegg 6 og 7. På grunn av utvalgets begrensede størrelse, og at undersøkelsen kun har gått til instituttens viktigste brukere, vil det kunne være en positiv bias i resultatene.

Gjennomgående har både nasjonale og regionale oppdragsgivere et positivt inntrykk av den faglige kvaliteten så vel som relevansen av den oppdragsforskningen som instituttene utfører. De regionale instituttene fikk et godt skussmål av oppdragsgiverne: 70 prosent mente at instituttene har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet. Det samsvarer godt med de behov disse brukerne gir uttrykk for at de har. 60 prosent mener de har behov for både instituttets forskningskompetanse og utredningskompetanse. Instituttene har således truffet godt med sin virksomhetsprofil, slik oppdragsgiver vurderer dette.

Når det gjelder virksomhetens relevans og kvalitet, får de regionale instituttene en rimelig god vurdering. Det er en viss forskjell mellom de lokalt baserte oppdragsgiverne og de nasjonale, idet den siste gruppen er noe mer positive i sine vurderinger. Denne forskjellen kan skyldes at de regionale oppdragsgiverne i større grad etterspør en tverrfaglig kompetanse der samspillet samfunnsvitenskap og teknologi-naturvitenskap står i fokus. De nasjonale oppdragsgiverne har et sterkere fokus på «rene» samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Vi skal også merke oss at profilen er ganske lik når vi sammenlikner oppdragsgiverne for de regionale brukerne med tilsvarende for de sosialpolitiske instituttene. Det er således tydelig at oppdragsgiverne for de to instituttgruppene har en rimelig sammenfallende vurdering av instituttens relevans og kvalitet, dog med en liten tendens til at kvaliteten ved tjenestene fra de sosialpolitiske instituttene vurderes noe mer positivt.

For å utdype dette ble oppdragsgiverne bedt om å ta stilling til noen generelle utsagn som karakteriserer instituttens evne til kommunikasjon, kvalitet og behovstilpassing i et oppdragsmarked. Resultatet var at instituttene gjennomgående skårer høyt med unntak for instituttens prising av deres tjenester. De regionale instituttens oppdragsgivere er gjennomgående mer fornøyd enn det oppdragsgiverne til de sosialpolitiske instituttene var. Det er også grunn til å merke seg at de «nasjonale» oppdragsgiverne har en mer positiv vurdering enn de lokalt baserte oppdragsgiverne, både av instituttens evne til å kommunisere med oppdragsgivere og kvaliteten på instituttens ulike tjenester. Særlig merkbar er denne forskjellen i deres vurderinger av instituttens prising av tjenester, noe som kan skyldes at de nasjonalt baserte oppdragsgiverne har et bredere referansegrunnlag enn de lokale oppdragsgiverne.

Nytten oppdragsgivere kan ha av et institutt, kan måles langs flere akser. I undersøkelsen ba utvalget oppdragsgiverne om å vurdere betydningen av følgende aktiviteter for dem som brukere: spredning av ny kunnskap, som en del av brukers FoU-nettverk, bruk av resultater fra instituttets utredningsvirksomhet, tilføring av kompetanse bruker selv ikke har samt relevansen av den anvendte og den mer grunnleggende forskningen. Brukerne oppfatter at instituttene har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet. Oppdragsgiverne opplever at nytten av instituttene virksomhet er størst når instituttene utfører anvendt forskning, noe mindre i tilknytning til utredninger og konsulentvirksomhet, og vesentlig mindre til grunnforskning. En mulig forklaring på at brukerne opplever å få mye ut av instituttene, er at de har nær kontakt med instituttene. For det første har man jevnlig kontakt, et flertall har kontakt en gang i måneden eller hyppigere, og for det andre gir brukerne uttrykk for at de samarbeider godt med det enkelte institutt.

Når de lokalt baserte oppdragsgiverne sammenliknes med de «nasjonale», ser vi en viss forskjell. De nasjonale oppdragsgiverne kjøper seg utredningstjenester og bruker instituttene for å skaffe seg anvendt kunnskap. Instituttene er i mindre grad viktige som formidlingskanaler av ny utenlandsk kunnskap og som en del av brukers FoU-nettverk. Det er også tydelig at disse oppdragsgiverne etterspør grunnforskning i mindre grad enn anvendt forskning. Nasjonale oppdragsgivere, lokalt baserte oppdragsgivere og brukerne av de sosialpolitiske instituttene har til felles at de primært etterspør anvendt forskning. Her skal det imidlertid skytes inn at vi har henvendt oss til oppdragsgivere i et marked, og derfor får svarene en innebygd skjevhet i retning av nettopp utredning og anvendt forskning.

I brukerundersøkelsen ble det stilt et åpent spørsmål om hvilken betydning instituttene har for utviklingen i regionen. Her ble det bl.a. pekt på at instituttene har en regional kunnskap gjennom sin nærhet til lokalt nærings- og samfunnsliv, noe de nasjonale instituttene ikke har. For det andre representerer de en faglig kompetanse som er attraktiv både for regionale offentlige myndigheter og for det regionale næringsliv. Kombinasjonen av regional kunnskap og faglig kompetanse gjør at de er bedre rustet til å ta tak i problemstillinger knyttet til den enkelte region enn det de såkalt nasjonale instituttene er. Noen sitater fra oppdragsgiverne kan bidra til å utdype dette bildet:

Kompetansebygging: «Vi har behov for analyser, utredninger og forskning. Vi er bevisst på å utfordre regionens eget forskningsinstitutt ved å være en krevende kunde ut ifra en vurdering av viktigheten av å bidra til å bygge opp kompetansen ved instituttet og dermed også kompetansen i regionen.»

Regional kunnskap: «Vi bruker instituttet som diskusjonspartner og deltaker i de regionale strategiprosessene.» og «Vi bruker instituttet i følgeforskningen av regionale utviklingsprosjekter da de har den nødvendige regionale kunnskapen kombinert med faglig kompetanse.»

Ekstern kompetanse for næringslivet: «I forbindelse med hovedproduksjonen vår får vi en del biprodukter. Vi tror det er mulig å oppnå bedre utnyttelse av disse i form av høyere pris og nye markeder. Dette gjelder også andre produsenter av samme produkt som oss. Vi har selv ikke kapasitet til å følge opp et slikt prosjekt med kun interne ressurser og får derfor bistand av eksterne. Da får vi også vurdert utfordringene fra nøytrale, nytenkende personer med en tverrfaglig bakgrunn. Det kan være nyttig for å oppdage alle muligheter.»

Av sitatene ovenfor fremgår det at de regionale aktørene bruker instituttene kapasitet på ulike måter: som forskere og utredere, som kompetansesentra og som diskusjonspartnere både for lokale og regionale myndigheter og dessuten for det regionale næringslivet. Det mangfold av roller som instituttene inngår i og som fremkommer i egenevalueringene, gjenspeiles klart i oppdragsgivernes egne vurderinger. Gjennomgående vurderes instituttene som viktige for den regionale utviklingen gjennom at de har en stor nærhet til lokalt nærings- og samfunnsliv. De har imidlertid et uutnyttet utviklingspotensial som en brobygger mellom for eksempel nasjonalt innrettet industri og det lokale næringsliv. Dette vil kreve at instituttene i sterkere grad vektlegger det tverrfaglige slik at de kan gi kvalifiserte råd om hva

som er mulig av lokal næringsutvikling i lys av trender i den nasjonale industriutviklingen, eksempelvis innen oljeindustrien. Instituttene oppfattes således viktige aktører i utviklingen av regionene.

Når det gjelder fremtidig utvikling, svarte et stort flertall av oppdragsgiverne at de forventer at bruken av instituttene vil være av samme omfang som i dag, eventuelt med en svak økning. Det er knapt noen som gir uttrykk for at bruken av instituttenes tjenester vil avta de nærmeste fem årene.

To spørsmål er viktige med utgangspunkt i brukernes fremtidige kunnskapsbehov: Finnes det kunnskapshull som instituttene nå ikke dekker og som bør dekkles, og hvilke tematiske områder blir viktige for oppdragsgiverne i de nærmeste fem til ti år? Et flertall av oppdragsgiverne, 57 prosent, mener at instituttene dekker det kunnskapsbehovet de har, og at det ikke er hull som bør fylles. Men samtidig er det 43 prosent mener det er slike kunnskapshull. Det råder også en viss usikkerhet blant oppdragsgiverne om hvorvidt instituttene har den nødvendige kompetansen til å fylle disse hullene. Et knapt mindretall vet ikke og en femtedel trekker instituttenes kompetanse i tvil i denne sammenheng. Dette er et klart signal om at instituttene bør drøfte kompetanseprofilene med sentrale oppdragsgivere.

4.6 Finansiering av «regional» forskning

Det er utvalgets oppfatning at de regionale instituttene har en mer krevende oppgave enn de nasjonale instituttene ved at de skal kombinere en relativt anvendt rolle rettet mot regionale utviklingsprosesser med rollen som et nasjonalt forskningsinstitutt som konkurrerer på nasjonale og internasjonale konkurransearenaer. Noen av instituttene har lyktes i å kombinere disse rollene på en god måte, men det er samtidig en utfordring at det er begrensede finansieringsmuligheter som sikrer grunnlaget for å ivareta den regionale rollen og kombinere dette med tilfredsstillende vitenskapelig kvalitet.

Ett av problemene i denne sammenheng er at mange av instituttene har et stort antall regionalt initierte og finansierte oppdrag, men disse er gjerne små og finansieringen ikke tilstrekkelig til å dekke de reelle kostnadene. Samtidig er det viktig for instituttene å delta på den regionale arenaen, og det er derfor av stor betydning at instituttene har en finansiering som muliggjør slik deltakelse.

I tillegg til basisfinansieringen, kan det skilles mellom følgende typer finansiering som kan understøtte instituttenes regionale roller:

- Kompetanseutviklingsmidler fra regionale aktører: noen av fylkeskommunene og enkelte andre regionale bevilger midler til instituttene for at de skal drive kompetanseutvikling av betydning for regionen.
- Bevilgninger over VRI-programmet; programmet finansieres over Forskningsrådet og er organisert i 15 VRI-regioner som forvalter midlene på grunnlag av søknader til Forskningsrådet. Programmet har en viktig regional funksjon ved å mobilisere regionale aktører til forskning om regionale problemstillinger, og programmet representerer en viktig finansieringskilde for flere av de regionale instituttene. Det er imidlertid et problem at midlene i begrenset grad er konkurranseutsatt, slik at de fører til mindre vitenskapelig publisering enn andre program i Forskningsrådet.
- Regionale forskningsfond (RFF); Dette er fylkeskommunenes ordning, og forvaltningen av forskningsmidlene i de sju fondene er forankret i fylkeskommunenes FoU-strategier i de enkelte regioner. Fondene har som mål å utvikle forskning med utgangspunkt i regionale problemstillinger. Noen av fondene har også en målrettet strategi for å styrke utviklingen av regionale forskningsinstitusjoner. Konkurransesituasjonen i de regionale fondene er en del mer åpen enn i VRI-programmet. Flere av de regionale instituttene har fått innvilget prosjekter finansiert av fondene.
- Forskningsrådsprogrammer med fokus på regionale problemstillinger; for tiden er det ett slikt program, DEMOSREG. Dette er et program på den nasjonale konkurransearenaen, og er

viktig for å styrke forskningen om regionale problemstillinger. Også noen av de regionale instituttene har finansiert forskning over dette programmet.

For å sikre den videre utvikling av de regionale instituttene og deres regionale funksjon, er det viktig at det sikres et tilstrekkelig finansielt grunnlag for å ivareta denne rollen.

4.7 Oppsummering: Nasjonale institutter med en regional funksjon

Denne gjennomgangen viser at de regionale instituttene i hovedsak har viktige roller i kraft av sin regionale lokalisering. Et par av instituttene toner selv ned den regionale rollen, mens de øvrige definerer seg som regionale institutter som har klart definerte mål og strategier som innebærer å bidra til regionale utviklingsprosesser som både kunnskapsaktører og aktører som er involvert i konkrete utviklingsprosjekter, og mange av instituttene har et betydelig engasjement i slike prosjekter.

Det økonomiske grunnlaget for å ivareta rollen som regionale aktører er imidlertid begrenset, og både av denne grunn og av faglige grunner er det viktig å kombinere det å ha en regional rolle med det å være deltakere på nasjonale og internasjonale forskningsarenaer. Alle instituttene har derfor dette som en viktig strategi, og i stor grad definerer de seg som en del av den nasjonale instituttsektoren, men med en rolle som regional kunnskapsleverandør. I dette ligger det bl.a. at de fungerer som kunnskapsbase, og som kunnskapsutvikler, nettverksbygger og strategisk partner for andre regionale aktører. De kan også fungere som en lyttepost, altså en kombinasjon av en uavhengig kunnskapsprodusent og -formidler, et sted som importerer innsikt fra interessante saker som skjer i andre deler av landet og verden, og bringer disse innsiktene videre.

Det å kombinere den regionale rollen med det å ha en rolle på nasjonale og internasjonale arenaer synes også å være av avgjørende betydning for å kunne utvikle forskningsaktivitet av tilfredsstillende kvalitet og med vitenskapelig publisering på et tilfredsstillende nivå. Inndelingen i nasjonale og regionale institutter synes ut fra dette å ha liten praktisk betydning, de mest velfungerende «regionale» instituttene er de som i praksis har roller som «nasjonale» institutter, det vil si som holder et faglig nivå som gjør dem konkurransedyktige på nasjonale og internasjonale forskningsarenaer. Av denne grunn synes det lite hensiktsmessig å opprettholde skillet mellom regionale og nasjonale institutter, i alle fall når det gjelder vurdering av basisfinansieringen. De regionale instituttene bør vurderes på like linje med de øvrige samfunnsvitenskapelige instituttene.

Referanser

Egenevalueringer fra instituttene

NIFU, elektronisk arkiv, prosjekt nr. 12820218, evaluering av tolv regionale forskningsinstitutter

Dataregistre

NIFU, FoU-statistikkbanken, nøkkeltall for forskningsinstitutter, data innsamlet for 2010.

<http://www.foustatistikkbanken.no/nifu/?language=no>,

NIFU, FoU-statistikkbanken, nøkkeltall for forskningsinstitutter.

Andre kilder, elektroniske og trykte

Forskningsrådet (2010a), *Årsrapport 2009. Forskningsinstituttene. Samlerapport*, Oslo (Norges forskningsråd).

Forskningsrådet (2010b), *Årsrapport 2009. Forskningsinstituttene. Delrapport for de samfunnsvitenskapelige instituttene*, Oslo (Norges forskningsråd).

Forskningsrådet (2010c), *Årsrapport 2010. Forskningsinstituttene. Delrapport for de samfunnsvitenskapelige instituttene*, Oslo (Norges forskningsråd) 2011.

Hedmark, fylkeskommune, 08.1.112011. Brev fra Hedmark, fylkeskommune til Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, Stortinget; stortingsrepresentanter fra Hedmark; forsknings- og høyere utdanningsminister Tora Aasland: Uttalelse fra fylkestinget i Hedmark – Hedmark krever større en større andel av de nasjonale forskningsmidlene.

Kongelig resolusjon 19.12.2008. Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter, http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/lover_regler/retningslinjer/2008/retningslinjer-for-statlig-basisfinansie.html?id=541134.

NOU 2012:2 *Utenfor og innenfor. Norges avtaler med EU*. Utredning fra utvalg oppnevnt av Utenriksdepartementet 7. januar 2010 (Europautredningen). Avgitt til Utenriksdepartementet 17. januar 2012.

Schwach, Vera (2011), «De regionale forskningsinstituttene. Faktarapport», *NIFU rapport 31/2011*, Oslo 2011.

Stortingsmelding, nr. 20, (2004–2005), Vilje til forskning, Det Kgl. utdannings- og forskningsdepartementet, Oslo 2005.

Stortingsmelding nr. 30, (2008–2009), Klima for forskning, Det Kgl. Kunnskapsdepartementet, Oslo 2009.

Litteratur

Damvad (2012) Evaluering av basisfinansieringen til norske forskningsinstitutter som omfattes av retningslinjene for basisfinansiering.

Hansteen, Kjell; Åke Uhlin, Ellen Veie, Geir Vinsand og Bo Winander (1988), «Evaluering av regionale forskningsstiftelser», *serien GRS* (Gruppen for ressursstudier), Oslo 1988.

Høgskolen i Oslo og Akershus (2011), «Alternativer for samarbeid mellom Høgskolen i Oslo og Akershus og forskningsinstituttene AFI og NOVA», Oslo 2011, lastet ned fra www.nova.no, nedlastningsdato 23.11.2011.

Oxford Research (2012) Alle skal med!? Midtveiseevaluering av Virkemidler for Regional FoU og Innovasjon (VRI).

Stensaker, Bjørn og Per Olaf Aamodt (2006), «Høgskolene i Norge. Fra distriktshøgskole til universitet», *Forskningspolitikk* nr. 2, 2006: 10–11.

Vabø, Agnete og Fredrik Piro (2012) Er kritisk masse kritisk? I «Kunnskap og kvalitet i ny kontekst. Sluttrapport fra Kunnskapsdepartementets strategiske forskningsprogram 2009-2011». NIFU.

Vabø, Agnete og Per Hetland (2005), *Organisering av Møreforskning*, upublisert notat, NIFU 2005.

Vedlegg

Vedlegg 1 Mandat for evalueringen

Evaluering av regionale institutter

Mandat og oppdragsbeskrivelse

Norges forskningsråd har besluttet å evaluere de regionale forskningsinstituttene. Styret i Divisjon for vitenskap har oppnevnt et evalueringsutvalg for å gjennomføre evalueringen. Notatet beskriver evalueringsutvalgets mandat og oppgaver.

Bakgrunn

Evaluering av forskningsinstitutter er en del av Forskningsrådets strategiske ansvar for instituttsektoren. I *Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter*⁸ går det fram at Forskningsrådet skal "bidra til at instituttene leverer forskning av høy kvalitet, blant annet gjennom tildeling av basisbevilgning, evalueringer og systemvurderinger".

De regionale instituttenes forskningsområder er i hovedsak samfunnsvitenskap. De regionale instituttene er derfor innlemmet i den samfunnsvitenskapelige instituttgruppen. I 2006 foretok Forskningsrådet, på oppdrag av Kunnskapsdepartementet, en gjennomgang av de samfunnsvitenskapelige instituttene som arbeider innenfor arbeids- og sosialpolitikk og utenriks- og sikkerhetspolitikk. Gjennomgangen inkluderte en stor del av de nasjonale, samfunnsvitenskapelige instituttene. Ingen av de regionale instituttene var med i denne gjennomgangen. Det er over ti år siden de regionale instituttene sist ble evaluert. I disse årene har det skjedd en rekke endringer – både i forskningssystemet og forskningspolitikken, i Forskningsrådets virkemidler og internt blant instituttene som har påvirket de regionale instituttenes rammebetingelser, og deres rolle i det norske forskningssystemet:

1. Viktige endringer i forskningssystemet og forskningspolitikken:
 - Flere aktører og økt konkurranse om forskningsmidler
 - Formalisering av anbudsregimet for alle offentlige forskningsoppdrag
 - Større forventninger om internasjonalisering av forskningen
 - Innføring av nytt basisfinansieringssystem for instituttsektoren
 - Målet om et velfungerende forskningssystem og betydningen av *samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK)*
 - Etablering av Regionale forskningsfond
2. Endringer i Forskningsrådets virkemidler:
 - Omlegging av programstrukturen og etablering av Store programmer
 - Prioritering av større prosjekter og prosjekter basert på nasjonalt og internasjonalt samarbeid

⁸ Kongelig resolusjon av 19.12.2008

- Økt satsing på støtte til senterdannelser som SFF, SFI, FME
 - Utbygging av apparatet med regionale representanter
 - Etablering av nye regionale virkemidler som VIRKEMIDLER FOR REGIONAL FOU OG INNOVASJON (VRI)
3. Endringer blant de regionale instituttene:
- Flere har endret organisasjonsform fra stiftelse til AS. De nye eierne representerer vanligvis fylkeskommunen, næringslivet og den statlige høyskolen i samme region
 - Instituttene har økt sitt faglige samarbeid med høyskolene
 - Antall forskerårsverk i de regionale instituttene er noe redusert de siste 10 år

Endringene i rammebetingelsene har stilt instituttene overfor nye utfordringer: De har fått økt konkurranse, både fra andre institutter og fra UH-sektoren. Det blir stilt større krav til resultatene av forskningen, de regionale instituttene må utvikle strategier for sin rolle i det nasjonale forskningssystemet, og delta i internasjonalt forskningssamarbeid, men samtidig opprettholde sin regionale forankring. Som en del av SAK-diskusjonen kan det stilles spørsmål ved om fagmiljøene ved de minste regionale instituttene kan opprettholde og utvikle nødvendig kvalitet og relevans i forskningen.

Det kan synes som om endringene i forskningspolitikken og forskningssystemet har fått større betydning for de regionale enn de nasjonale, samfunnsvitenskapelige instituttene:

- De regionale instituttene er generelt mindre enn de nasjonale instituttene. Små forskningsmiljøer kan være mer sårbare for endringer i rammebetingelsene enn større miljøer.
- De regionale instituttene retter i større grad sin virksomhet mot regionalt næringsliv og forvaltning og har en større andel små prosjekter enn de nasjonale instituttene.
- De regionale instituttene har i gjennomsnitt en lavere andel av sine inntekter fra Forskningsrådet, inkludert en lavere andel basisbevilgning enn de nasjonale, samfunnsvitenskapelige instituttene. Dette gir de regionale instituttene mindre rom for egeninitierte aktiviteter og kan redusere mulighetene for kompetanseutvikling, arbeid med vitenskapelige artikler, nettverksbygging, internasjonal deltakelse etc.

Ut fra disse særtrekkene er det ønskelig å evaluere de regionale instituttene både enkeltvis og som gruppe.

Kort om de regionale instituttenes bakgrunn

Flesteparten av de regionale instituttene ble opprettet som frittstående forskningsstiftelser på 1980-tallet. Utdanningen ved distriktshøyskolene, som ble etablert på 1970-tallet, skulle være forskningsbasert og rettet mot regionale kompetansebehov. Det ble utviklet forskningsmiljøer rettet inn mot samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag, og mot næringsmessige og kulturelle områder av særlig betydning for distriktet hvor høyskolene var etablert; dels som en del av høyskolen og dels som egne forskningsstiftelser. Stiftelsene ble også et distriktpolitisk middel til å fordele de samlede forskningsressursene i Norge over hele landet.

Etter hvert ble forskningen i mange av stiftelsene uavhengig av forsknings- og undervisningsaktivitetene ved distriktshøyskolene. I dag er forskningen ved de regionale instituttene orientert mot nasjonale problemstillinger og oppdragsgivere, men instituttene har fremdeles en forankring til regionen de er lokalisert i når det gjelder forskningstemaer og oppdragsgivere. Offentlig sektor, på nasjonalt og lokalt nivå er de regionale instituttenes viktigste oppdragsgiver.

De regionale instituttene som mottar basisbevilgning fra Forskningsrådet, har organisert seg i en felles organisasjon, FOKUS, hvor følgende 12 institutter er med:

- Agderforskning
- IRIS Samfunns- og næringsutvikling
- Møreforskning
- Nordlandsforskning
- Norut Alta
- Norut Tromsø Samfunn
- Telemarksforskning
- Telemarksforskning Notodden
- Trøndelag Forskning og Utvikling
- Vestlandsforskning
- Østfoldforskning
- Østlandsforskning

Formålet med evalueringen

Formålet med evalueringen av de regionale instituttene er å styrke kunnskapsgrunnlaget for instituttenes egen strategiske utvikling og for å utvikle en målrettet og effektiv instituttpolitikk. Oppdatert kunnskap om instituttene, deres rammebetingelser og deres tilpasning til rammebetingelsene er en forutsetning for å kunne legge til rette for å utvikle robuste forskningsmiljøer med kompetanse til å ivareta nasjonale og lokale brukeres behov for forskningsbasert kunnskap.

Evalueringen skal drøfte de regionale instituttenes regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans, samarbeid med samfunns- og næringsliv, andre institusjoner og aktører i regionen.

Evalueringen skal være framtidsrettet med fokus på forbedrings- og utviklingsmuligheter og den skal bidra til at instituttene kan være en viktig ressurs i framtidens forskningssystem. Evalueringen skal være rettet mot den strukturen instituttene inngår i og vurdere hvordan instituttene samlet og enkeltvis håndterer sin rolle i en nasjonal og regional kontekst. Evalueringen skal vurdere hvordan de regionale instituttene konkurrerer i oppdragsmarkedet. Evalueringen skal vurdere samarbeid og arbeidsdeling mellom instituttene og mellom instituttene og andre forskningsmiljøer, deres internasjonale deltakelse og organisasjonsformer.

Evalueringen av de regionale instituttene må ses i sammenheng med utviklingen i det norske forskningssystemet.

Evalueringen skal resultere i en rapport med konkrete anbefalinger til myndighetene, Forskningsrådet og instituttene selv. Evalueringen vil gi viktige innspill til evalueringen av det nye basisfinansieringssystemet i 2012.

Organisering og gjennomføring av evalueringen

Omfang

Evalueringen skal omfatte alle de 12 regionale instituttene som er organisert i FOKUS.

Evalueringsutvalg

Evalueringen skal gjennomføres av et nordisk evalueringsutvalg oppnevnt av Divisjonsstyret for vitenskap. Utvalget bør bestå av personer med kunnskap om instituttsektoren i Norge og om FoU-institusjoner i andre land som er sammenliknbare med den norske instituttsektoren.

Forskere fra institutt- og UH-sektoren og personer som representerer de regionale instituttene brukere og oppdragsgivere bør være med i utvalget. For å sikre evalueringens legitimitet bør ingen av medlemmene ha interesser eller bånd til de 12 instituttene som skal evalueres. Utvalgets medlemmer må kunne lese norsk.

Sekretariat

Forskningsrådet vil engasjere en ekstern sekretær til å bistå utvalget med utarbeiding av rapport. Forskningsrådets administrasjon vil bidra med annen administrativ støtte til utvalget, organisere møter og reiser, samt sørge for trykking og publisering av utvalgets rapport.

Kontakt med de regionale instituttene og deres brukere

Evalueringsutvalget skal ha kontakt med de regionale instituttene under gjennomføringen av evalueringen. Instituttene vil bli bedt om å levere en egevaluering og evalueringsutvalget skal gjennomføre møter med alle instituttene. Møtene skal primært gjennomføres ved at medlemmer av utvalget besøker instituttene.

Utvalget skal også ha samtaler med instituttene viktigste brukere.

Etter at evalueringen er ferdig, vil Forskningsrådet arrangere et seminar hvor evalueringsutvalget deltar sammen med de regionale instituttene og deres brukere.

Tidsplan

Evalueringsutvalget starter sitt arbeid i september 2011 og skal levere sin rapport til Forskningsrådet innen utgangen av mars 2012.

Evalueringsutvalget skal tidlig i prosessen utarbeide en mer detaljert tidsplan med de viktigste milepælene for arbeidet.

Evalueringsutvalgets oppgaver

Ut fra formålet med evalueringen skal utvalget vurdere de regionale instituttene samlet og enkeltvis ut fra deres rammebetingelser og kontekst. Utvalgets vurderinger skal omfatte følgende tema:

Instituttene kompetanse, kvalitet og relevans

- Vise hvordan instituttene tilfredsstiller kriteriene for å få statlig basisfinansiering
- Vurdere om instituttene forskningsgrupper har nødvendig kvalitet og relevans innenfor sitt forskningsområde, blant annet målt ut fra skår i basisfinansieringssystemet
- Vurdere instituttene egenart og regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans
- Vurdere utfordringer instituttene står overfor når det gjelder rekruttering, kompetanseheving og videreutvikling av de ansatte

Instituttene rammebetingelser og oppdragssituasjon

- Vurdere om instituttene har hensiktsmessige økonomiske og organisatoriske rammebetingelser og en bærekraftig inntektsprofil i forhold til instituttets arbeidsområder
- Vurdere om instituttene har en tilstrekkelig bredde i sine faglige aktiviteter og oppdragsportefølje, eller om det er ønskelig med større grad av faglig og tematisk konsentrasjon

Instituttene evne til å etablere nettverk og samarbeid med andre fagmiljøer

- Vurdere om instituttene har tilstrekkelig evne til å danne nettverk og samarbeide med andre fagmiljøer, brukere og aktører, regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- Vurdere om instituttene bør inngå i alternative organisasjons- og tilknytningsformer med andre fagmiljøer for å styrke forskningens kvalitet og relevans og instituttets økonomiske bærekraft

Instituttene strategier for framtida

- Vurdere de regionale instituttene strategier for sin framtidige virksomhet i forhold til de utfordringene som har kommet fram i evalueringen

Utvalget kan ta opp andre problemstillinger enn de som er nevnt i mandatet, dersom det avdekkes behov for det underveis i evalueringsprosessen.

Evalueringen skal resultere i en rapport med konkrete anbefalinger til myndighetene, Forskningsrådet og instituttene selv.

Underlagsmateriale for evalueringen

1. Faktarapport

Forskningsrådet har bedt NIFU om å lage en Faktarapport om de regionale instituttene som beskriver både det typiske og det atypiske ved de regionale instituttene, samt trender i utviklingen. Faktarapporten vil bygge på tilgjengelige kilder, som ”nøkkeltallene”, instituttene og Forskningsrådets årsrapporter, samt informasjon fra Forskningsrådets Datavarehus. Faktarapporten vil foreligge innen evalueringsutvalget starter opp arbeidet.

2. Årsrapporter

fra Forskningsrådet og instituttene.

3. Tidligere evalueringer

av de regionale instituttene og andre sammenliknbare institutter.

4. Egenevalueringer

Instituttene vil bli bedt om å gi utvalget en egenevaluering. Mal med spørsmål til bruk i egenevalueringen vil bli utarbeidet av Forskningsrådet. Evalueringsutvalget vil få mulighet til å supplere malen for egenevalueringen med spørsmål og problemstillinger de ønsker besvart.

5. Samtaler med hvert av instituttene

Evalueringsutvalget skal gjennomføre møter med alle instituttene.

6. Samtaler med instituttene brukere

Utvalget skal ha samtaler med representanter for instituttene viktigste brukere.

7. Forskningspolitisk materiale

som gir bakgrunn for norsk instituttpolitikk, blant annet *Retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter*.

Vedlegg 2 Notat fra Forskningsrådet til utvalget 29.06.2012

Notat

Emne: Evaluering av regionale institutter:
Punkter i mandatet som Forskningsrådet
ønsker utdypet og konkretisert

Til: Utvalget for evaluering av regionale institutter

Kopi:

Fra: Hege Torp

Saksbehandler: Ingunn Stangeby

Vår referanse:

Dato: 29.06.2012

Bakgrunn

Forskningsrådet fikk oversendt evalueringsutvalgets rapport *Perler uten snor – en evaluering av de tolv regionale forskningsinstituttene* ved utgangen av april 2012. Etter planen skulle Divisjonsstyret for vitenskap behandle rapporten i møte 15. juni. Administrasjonen valgte å trekke saken fra møtet.

Utvalgets rapport gir en god beskrivelse av rammebetingelsene og situasjonen for de regionale instituttene, med interessante observasjoner og refleksjoner. Forskningsrådet har stor respekt for det arbeidet som er gjort og erkjenner at oppgaven med å evaluere de regionale instituttene er krevende. *Forskningsrådets administrasjon ønsker imidlertid at utvalget utdyper og konkretiserer sitt svar på enkelte punkter i mandatet før rapporten legges fram for Divisjonsstyret.*

Forskningsrådets ønsker ble tatt opp med utvalgets leder Jørn Rangnes og medlem Per Hetland i møte 13. juni 2012. Rangnes ba om et notat som tydeliggjør Forskningsrådets ønsker. Dette notatet begrunner og utdyper Forskningsrådets ønsker og skisserer en tidsplan for arbeidet.

Utvalgets avgrensning av mandatet

Utvalget avklarte sin tolking av mandatet i første møte. Utvalget skriver på side 16 i rapporten:

«Utvalget har tolket mandatet dithen at evalueringen skal legge vekt på strukturelle forhold. Derfor er denne vurderingen ikke primært en fagevaluering. Utvalget har ikke evaluert forskningsgruppenes kvalitet og relevans gjennom en særskilt fagevaluering.»

Forskningsrådet mener dette er en grei tolkning.

Mandatet for evalueringen er svært bredt. Utvalget har derfor uttrykt at det er nødvendig med en *avgrensning av mandatet*. Utvalget skriver:

«Videre har utvalget forstått oppgaven slik at det ikke er det enkelte institutt som skal evalueres, men hele gruppen av institutter – deres rammer og betingelser for virksomheten. ... Utvalget har altså ikke foretatt noen fullstendig evaluering av virksomheten ved hvert enkelt av de tolv instituttene.»

Forskningsrådet mener dette er en rimelig avgrensning av mandatet når det gjelder innretningen på utvalgets *evaluering*.

I tråd med dette har utvalget i sine *vurderinger* konsentrert seg om de overordnede rammebetingelsene og om instituttene som gruppe. Utvalget påpeker imidlertid flere steder i rapporten at de regionale instituttene er en *heterogen gruppe som står overfor ulike typer utfordringer*, og omtaler enkeltinstitutter når de beskriver hvordan instituttene tilpasser seg rammebetingelsene. Dette er vesentlig funn, og Forskningsrådet skulle svært gjerne se at utvalget skulle kunne gi *mer differensierte vurderinger og anbefalinger*, f. eks. for grupper av institutter eller knyttet til spesifikke kjennetegn ved instituttene.

I rapportens vedlegg 4 gis en kortfattet omtale og vurdering av hvert enkelt institutt (styrke og utfordringer). Noen av vurderingene i dette vedlegget kan implisitt tolkes som anbefalinger. Det vil være verdifullt om utvalget kan systematisere disse vurderingene, og løfte dem fram i rapportens hoveddel og i oppsummeringen (avsnitt 1), jfr. mandatets formulering «Ut fra formålet med evalueringen skal utvalget vurdere de regionale instituttene samlet og enkeltvis ut fra ...».

Utvalgets *anbefalinger og innspill*, slik de er sammenfattet på side 11-12 i rapporten, er ikke rettet mot konkrete beslutningstakere, jfr. mandatets formulering «Evalueringen skal resultere i en rapport med konkrete anbefalinger til myndighetene, Forskningsrådet og instituttene selv.» Ut fra innhold er anbefalingene åpenbart rettet til Forskningsrådet og finansierende myndighet(er). I noen avsnitt i rapportens kapittel 3 er utvalget mer eksplisitt i sin henvendelse til Forskningsrådet og myndighetene, men dette kunne med fordel vært framstilt *mer systematisk og tydelig*. Instituttene eiere og stiftere er nevnt i avsnitt 3.2, men utvalget henvender seg i liten grad til instituttene eiere og styrer som aktive og ansvarlige aktører.

Det er særlig på to punkter Forskningsrådet ønsker at utvalget er mer eksplisitt og konkret i sitt svar på mandatet:

- (a) *vurdering av instituttene i forhold til tema som er gitt i mandatet, og*
- (b) *anbefalinger til beslutningstakerne.*

Trolig vil en utvidelse og tydeligere strukturering av rapportens kapittel 1 kunne tilfredsstille Forskningsrådets forventninger på disse to punktene.

Forskningsrådets administrasjon ser i ettertid at mandatet kunne vært tydeligere når det gjelder hvilke forventninger Forskningsrådet har til evalueringen. Med utgangspunkt i mandatet gir vi derfor noen konkrete eksempler på hva Forskningsrådet ønsker at utvalget utdypet.

Eksempler på tema i mandatet som Forskningsrådet ønsker utdypet og konkretisert

Instituttene kompetanse, kvalitet og relevans

- *Vise hvordan instituttene tilfredsstiller kriteriene for å få statlig basisfinansiering.* Forskningsrådet skulle gjerne se at utvalget eksplisitt vurderer om instituttene – samlet eller enkeltvis - tilfredsstiller kravene for å få statlig basisbevilgning. Det er fem vilkår for å være omfattet av ordningen; kravet om å «... inngå i en hensiktsmessig arbeidsdeling...» kan det være vanskelig for utvalget å vurdere (men viktig og interessant). Det mest spesifikke kravet er å oppnå «... skår på indikatorer for kvalitet og relevans». Utvalgets analyser i avsnittene 3.2, 3.3 og 3.4 gir et godt grunnlag for slike vurderinger. Forskningsrådet ønsker at utvalget sammenfatter disse analysene og gir en mer eksplisitt vurdering av situasjonen totalt sett.

Utvalgets vurdering på side 25 (avsnitt 3.4.3) synes basert på beregningene presentert i tabell 3.1. Forskningsrådet antar at beregningene i er korrekte. Vi vil likevel peke på følgende: Den simulerte omfordelingen i tabellen er hovedsakelig et resultat av de store forskjellene i andelen basisfinansiering

av instituttene totale omsetning. Omfordelingen er i liten grad et resultat av forskjeller i skår på kvalitets- og relevansindikatorne.

- *Vurdere instituttene egenart og regionale rolle som leverandører av kunnskap av høy kvalitet og relevans.*

Utvalget gir en god analyse av instituttene regionale roller. Forskningsrådet håper at utvalget kan tydeliggjøre hvilke variasjoner det er mellom instituttene når det gjelder deres regionale roller, f. eks. målt ut fra omfanget av regionale inntekter. Dette er viktig informasjon som utvalget innehar, men som ikke er kjent for Forskningsrådet. Det ville også være interessant om utvalget kunne gi konkrete råd for en politikk som understøtter og videreutvikler instituttene regionale roller, jfr. politikkalternativ C, omtalt i rapportens avsnitt 1.1, side 10.

- *Vurdere utfordringer instituttene står overfor når det gjelder rekruttering, kompetanseheving og videreutvikling av de ansatte.*

Utvalget er tydelige på at noen av instituttene har problemer med å rekruttere og beholde gode forskere. Forskningsrådet ønsker at utvalget utdyper dette med eksempler som viser hvordan og (hvorfor) noen institutter har problemer når det gjelder rekruttering, mens andre klarer å rekruttere og beholde kvalifiserte forskere. Det er også interessant om utvalget kan vise hva instituttene gjør, eller kan gjøre, for å styrke kompetanseheving og videreutvikling av egne ansatte.

Instituttene rammebetingelser og oppdragssituasjon

- *Vurdere om instituttene har en tilstrekkelig bredde i sine faglige aktiviteter og oppdragsportefølje, eller om det er ønskelig med større grad av faglig og tematisk konsentrasjon.*

Utvalget viser til at instituttene har en stor faglig bredde og nevner at dette ikke bare er positivt når det gjelder faglig kvalitet. Utvalget nevner SAK-problematikken og samarbeid mellom ulike institusjonsgruppene, men har i liten grad tatt opp om det er ønskelig, eller hvilke konsekvenser det ville få om instituttene, eller grupper av dem, konsentrerte seg mer faglig og tematisk.

Instituttene evne til å etablere nettverk og samarbeid med andre fagmiljøer

- *Vurdere om instituttene bør inngå i alternative organisasjons- og tilknytningsformer med andre fagmiljøer for å styrke forskningens kvalitet og relevans og instituttets økonomiske bærekraft*

Forskningsrådet ønsker at utvalget ser på om instituttene bør inngå alternative organisasjons- og tilknytningsformer. Vi har forståelse for at utvalget er tilbakeholdent med å anbefale sammenslåing med andre institusjoner eller endringer i eierstruktur for navngitte institutter. Men er det mulig for utvalget å gjøre noen mer generelle vurderinger av slike spørsmål?

Instituttene strategier for framtida

- *Vurdere de regionale instituttene strategier for sin framtidige virksomhet i forhold til de utfordringene som har kommet fram i evalueringen.*

Forskningsrådet ønsker at utvalget vurderer instituttene strategier for framtida og hvordan instituttene selv, deres eiere og styrer ønsker å styrke instituttene situasjon i årene som kommer. Utvalget skriver at instituttene har «overlevd» ved at de har tilpasset seg «markedet». Det ville være interessant å få kunnskap om forskjeller mellom instituttene, eller grupper av dem, når det gjelder å ha konkrete strategier i forhold til de ulike markedene instituttene opererer, eller ønsker å operere i.

Annet

Forskningsrådet vil sette pris på om utvalget utdyper (tolker) signalene om at det er en viss overkapasitet i sektoren, eventuelt avgrenset til visse fagfelt. Hvilke negative konsekvenser har dette? Hvordan kan myndighetene /Forskningsrådet gjennom justering av rammebetingelsene bidra til mer effektiv ressursallokering? Dette er kompliserte spørsmål både faglig og politisk, men også svært relevant i en evaluering av strukturelle forhold for denne gruppen av institutter.

Utvalget tar opp at ikke alle de regionale instituttene bør tilhøre den samfunnsvitenskapelige fordelingsarenaen. Forskningsrådet er åpen for å anbefale overfor departementet at enkelte institutter kan skifte fordelingsarena. Forskningsrådet ønsker derfor at utvalget er mer konkret når det gjelder denne problemstillingen. Hvilke institutter kan/bør skifte arena? I avsnitt 3.1.3 nevnes Østfoldforskning, Møreforskning, Norut og IRIS, men det er ikke gitt en eksplisitt anbefaling. Har utvalget vurdert konsekvensene (fordelene og ulempene) av å «flytte» disse eller andre institutter? Hva mener instituttene selv om dette?

Korrigerig: På side 31 i rapporten omtales en ny stimuleringsordning fra 2012 som går under navnet STIM-EU. Framstillingen er ikke helt korrekt. Dette er ikke en prøveordning. Ordningen er basert på en bevilgning fra KD med et gitt kronebeløp som skal fordeles på et ukjent antall søknader. Det er derfor ikke mulig å si noe om dekningsgrad før Forskningsrådet har mottatt søknadene fra instituttene og behandlet dem.

Videre saksgang

På møtet med Rangnes og Hetland 13. juni foreslo Forskningsrådet en tidsplan for det videre arbeidet. Dersom utvalget er villig til å se nærmere på problemstillingene nevnt i notatet, antar vi at utvalget har det kunnskapsgrunnlaget som er nødvendig. Forskningsrådet vil bidra til at eventuelt tilleggsmateriale framskaffes. Utvalget vil trolig ha behov for to nye møter (eventuelt delvis per telefon eller video), ett i begynnelsen av september og ett i begynnelsen av oktober.

Følgende møtedatoer er allerede forslått i epost av 14. juni:

- Mandag 10. september eller tirsdag 11. september
- Mandag 8. oktober eller tirsdag 9. oktober

I samme epost er det også skissert en videre tidsplan:

01.11.12: Utvalget leverer sin reviderte rapport

Uke 45: Rapporten behandles av Forskningsrådets administrasjon

03.12.12: Evalueringsutvalgets rapport og administrasjonens innstilling

legges fram for styret i Divisjon for vitenskap

Møtehonorer og reiseutgifter dekkes ut fra Forskningsrådets satser. Det arbeides med å skaffe utvalget en sekretær.

Forskningsrådets administrasjon imøteser utvalgets respons på notatet.

Vedlegg 3 CV for medlemmer av evalueringsutvalget

Berit Sundby Avset er seniorrådgiver ved SINTEF IKT. Avset er Dr. scient. i fysikk fra Universitetet i Oslo og har innehatt flere stillinger i SINTEF: først som forsker, deretter forskningsleder og i årene 2007–2010 som forskningsdirektør innen mikrosystemer og nanoteknologi. Hun har også arbeidet ved Statens strålevern. Avset har hatt en rekke verv innenfor sine fagområder og knyttet til sine arbeidsoppgaver. Hun er styremedlem i Oslo Medtech (2009–2012) og i NCE Micro- and nanosystems (2007–dags dato) Hun er aktivt engasjert i å fremme norsk deltagelse i europeisk samarbeid innen sine fagområder og har vært evaluator for EU kommisjonen i FP5, FP6 og FP7 samt for VINNOVA i Sverige. Avset var i Forskningsrådets FRITEK-komite (2010–2011) og sitter i FRINATEK-komiteen (2011–2014).

Britt Engan Dale er professor ved Geografisk institutt, NTNU. Dale arbeider innen regional utvikling, økonomisk geografi, bygeografi, sosialgeografi og faghistorie og fagfilosofi. Hun har hatt ulike verv i Forskningsrådet, blant annet som leder for fagkomiteen for samfunnsvitenskapelig forskning i årene 2001 til 2003 og som leder for basisbevilgningsutvalget for samfunnsvitenskapelige institutter, 2004–2008.

Hanne Foss Hansen er professor i offentlig forvaltning og organisasjon ved Institut for statskundskab, Københavns Universitet. Hennes pågående forskningsfelter er offentlige reformer i Danmark, Norge og Sverige og dessuten fusjonsprosesser i den danske universitetssektoren. Foss Hansen har hatt en rekke verv i Forskningsrådet, blant andre deltok hun i «Evaluerings av forskningsetiske komiteer» i 2006 og ved «Evaluerings av statsvitenskap» i 2002. Foss Hansen er for tiden medlem i styret for NOKUT.

Per Hetland er instituttleder ved InterMedia, Universitetet i Oslo. Hetland er sosialantropolog fra Universitet i Oslo og har doktorgrad fra Roskilde Universitet. Hans faglige interesser omfatter blant annet samspillet mellom kunnskapsorganisasjoner og deres omgivelser, herunder kommunikasjon av forskning og teknologi mot brukere. Hetland var assisterende direktør og så direktør ved NIFU i årene 2003 til 2009. Før det var han direktør ved Østlandsforskning, 2000–2003. Hetland var fagsekretær for Forskningsrådets evaluering av rettsvitenskapelig forskning i 2009.

Jørn Rangnes er seksjonssjef i Regionalavdelingen, Vestfold fylkeskommune. Rangnes er cand. sociol fra Universitetet i Oslo. Han har vært avdelingsdirektør i KRD, instituttsjef på NIBR, arbeidet som konsulent innen strategiutvikling, og vært småbedriftsleder. Han har hatt flere verv i Forskningsrådet, blant annet programansvarlig for innovasjonsprogrammet REGINN 1997-2001; medlem av basisbevilgningsutvalget for de «innenrikspolitiske» instituttene mellom 1998 og 2003 og leder av styret for Strategisk høgskoleprogram, 2002–2006. Han har erfaring med styrearbeid fra både offentlig og privat eide selskaper, og sitter for tiden som styremedlem i Forsvarets Forskningsinstitutt.

Erik Westholm er professor ved Sveriges Lantbruksuniversitet, Institusjonen för Stad og Land og professor i kulturgeografi med innretning mot regional utvikling ved Högskolan Dalarna. Westholms egen forskning har handlet om landsbygdsregionernas utvikling. Han har på statlig oppdrag utredet om politikken for landsbygdene. Westholm var forskningsleder ved «Instituttet för Framtidsstudier» i Stockholm. Han er også prosjektleder for et arbeid om globale skogtrender som inngår i Mistraprojektet «Future forests». Westholm er styremedlem i Kungliga Skogs- och lantbruksakademien (KSLA), leder for Naturvårdsverkets forskarråd. Westholm var med i det utvalget som, på oppdrag av Norges forskningsråd, evaluerte de landbruksvitenskapelige instituttene i 2010.

Vedlegg 4 Guide for egenevaluering av instituttene

Egenevaluering av de tolv regionale instituttene

Denne egenevalueringen er en guide som er ment å skulle dekke sentrale forhold ved de regionale instituttene. Imidlertid er utvalget fullt klar over at instituttene har ulike faglige, organisatoriske og økonomiske rammer for sin virksomhet. Guiden forsøker å dekke et spekter av forskjellige rammebetingelser. Noen spørsmål vil være viktige og relevante for det enkelte instituttet, mens andre ikke er det. Om noen spørsmål skulle være irrelevante, ber vi instituttene anmerke det. Utvalget ser også at den måten enkeltinstitutter besvarer enkeltspørsmål på, kan gjøre andre spørsmål overflødige. Instituttene kan svare i stikkordsform eller som fulltekst. Det er ingen maksramme for svarene på de enkelte spørsmålene.

Innsendte egenevalueringen vil være bakgrunnsinformasjon for utvalgets instituttbesøk. Dessuten vil den, sammen med bakgrunnsmateriale, Faktarapporten fra NIFU og instituttbesøk utgjøre det sentrale kildegrunnlaget for evalueringen av de tolv regionale forskningsinstituttene.

Utfylte egenevalueringer vil kun bli brukt av utvalgets medlemmer og sekretariatet. Svarene vil ikke bli distribuert eller være tilgjengelig for andre enn evalueringsutvalget. De vil heller ikke bli brukt i andre sammenhenger.

2. Regional forankring og rolle

- A. Hvordan kommer instituttets regionale forankring til uttrykk i instituttets formål, instituttets virksomhetsidé og operative virksomhet?
- B. Gi en vurdering av egen rolle regionalt, inklusive instituttets rolle som regional utviklingsaktør og som del av en regional kunnskapsinfrastruktur.
- C. Ivaretar instituttet spesielle nasjonale eller internasjonale oppgaver og roller?
- D. Hvilken strategi har instituttet for regional forankring og rolle fremover?

10. Forskning og faglige tyngdepunkt

- A. På hvilke forskningsområder har instituttet sitt(e) tematiske kjernekompetanse(r)?
 - a. Hvilke faglige styrker og svakheter har instituttet innenfor sine kjerneområder?
- B. På hvilke områder har dere faglig-/disiplinærkjernekompetanse?
 - a. I hvilken grad og hvordan utvikler instituttet slik faglig dybdekompetanse?
- C. Hvordan utvikler og utnytter instituttet tverrfaglig kompetanse?
- D. På hvilke forskningsområder står instituttet faglig sterkt regionalt målt mot andre, relevante samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer og andre relevante fagmiljøer?
- E. Hva skal til for at instituttet skal bli regionalt ledende på dette/disse forskningsområdene?
- F. På hvilke forskningsområder står instituttet sterkt nasjonalt, målt mot andre relevante samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer og andre relevante fagmiljøer?
- G. Hva skal til for at instituttet skal bli nasjonalt ledende på dette/disse forskningsområdene?
- H. Kommenter forholdet mellom tematisk og faglig/disiplinær vitenskapelig kompetanse på den ene siden og instituttets regionale forankring og rolle på den andre.
- I. Hvordan avveier instituttet det å imøtekomme faktiske behov i oppdragsmarkedet med det å utvikle faglig dybdekompetanse?
 - a. Er det (u) forenlig å møte det regionale oppdragsmarkedets behov og krav til forskning med vitenskapelige krav?

11. Faglig fornyelse og kompetanseutvikling

- A. Hvilken strategi har instituttet for faglig/vitenskapelig utvikling?
 - a. På hvilke forskningsområder bør instituttet styrke sin faglige kompetanse, og hvorfor er dette viktig her?
 - b. Har instituttet forskningsområder hvor aktiviteten bør reduseres? Hvorfor bør aktiviteten reduseres på dette/disse områdene?

- B. Hvilke utfordringer står instituttet overfor ved rekruttering til faglige stillinger og/eller spesielle forskningsområder?
- C. Hvordan vurderer instituttene vilkårene for dr. gradsutdanning med hensyn til rammer, rekruttering og gjennomføring?
- D. Hvordan arbeider instituttet for å videreutvikle av de ansattes faglige kompetanse?

12. Organisering, økonomi og rammebetingelser

- A. Er instituttet organisert på en hensiktsmessig måte? Vurderer instituttet andre måter å organisere seg på i forhold til sine daglige og sine langsiktige utfordringer?
- B. Hvilke utfordringer står instituttet overfor når det gjelder økonomi, basisbevilgning, infrastruktur (utsyr, laboratorier, databaser med videre) og andre rammebetingelser?
- C. Hvilke utfordringer står instituttet overfor når det gjelder oppdragsinngang?
 - a. Hvilke type prosjekter vil instituttet ha, og hvilke vil det ikke ha?
 - b. Hvordan skaffer instituttet seg oppdrag?
 - c. Hvem har hovedansvar for å skaffe oppdrag? Er det et felles instituttansvar (forankret i ledelse) eller primært et individuelt ansvar?
 - d. Har instituttet en målrettet strategi når det gjelder hvilke oppdragsgivere det ønsker? (offentlig/næringsliv/regionalt/nasjonalt/internasjonalt/EU)

13. Konkurransen

- A. Hvem er instituttets viktigste konkurrenter?
 - a. Navngi gjerne institusjonene i UoH-sektoren, instituttsektoren, i konsulentbransjen/næringsliv (nasjonalt) og internasjonalt.
- B. Når instituttet vinner/taper konkurranser: Hvilke faktorer er mest utslagsgivende (for eksempel: pris, kvalitet, kapasitet, institutt-cv, samarbeidspartnere, leveringsdyktighet, omdømme)?
- C. Hvordan vurderer instituttet rammene for sin virksomhet og egen konkurransesituasjon?

14. Samarbeid

- A. Har instituttet formelle tilknytningsformer til andre institusjoner?
- B. Hvem er instituttets viktigste faglige samarbeidspartnere?
 - a. Navngi gjerne institusjonene: i UoH-sektoren, instituttsektoren, i konsulentbransjen /næringsliv (nasjonalt) og internasjonalt
- C. Hvordan kan instituttet samarbeide mer og bygge allianser?
- D. Gitt dagens økonomiske og organisatoriske rammer: hva er hva er potensialer og hva er hindre for videre/økt samarbeid, med hvem og på hvilke(t) område(r)?

15. Kontakt med brukere og oppdragsgivere

- A. Hvem er instituttets mest sentrale brukere?
- B. Hvilke fagområder bør instituttet styrke for å møte brukernes kunnskapsbehov?
- C. Hvordan samarbeider instituttet med ulike brukergrupper (faglig, geografisk)?
- D. Hvilken strategi har instituttet for brukerrelasjoner fremover?

16. Formidling av forskningsresultater

- A. Hvordan balanserer instituttet kravene til vitenskapelig publisering med leveranser til oppdragsgiverne?
- B. I hvilke kanaler sprer instituttet sine resultater?
- C. Hvordan brukes instituttets resultater?
- D. Har instituttet utviklet strategier for spredningen av faglige resultater og for bruk av dem?

17. Annet

- A. Hva opplever instituttet som viktigste barrierer eller flaskehalser i forhold til egen utvikling?
- B. Relevante opplysninger som ikke er dekket av spørsmålene over.

Vedlegg 5 De enkelte instituttene

Agderforskning

Eierskap og organisasjon

Agderforskning (AF) ble etablert som stiftelse i 1985.

Instituttet ble omdannet til aksjeselskap i 2004. Universitetet i Agder (UiA) eier 50,1 prosent av aksjene og stiftelsen Agderforskning eier 49,9 prosent.

Agderforskning har hovedkontor i Kristiansand og disponerer i tillegg kontorplasser i Arendal.

Formål

AF driver samfunnsvitenskapelig forsknings- og utviklingsarbeid regionalt, nasjonalt og internasjonalt. AF søker å utvikle og levere relevant kunnskap til aktører i politikk, nærings- og samfunnsliv. Gjennom å være en profesjonell samarbeidspartner med solid faglig basis og nært samarbeid med Universitetet i Agder, skal AF bidra til ny forståelse og forandring i bedrifter, organisasjoner og samfunn.

Forskningsprofil

AFs faglige virksomhet er organisert i faggrupper på tre kjerneområder:

- velferdsforskning
- kultur og næring
- innovasjon

Disse områdene er veletablerte, AF framstår tydelig tematisert på de tre hovedområdene, og vurderes som meget relevante for regionen. AF søker å kombinere regionalt forankrede prosjekter med mer generelt innrettet FoU ved at regionen brukes som «study area».

AF har et nært samarbeid med UiA på noen av sine områder, jf nedenfor.

Samarbeid med Universitetet i Agder (UiA)

UiA eier 50,1 prosent av AF, og er representert i styret i AF med 3 av de 5 ordinære styremedlemmene.

Det er inngått en generell samarbeidsavtale mellom UiA og AF.

AF har observatørstatus i Det sentrale forskningsutvalget ved UiA.

Nær tilknytning til UiA gir en betydelig merverdi gjennom strategisk og faglig samarbeid.

Samarbeidet mellom AF og UiA har vokst både når det gjelder omfang og fagområder. Forskere ved AF, spesielt innen fagområdene innovasjon og velferd, men også i økende grad innen fagfeltet kultur og næring, har omfattende samarbeid med fagmiljøene på UiA. For tiden er det pågående samarbeid med fakultetene for helse og idrettsfag, kunsthøgskolen, teknologi og realfag, humaniora og pedagogikk og økonomi og samfunnsvitenskap.

11 forskere ved UiA/AF har stillinger ved begge institusjonene.

I tillegg til konkrete felles forskningsprosjekter, undervisning og seminarvirksomhet omfatter samarbeidet følgende faglige satsinger:

- PRAXIS-sør er et samarbeid mellom UiA, AF og kommunene i Agder, samt det regionale BUFetat. Praxis-sør har som formål å fremme dialog mellom utdanning, forskning og praksisfeltet innen helse, omsorg, sosialtjeneste, barnevern og andre velferdsområder.
- RIS (Centre for Advanced Studies in Regional Innovation Strategies) er et tverrfaglig forskningssenter lokalisert ved UiA og AF. Formålet med RIS er å stimulere til utvikling av kunnskap om innovasjonsprosesser i organisasjoner, i større innovasjonssystemer, og i samfunnet for øvrig. RIS er organisert som et nettverk av forskere mellom Faggruppe

innovasjon ved AF og Institutt for arbeidsliv og innovasjon på UiA. I tillegg til forskere fra Agder, har senteret ansatt flere forskere fra utenlandske institusjoner i professor II stilling, samt en post.doc stilling og to stipendiater.

- Senter for likestilling er en samarbeidsarena for forskning på kjønn og likestilling i offentlig sektor næringsliv og frivillige organisasjoner i regionen. Senterets formål er å samle og styrke kompetanse og forskning på kjønn og likestilling, samt styrke utdanningen og formidlingen på feltet. Senteret skal være en drivkraft for likestilling i regionen. AF har bidratt i etableringen av senteret og deltar gjennom forskningsbidrag og andre aktiviteter.

Regional forankring

AF har en bred og dypt forankret regional rolle. AF har som mål å være en viktig kunnskaps- og utviklingsaktør i regionen. Forskningen er hovedsakelig forankret i egen region, både som empirisk felt og gjennom samarbeid med regionale aktører. Det arbeides både med rene forskningsprosjekter, gjennom utviklingsprosjekter og ved å bidra til institusjonsbygging i regionen. 53 prosent av inntektene oppgis å komme fra egen region.

Instituttet utfører mange oppdrag for lokale oppdragsgivere både i offentlig og privat sektor. AF har et utstrakt samarbeid med Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommune og Sørlandets kompetansefond. Når det gjelder utviklingsprosjekter, kan bl.a. nevnes at AF er prosjektleder for et Arena-prosjekt (Arena Usus) som gjelder utvikling av en klynge for kultur- og opplevelsesnæringene, og de har prosjektlederrolle i VRI-Agder (VRI: Virkemidler for regional FoU og innovasjon).

AF vurderer sin rolle som regional utviklingsaktør som viktig. Instituttet er vel etablert i denne rollen og er i følge dem selv en ønsket deltaker i mange utviklingsprosesser av betydning for Sørlandet.

Styrke og utfordringer

Instituttet finner det lett å rekruttere forskere. AF står imidlertid overfor en utfordring når det gjelder å holde på dyktige forskere. Det er en tendens til at forskere ser på AF som en mellomstasjon for en videre akademisk karriere, og flere har gått videre til Universitetet i Agder.

Instituttet har lyktes godt i å etablere tverrfaglig samarbeid og praksisnær anvendt forskning. Det har ambisjoner om økt deltakelse i nasjonale og internasjonale prosjekter og nettverk.

Nøkkeltall for Agderforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	29,3	36,1	36,1	34,4	33,4	33,9
Driftsresultat, mill. kr.	0,5	0,1	-0,3	-0,2	-2,0	-0,5
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2 %	0 %	-1 %	-1 %	-6 %	-1 %
Egenkapital, mill. kroner	10,6	11,5	11,3	11,4	8,8	
Egenkapitalandel	47 %	48 %	44 %	49 %	41 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	49 %	27 %	22 %	22 %	27 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	10 %	8 %	10 %	10 %	10 %	10 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	22 %	27 %	26 %	23 %	17 %	22 %
Offentlig forvaltning	30 %	42 %	43 %	41 %	49 %	45 %
Næringsliv	22 %	11 %	10 %	9 %	12 %	10 %

Utlandet	5 %	4 %	1 %	1 %	4 %	2 %
Øvrig	11 %	8 %	11 %	16 %	6 %	11 %
Personale						
Årsverk totalt	30	30	28	30	29	29
Årsverk forskere totalt	26	24	23	25	24	24
Ansatte med doktorgrad	5	7	8	9	11	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,19	0,29	0,35	0,37	0,46	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	4	2	12	11	12	8
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,16	0,09	0,55	0,45	0,51	0,35
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	2,5	1,5	0,9	1,0	2,0	1,6
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	10 %	6 %	4 %	4 %	8 %	7 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag			2	1	1	
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	9	7	5	4	5	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

AF har hatt driftsunderskudd de tre siste årene. Underskuddet i 2011 var relativt stort.

Instituttets basisbevilgning (10 prosent) ligger like under gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at AF har en lavere andel finansiering fra næringslivet (10 prosent) enn gruppen regionale institutter samlet (19 prosent). Finansiering fra Norges forskningsråd (22 prosent) er ganske nær gjennomsnittet for instituttgruppen (24 prosent). Inntekter fra utlandet er som ved de øvrige regionale institutter av beskjedne karakter.

Ansatte med doktorgrad målt som andel av forskerårsverk ligger noe over gjennomsnittet for regionale institutter, og viser dessuten en økning i perioden.

AF har økt sin vitenskapelige produksjon etter 2008, og har de siste tre årene ligget rundt gjennomsnittet på denne indikatoren.

IRIS Samfunns- og næringsutvikling

Eierskap og organisasjon

International Research Institute of Stavanger AS (IRIS) ble opprettet i 2006. Forsknings- og laboratorievirksomheten inklusiv ansatte ved Stiftelsen Rogalandsforskning, opprettet i 1973, ble da overført til IRIS. IRIS er et aksjeselskap som eies av Universitetet i Stavanger (50 %) og Stiftelsen Rogalandsforskning (50 %). IRIS er morselskap i konsernet IRIS som består av 3 datterselskaper samt 20 selskaper eid gjennom datterselskapet IRIS-Forskningsinvest AS, hvorav hoveddelen er etablert med basis i forskningsideer/-resultater fra IRIS og Universitetet i Stavanger.

IRIS er delt i 3 avdelinger: Biomiljø, Energi og Samfunns- og næringsutvikling. I basisbevilgningssystemet sorterer de to førstnevnte avdelingene under teknisk-industrielle institutter.

IRIS har hovedkontor i Stavanger.

Formål

IRIS SN har som formål å drive nasjonal og internasjonal oppdragsforskning innen nærings- og samfunnsliv, og bidra til kunnskapsutvikling, nyskaping og forskningsbasert undervisning ved Universitetet i Stavanger.

Forskningsprofil

IRIS SN utfører forskning innenfor områdene

- arbeidshelse og sykefravær
- arbeidsliv og sikkerhet
- innovasjon
- politikk og samfunn

Hvert av de fire temaområdene har vært organisert med egne forskningsgrupper. De tre første gruppene er nå slått sammen til en gruppe for arbeidsliv og innovasjon. Den fjerde gruppen politikk og samfunn forble uforandret.

Samarbeid med Universitetet i Stavanger (UiS)

UiS eier halvparten av aksjene i IRIS, og det er utviklet et omfattende samarbeid mellom de to, dette inkluderer bl.a. følgende:

- Flere virtuelle sentra som fungerer som faglige samarbeidsarenaer; dette gjelder bl.a. innovasjonsforskning og risikostyring/samfunnssikkerhet
- Langvarig og omfattende prosjekterelatert samarbeid mellom forskere ved IRIS og UiS både på institusjonell og individuell basis. Samarbeidet er formalisert gjennom flere bistillinger både ved UiS og IRIS
- Felles bibliotekstjeneste
- Samarbeidsenhet for å betjene EU-finansiert forskning, også andre institusjoner deltar (bl.a. Stavanger universitetssykehus). EU-prosjekter legges til UiS, mens Forskningsrådets tilleggsfinansiering av 7RP-prosjekter går til IRIS.

Det er for øvrig nedfelt i målet for IRIS at instituttet skal bidra til forskningsbasert undervisning ved UiS.

Regional forankring

Ledelsen neddempet instituttets «regionale dimensjon» i møte med utvalget, og mener at instituttets oppdragsportefølje og finansieringsstruktur i større grad likner de nasjonale instituttene.

IRIS har likevel en viktig regional rolle gjennom sitt samspill med ulike regionale aktører og arbeid med regionalt viktige problemstillinger. De har godt opparbeidede regionale nettverk som er

grunnlag for å etablere næringslivsbaserte og –finansierte prosjekter av et betydelig omfang. Dette er ofte prosjekter der regionale aktører er sentrale samarbeidspartnere, mens problemstillingene er nasjonale/internasjonale (risikostyring, arbeidsmiljø, o.a.). Bedriftssamarbeid gir også tilgang til finansiering fra Forskningsrådets brukerstyrte prosjekter.

Den regionale forankringen av instituttet kommer videre til uttrykk ved at halvparten av de ti største oppdragsgiverne er lokale aktører. I motsetning til flere av de andre regionale instituttene er imidlertid ikke fylkeskommunen noen sentral samarbeidspartner.

Styrke og utfordringer

IRIS SN nyter godt av å være del av et stort konsern, og sitt tette samarbeid med Universitetet i Stavanger. Dette kan være noe av grunnlaget for en relativt god uttelling med hensyn til Forskningsrådsfinansiering.

IRIS har selv påpekt at det ligger et uutnyttet potensial i en bedre utnyttelse av de tverrvitenskapelige samarbeidsmulighetene innen konsernet.

Rekrutteringen er god, og grad av utskiftninger («turnover») synes heller ikke å representere noe stort problem, sammenlignet med mange av de andre regionale instituttene. Instituttet har et godt nettverk både mot Universitetet i Stavanger, mot offentlige etater og solide private bedrifter i regionen. Dette nettverket blir utnyttet blant annet til felles søknader til Norges forskningsråd og til statlige myndigheter. En av utfordringene framover er knyttet til å oppnå høyere internasjonal finansiering.

Nøkkeltall for IRIS SN

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	57,6	70,3	70,6	65,6	63,9	65,6
Driftsresultat, mill. kr.	0,0	-0,8	0,1	-3,7	1,9	-0,5
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	0 %	-1 %	0 %	-6 %	3 %	-1 %
Egenkapital, mill. kroner (IRIS totalt)	51,5	69,8	73,7	71,4	81,6	
Egenkapitalandel (IRIS totalt)	31 %	38 %	37 %	36 %	37 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	21 %	13 %	15 %	14 %	10 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	10 %	7 %	9 %	9 %	9 %	9 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	37 %	44 %	42 %	41 %	36 %	39 %
Offentlig forvaltning	33 %	24 %	27 %	27 %	29 %	28 %
Næringsliv	13 %	20 %	21 %	16 %	25 %	21 %
Utlandet	2 %	1 %	1 %	2 %	1 %	1 %
Øvrig	6 %	3 %	0 %	5 %	1 %	2 %
Personale						
Årsverk totalt	47	47	50	45	46	47
Årsverk forskere totalt	39	38	42	38	38	39
Ansatte med doktorgrad	11	14	17	14	19	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,28	0,36	0,40	0,37	0,50	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	10	19	23	18	22	18

Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,26	0,50	0,54	0,49	0,57	0,47
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,4	0,4	1,8	1,6	2,4	1,3
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	1 %	1 %	4 %	4 %	6 %	3 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag	1				3	
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	10	8	9	8	5	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (9 prosent) er litt under gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at IRIS SN tilhører de regionale instituttene som henter størst andel finansiering fra Norges forskningsråd. Nærmere to femtedeler av inntektene gjelder forskningsrådsfinansiering, mens gjennomsnittet for de regionale instituttene er en fjerdedel. Inntekter fra næringslivet ligger rett over gjennomsnittet for de regionale instituttene, mens IRIS SN, som de øvrige regionale instituttene, har lite finansiering fra utlandet.

Andel ansatte med doktorgrad ligger noe over gjennomsnittet for de regionale instituttene, og indikatoren viser en betydelig økning siste år.

IRIS SN ligger litt over gjennomsnittet for de regionale instituttene når det gjelder vitenskapelig publisering målt per forskerårsverk (0,47 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet).

Små prosjekter utgjør en mindre del av IRIS SNs prosjektportefølje, både sammenlignet med de øvrige regionale instituttene og de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene.

Møreforsking (MF)

Eierskap og organisasjon

Møreforsking ble opprettet som en stiftelse i 1979.

Nåværende organisasjon ble etablert i 2008, og består av morselskapet Møreforsking as og datterselskapet Møreforsking Molde as. Til sammen utgjør dette konsernet Møreforsking.

Aksjene i Møreforsking as eies av Møre og Romsdal fylkeskommune (36 prosent), Høgskolen i Molde (18 prosent), Høgskulen i Volda (18 prosent), Høgskolen i Ålesund (18 prosent) og Stiftelsen Møreforsking (10 prosent).

Datterselskapet Møreforsking Molde as er eid 51 prosent av Møreforsking as og 49 prosent av Høgskolen i Molde.

Møreforsking har aktivitet i Volda (MF Volda), Ålesund (MF Marin) og Molde (MF Molde). Avdelingene i Volda og Ålesund er en del av morselskapet Møreforsking as, mens aktiviteten i Molde er organisert gjennom datterselskapet Møreforsking Molde as.

Formål

Formålsparagrafen til Møreforsking sier:

«Møreforsking skal i samspel med våre eigarar auka kapasiteten i regionen til å drive forskning og forskingsbasert kunnskapsformidling av høg kvalitet. Vi skal utvikle og formidle ny kunnskap som er til nytte, for å skape verdier og bærekraftige samfunn. Vi skal ha ein tydeleg profil og eit omdømme som eit leiande kunnskapsmiljø på og for Nordvestlandet.»

Forskningsprofil

MF er forankret i tre ulike høgskoler med ulik faglig profil.

MF Marin i Ålesund er naturvitenskapelig orientert, instituttet har fokus på hele den marine verdikjeden «fra hav til bord» og er organisert med fire faggrupper på temaene ressurser og fangst, foredling, markeds og marin bioteknologi.

MF Volda arbeider med samfunnsvitenskapelige problemstillinger særlig knyttet til velferd og regional utvikling. Hovedtemaene innenfor velferdsforskningen er folkehelse, inkludering og utdanning, mens det innenfor regionalforskningen er særlig fokus på samfunnsplanlegging, relasjonen menneske-stad og småskala næringsutvikling.

MF Molde har også hovedsakelig samfunnsvitenskapelig karakter og har faglig aktivitet på tre fagfelt, nemlig transportøkonomi, logistikk og næringsøkonomi.

Samarbeid med høgskolene

Organisering av Møreforsking avspeiler høgskolestrukturen i fylket ved at MF har aktivitet i tilknytning til hver av de tre høgskolene i fylket (Høgskolen i Molde, Høgskolen i Volda og Høgskolen i Ålesund), og alle høgskolene er eiere. Den faglige aktiviteten i Møreforskings avdelinger skal skje på områder som er forankret i fagområder ved de respektive høgskoler.

Det legges stor vekt på samspillet med høgskolene, og et siktemål med omorganiseringen som ble gjennomført i 2008 har vært å knytte høgskolene sterkere til Møreforsking, noe som ble løst gjennom direkte eierskap. I forbindelse med organiseringen av AS ble det inngått en aksjonæravtale som regulerer både eierskapet, styresammensetning mv. Aksjonæravtalen fastslår at høgskolene skal bruke Møreforsking som sitt "hovudreisepunkt for handtering av eksternt finansiert forskning".

I følge instituttets vurderinger er det viktig å ha Møreforsking som en selvstendig, spesialisert oppdragsenhet, det bidrar til å profesjonalisere gjennomføringen av eksternt finansierte oppdragsprosjekter og gir større fleksibilitet med hensyn til å rekruttere nye forskere uavhengig av stillingshjemler og budsjetttrammer. Møreforsking er høgskolenes felles randsoneinstitusjon og den eneste virksomheten som eies, drives og profilerer de tre høgskolene i fellesskap. Samtidig er det

instituttets vurdering at høyskolene ikke utnytter fullt ut det potensialet som Møreforskning representerer som felles strategisk FOU-enhet.

Regional forankring

MF er sterkt regionalt forankret, noe som kommer til uttrykk på flere måter. En betydelig del av instituttets aktivitet er rettet mot regionen, og det heter i instituttets strategi at instituttet er en del av den nasjonale instituttsektoren, «men har samstundes eit særleg ansvar for å arbeide med forskning og kompetanseoverføring til næringsliv, lokalmiljø og offentlig forvaltning i Møre og Romsdal».

Fylkeskommunen er største eier i selskapet, fylkeskommunens engasjement i selskapet har siden etableringen av instituttet hatt en samfunnsmessig begrunnelse, og det er et omfattende samarbeid mellom MF og fylkeskommunen. I dette samspillet har MF i følge deres egen vurdering en viktig rolle som kunnskapsleverandør, prosjektleder og partner i regionale utviklingsprosjekter. MF oppleves som en viktig regional FoU-aktør med gode nettverk i regionen, også mot næringslivet. Regionale oppdragsgivere står for rundt halvparten av driftsinntektene.

Styrke og utfordringer

Andelen inntekter fra Norges forskningsråd har sunket de senere årene og de internasjonale inntektene er lave. MF har lyktes i å utvikle spisskompetanse på felt som er viktige, både regionalt og nasjonalt.

MF har i varierende grad utviklet et samarbeid mellom instituttets avdelinger og de respektive høyskolene. Samarbeidet er tettest i Molde og svakest i Volda. MF har et uutnyttet potensiale for tverrfaglig/-vitenskapelig samarbeid mellom de tre avdelingene som instituttet består av.

MF har et lavt publiseringsnivå, også sammenliknet med andre regionale forskningsinstitutter.

Nøkkeltall for Møreforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr. ⁹	33,3	42,9	43,3	44,9	45,5	42,0
Driftsresultat, mill. kr.	0,7	-0,2	-1,0	-0,3	0,5	-0,1
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2 %	0 %	-2 %	-1 %	1 %	0 %
Egenkapital, mill. kroner	16,0	22,3	14,8	15,0	15,7	
Egenkapitalandel	53 %	39 %	32 %	32 %	33 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	45 %	30 %	32 %	33 %	32 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	10 %	8 %	9 %	9 %	12 %	10 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	20 %	19 %	19 %	17 %	9 %	15 %
Offentlig forvaltning	46 %	39 %	39 %	51 %	45 %	45 %
Næringsliv	17 %	24 %	30 %	19 %	33 %	27 %
Utlandet	4 %	3 %	2 %	1 %	0 %	1 %
Øvrig	4 %	7 %	2 %	3 %	1 %	2 %

⁹ Omsetningen i 2011 er ikke direkte sammenlignbar med tidligere år, i og med at prosjektrengskapet for VRI Møre og Romsdal fra og med 2011 ble løftet ut av Møreforskning sitt regnskap og ført som separat prosjektrengskap. I 2011 utgjorde dette 6,1 mill. kroner. Sammenlignet med tidligere år var omsetningen i 2011 51,6 mill. kr. og årlig gjennomsnitt 43,2 mill.

Personale						
Årsverk totalt	38	43	41	41	44	41
Årsverk forskere totalt	31	36	34	35	37	34
Ansatte med doktorgrad	9	9	8	14	11	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,29	0,25	0,24	0,40	0,30	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	3	1	6	6	2	4
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,11	0,02	0,17	0,18	0,05	0,10
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	2,1	1,0	1,6	2,2	1,7	1,7
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	7 %	3 %	5 %	6 %	4 %	5 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag	1					
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	3	2	2	1	2	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

MFs basisbevilgning, målt som andel av driftsinntekter, har i den siste 5-årsperioden ligget rett under gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser videre at MF har hatt en lavere andel finansiering fra Norges forskningsråd (15 prosent) enn gruppen regionale institutter samlet (24 prosent), mens finansiering fra næringslivet har utgjort en større andel (27 prosent) enn for hele instituttgruppen (19 prosent). Inntekter fra utlandet har marginal karakter.

Andel ansatte med doktorgrad ligger noe under gjennomsnittet for de regionale instituttene.

Møreforsking har de siste årene hatt lav vitenskapelig produksjon. Instituttet skårer lavt på denne indikatoren sammenlignet med den regionale instituttgruppen (0,10 poeng per forskerårsverk ved MF mot 0,40 poeng ved alle regionale institutter den siste femårsårsperioden sett under ett).

Nordlandsforskning

Eierskap og organisasjon

Nordlandsforskning ble stiftet av Nordland fylkeskommune i 1979, og var fram til 2010 organisert som en stiftelse. I 2010 ble instituttet omgjort til aksjeselskap. Det eies av Universitetet i Nordland med 51 prosent av aksjene og stiftelsen Nordlandsforskning med 49 prosent.

Nordlandsforskning er lokalisert i Bodø.

Formål

Nordlandsforskning skal utføre prosjekter i aksen mellom grunnforskning og anvendt forskning, samt formidle kunnskap til samfunns- og næringsliv. Prosjektsammensetningen skal reflektere instituttets visjon om å bidra til nasjonal og internasjonal kunnskapsutvikling, og samtidig være forankret i kunnskapsbehovet i regionen. Prosjektsammensetningen skal videre reflektere instituttets roller fra å utvikle grunnleggende kunnskap til å utvikle og implementere praksisnær kunnskap i samarbeid med brukerne.

Forskningsprofil

Instituttet har fem kjerneområder:

- velferd
- entreprenørskap
- kultur- og naturbaserte næringer og regional utvikling
- skole og utdanning
- miljø, naturressurser og klima

Samarbeid med Universitetet i Nordland (UiN)

Nordlandsforskning eies, med virkning fra 25. februar 2010, 51 prosent av UiN, og i følge aksjonæravtalen er NF en randseinstitusjon for UiN og skal konsentrere sin innsats om eksternt finansiert forskning. UiN sine eksternt finansierte prosjekter skal som hovedregel organiseres i Nordlandsforskning for å skape et felles miljø for eksternt finansierte prosjekter ved universitetet. Denne delen av samarbeidsavtalen er ikke gjennomført. En årsak kan være at avtalen i liten grad ble forankret ved UiN sine fakulteter i forkant. Avtaleinngåelsen sammenfalt i tid med etableringen av UiN, dette kan være en medvirkende årsak til at avtalen ikke er blitt implementert som forutsatt. Det store sammenfall mellom studietilbud ved UiN og forskningsområdene ved NF, skaper imidlertid godt grunnlag for samarbeid på prosjektnivå.

NF viser til at deres fagmiljø har hatt stor betydning for etableringen av UiN. NF har lagt stor vekt på å tilrettelegge for doktorgradsløp for sine ansatte, og det oppgis at 11 av de ansatte ved UiN har gjennomført sitt doktorgradsarbeid i sitt tilsettingsforhold ved NF. Videre bidrar forskere ved NF i undervisningen ved UiN. Det er ikke samme mobilitet av medarbeidere fra UiN til NF.

Regional forankring

NF betrakter seg som en viktig del av den regionale kunnskapsinfrastrukturen. Institutt er opptatt av forskning skal holde nasjonalt og internasjonalt nivå, samtidig som den skal ha regional relevans. Instituttet har tett samarbeid med regionale aktører som Nordland fylkeskommune, Innovasjon Norge, regionråd og kommuner, regionalt næringsliv og Universitetet i Nordland. I instituttets egevaluering pekes det på at NF har viktige roller som kompetansemiljø for regionen, bl.a. innenfor utdanningsforskning, innovasjon og entreprenørskap, og miljø, klima og naturressurser i nordområdene.

Styrke og utfordringer

NF oppleves som sterke faglige innenfor områdene funksjonshemming, barnevern og innovasjon og entreprenørskap.

NF har hatt en relevant faglig profil i forhold til bevilgninger fra Forskningsrådet, noe som har gitt NF god uttelling fra Forskningsrådets virkemidler.

NF ligger over gjennomsnittet når det gjelder publiseringspoeng i den regionale gruppen av institutter.

NF har hatt en god rekruttering til instituttet, men oppbyggingen av det nye Universitetet i Nordland (UiN) har imidlertid tappet instituttet for kvalifisert personell.

Samarbeidet med UiN er ikke optimalt. I avtalen mellom NF og UiN skulle NF være oppdragsenheten, men i praksis fungerer ikke samarbeidet etter intensjonen.

Nøkkeltall for Nordlandsforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	28,9	32,5	37,5	35,2	36,2	34,1
Driftsresultat, mill. kr.	1,3	0,3	2,0	-1,9	-0,2	0,3
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	5 %	1 %	5 %	-5 %	0 %	1 %
Egenkapital, mill. kroner	10,2	11,0	11,0	7,5	7,6	
Egenkapitalandel	41 %	40 %	40 %	33 %	32 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	23 %	19 %	10 %	13 %	20 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	18 %	14 %	15 %	13 %	12 %	13 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	33 %	31 %	39 %	42 %	34 %	38 %
Offentlig forvaltning	40 %	50 %	38 %	37 %	51 %	42 %
Næringsliv	3 %	1 %	5 %	3 %	1 %	3 %
Utlandet	5 %	3 %	2 %	2 %	0 %	1 %
Øvrig	1 %	2 %	1 %	3 %	2 %	2 %
Personale						
Årsverk totalt	33	31	37	34	32	33
Årsverk forskere totalt	30	28	34	30	28	30
Ansatte med doktorgrad	12	17	12	15	18	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,39	0,61	0,35	0,51	0,64	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	10	10	14	23	13	14
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,32	0,37	0,41	0,79	0,46	0,47
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	1,2	2,5	2,9	2,6	0,7	2,0
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	4 %	9 %	9 %	9 %	2 %	7 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag	3	3	1	2	1	
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	10	8	11	10	10	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

NFs basisbevilgning har de siste fem årene i gjennomsnitt utgjort 13 prosent av driftsinntektene, noe som er på nivå med gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent).

Finansieringsprofilen viser for øvrig at NF har hatt betydelig mer finansiering fra Norges forskningsråd (38 prosent) enn gruppen regionale institutter samlet (24 prosent). Inntekter fra Forskningsrådet falt imidlertid en del i 2011. NF har i liten grad prosjekttinntekter fra næringslivet (3 prosent), og finansiering fra utlandet har marginalt omfang.

Andelen ansatte med doktorgrad har ligget klart over gjennomsnittet for de regionale instituttene. Den viser også betydelig økning siste år, slik at i 2011 hadde instituttet den høyeste skåren på indikatoren blant de regionale instituttene. Andelen er også betydelig høyere enn gjennomsnittet ved de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene.

Mange personer med tilknytning til NF er i doktorgradsløp. Under de seneste fem årene har instituttet bidratt i betydelig grad ved ti avlagte doktorgrader.

Når det gjelder vitenskapelig publisering skårer NF noe over gjennomsnittet for de regionale instituttene (0,47 poeng per forskerårsverk ved NF i den siste femårsperioden mot 0,40 poeng ved alle regionale institutter).

NORUT

(Siden Norut Alta og Norut Tromsø inngår i konsernet Norut, gir vi her først noen nøkkelopplysninger for NORUT. Disse er hentet fra selskapets hjemmeside www.norut.no)

Norut - Northern Research Institute - er et nasjonalt forskningskonsern med ståsted i Nord-Norge. Norut består av tre forskningsinstitutt med virksomhet innen teknologi og samfunn, og et innovasjonsselskap. Selskapet har samlet 130 ansatte og omsetning på 125 mill kr (2011).

Norut-konsernet består av følgende selskap:

- •Norut Alta - Áltá
- •Norut Tromsø
- •Norut Narvik
- •Norinova Technology Transfer
- •Barents Biocentre Lab

Konsernfunksjonen i Norut ivaretas av Norut Tromsø.

Norut-konsernet har følgende eier: Universitetet i Tromsø (65,6 %), SIVA (21,8 %), Troms fylkeskommune (4,8 %), Troms Kraft Invest (3,9 %) og Nordland fylkeskommune (3,9 %).

Norut-konsernet har en eierandel på 60 % i Norut Alta, 66 % i Norut Narvik og 50,57 % i Norinova.

Noruts visjon er å forske «for bærekraftig vekst i nord», og de skal være «Nordområde-instituttet». Strategien innebærer å ha «bred nordområdekompentanse» der særlig følgende områder fremheves:

- Kaldclimateknologi,
- Fjernmålingsteknologi
- E-helse
- Økonomisk og samfunnsmessig utvikling i nord
- Grenseoverskridende samarbeid
- Samfunnsmessige effekter av petroleumsvirksomhet i nord

Norut Alta

Eierskap og organisasjon

Norut Alta AS er ett av tre forskningsinstitutter i konsernet Norut. Instituttet er lokalisert i Alta.

Norut Tromsø eier 60,1 prosent av Norut Alta. De regionale organisasjonene Origo Nord as, Hammerfest Energi DA, Alta kraftlag, Sibelco Nordic AS og Høgskolen i Finnmark eier tilsammen 37 prosent, mens Norsk institutt for by- og regionforskning eier 2,9 prosent.

Instituttets forløpere var Finnmarksforskning, som ble stiftet i 1988, og NIBRs avdeling i Alta. Disse enhetene ble fusjonert i 2003.

Formål

Instituttets formål er å produsere og bidra med kunnskap på en proaktiv, aktiv og analytisk måte i utviklingsprosesser i samfunn og næringsliv i Finnmark og nærliggende områder.

Instituttet skal på oppdragsbasis utføre forsknings- og utviklingsarbeid, undersøkelser og utredninger for næringsliv, offentlige myndigheter, organisasjoner og andre.

Forskningsprofil

Instituttet er samfunnsvitenskapelig orientert, med fokus på regional analyse av samfunns- og næringsforhold, herunder befolkningsutvikling, næringsutvikling, arbeidsmarked, boligmarked og flytting, petroleumsnæring, samiske forhold og velferd, utdanning og helse.

Relasjoner til UoH-sektoren i regionen

Høgskolen i Finnmark er blant eierne i Norut Alta, og instituttet oppgir å ha en god relasjon til høgskolen, som er angitt som en viktig samarbeidspartner. Det har vært samarbeid relatert til kjønnsforskning, om VRI-Finnmark og forskning på kulturnæring/reiseliv. Høgskolen har relativt lite fokus på ekstern finansiering, noe som gjør det vanskelig å få etablert felles prosjekter.

Instituttet har også gode relasjoner til UiT, som er koblet til Ph.d.studentene, direktørens 20 prosent stilling og prosjekter der blant annet Norut Tromsø også deltar. Det er også prosjekt-samarbeid med Universitetet i Nordland, i tillegg til samarbeid med flere forskningsinstitutter lokalisert i Nord-Norge, første rekke Nordlandsforskning og andre institutter i Norut-konsernet.

Norut Alta samarbeider også med Samisk høgskole om samisk valgforskning.

Regional forankring

Instituttet betoner sterkt sin regionale rolle, og ønsker å bidra til den regionale utviklingen. I følge vedtektene er instituttets formål er å produsere og bidra med kunnskap på en proaktiv, aktiv og analytisk måte i utviklingsprosesser i samfunn og næringsliv i Finnmark og nærliggende områder. Instituttet skal på oppdragsbasis utføre forsknings- og utviklingsarbeid, undersøkelser og utredninger for næringsliv, offentlige myndigheter, organisasjoner og andre. Det skal videre gjennom samarbeid med brukere klarlegge behov for forsknings-, utviklings- og utredningsoppgaver i regionen og bidra til at disse blir løst, samt fungere som et bindeledd mellom forsknings- og undervisningsmiljøene og fylkets næringsliv og forvaltning. Instituttet skal tilstrebe et nært samarbeid med Høgskolen i Finnmark og andre grunnforsknings- og høyere utdanningsinstitusjoner i Nord-Norge, med andre selskap i Norut-konsernet og ellers med andre forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt.

Stort sett alle prosjekter har kobling til Nord-Norge, og 30-40 % av virksomheten er knyttet til Finnmark. Instituttet deltar bl.a. i Forskningsløft Nord og er leder av forskningsprosjektet i VRI-Finnmark.

I følge instituttets egne evalueringer er Norut Alta godt forankret i regionen; deres forskere og deres forskning har tillit i regionen og bidrar til kunnskapsproduksjon om og for regionen.

Styrke og utfordringer

Norut Altas sterke fokus på forskningstema som er aktuelle i regionen gjør at instituttet har høy regional relevans. Instituttet har aktive lokale eiere.

Instituttet har en stabil stamme av forskere som har vært der i lang tid. Den faglige kompetansen har blitt styrket, flere forskere har doktorgradskompetanse. Det er en utfordring at instituttet har få ansatte noe som gjør det sårbart, og at egenkapitalen er liten.

Instituttet har en del mindre prosjekter der det er lite rom for publisering.

Nøkkeltall for Norut Alta

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	8,3	11,6	11,5	13,6	13,2	11,6
Driftsresultat, mill. kr.	-0,3	-0,2	0,2	0,6	-0,5	0,0
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	-3 %	-1 %	2 %	4 %	-4 %	0 %
Egenkapital, mill. kroner	2,1		2,0	2,6	1,8	
Egenkapitalandel	28 %		24 %	22 %	19 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	81 %	30 %	67 %	46 %	40 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	18 %	17 %	18 %	16 %	16 %	16 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	19 %	15 %	23 %	22 %	21 %	22 %
Offentlig forvaltning	46 %	34 %	38 %	37 %	33 %	36 %
Næringsliv	14 %	25 %	15 %	24 %	28 %	23 %
Utlandet	0 %	0 %	5 %	1 %	2 %	2 %
Øvrig	4 %	9 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Personale						
Årsverk totalt	11	12	12	13	12	12
Årsverk forskere totalt	11	11	10	11	11	11
Ansatte med doktorgrad		3	4	5	5	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0	0,28	0,38	0,45	0,45	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	3	9	1	6	6	5
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,27	0,81	0,05	0,51	0,52	0,43
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,4	0,2	0,2		0,6	0,3
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	4 %	2 %	2 %	0 %	5 %	3 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag		1				
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	7		2	3	3	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Norut Alta er det nest minste av de regionale instituttene. Egenkapitalen er liten.

Instituttets basisbevilgning har de siste fem årene i gjennomsnitt utgjort 16 prosent av driftsinntektene, som er litt over gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Norut Alta har omtrent samme andel finansiering fra Norges forskningsråd (22 prosent) som de regionale institutter samlet (24 prosent). Finansiering fra næringslivet er på nivå med gjennomsnittet, mens utenlandske kilder er ubetydelige.

Andel ansatte med doktorgrad har de siste to årene ligget noe over gjennomsnittet for de regionale instituttene.

På vitenskapelig publisering skårer Norut Alta om lag som gjennomsnittet for de regionale instituttene (0,43 poeng per forskerårsverk i den siste femårsperioden mot 0,40 poeng ved alle).

Norut Tromsø Samfunn

Eierskap og organisasjon

Norut Tromsø er ett av tre forskningsinstitutter i konsernet Norut. Instituttet er lokalisert i Tromsø. Instituttet har fire avdelinger: Bioteknologi (BIO), Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), Jordobservasjon (JOBS) og Samfunnsforskning (ST). Norut Tromsø ivaretar også konsernfunksjonen i Norut.

Instituttets forløper var Forskningsstiftelsen ved Universitet i Tromsø (FORUT), som ble stiftet i 1984.

Instituttet er delt på to arenaer i basisbevilgningssystemet. Den samfunnsvitenskapelige aktiviteten – Norut Tromsø Samfunn - sorterer under de regionale instituttene, mens instituttets teknologiske virksomhet rapporteres inn under de teknisk-industrielle instituttene.

Forskningsprofil

Norut Tromsø Samfunn er samfunnsvitenskapelig orientert innenfor fire satsingsområder:

- planlegging og forvaltning, inkludert miljø-, ressurs og klimaforskning
- næring, innovasjon og regional utvikling
- nordområdene
- teknologi og samfunn

Relasjoner til UoH-sektoren i regionen

Universitetet i Tromsø (UiT) er majoritetseier i Norut-konsernet med 65,6 prosent. Norut har samarbeidsavtaler med UiT, Høgskolen i Narvik og Universitetet i Nordland.

UiT er ikke en "aktiv" eier, men det er et mål å få flere gjensidige II-stillinger. Det er et eget samarbeidsutvalg mellom Norut og UiT, og de sitter i hverandres styre og skriver hverandre inn i respektive strategiplaner. Samarbeidet mellom de to institusjonene er stort sett basert på prosjektsamarbeid og knyttet til de ulike forskernes nettverk.

UiT er en viktig bidragsyter når det gjelder doktorgradsutdanning. Veiledning og eventuelt pliktarbeid organiseres pragmatisk for hvert enkelt doktorgradsprosjekt avhengig av finansiering og tilgang på veiledere.

Regional forankring

Den regionale profilen synes å stå sterkt. Regionen er forstått både som hele Nord-Norge, og Troms. Norut Tromsø Samfunn bidrar til den regionale utviklingen gjennom både å være en kunnskapsbase og kunnskapsutvikler, og gjennom å ha tett dialog både med andre slike kunnskapsaktører. I tillegg har instituttet gode kontakter med regionale myndigheter, virkemiddelapparatet og næringsliv.

Mellom 25-40 prosent av omsetningen kommer fra regionale kilder.

Styrke og utfordringer

Staben ved instituttet har høy faglig kompetanse og betydelig vitenskapelig publisering.

Instituttet har relativt få store prosjekter som de leder, selv om de er med på mange store prosjekter. Det er viktig å få inn flere større egne prosjekter, da det gir bedre muligheter for kompetanseutvikling og vekst.

Instituttet har en styrke i at det inkluderer tverrfaglighet mot naturvitenskapelige- og teknologiske miljøer.

Den regionale profilen er sterk.

Nøkkeltall for Norut Tromsø Samfunn

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	17,3	19,4	18,8	17,2	17,6	18,1
Driftsresultat, mill. kr.	-2,1	-3,2	1,1	-0,5	-0,1	-0,9
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	-12 %	-17 %	6 %	-3 %	-1 %	-5 %
Egenkapital, mill. kroner (gjelder Norut Tromsø)			26,8	25,3	21,5	
Egenkapitalandel (gjelder Norut Tromsø)			86 %	79 %	72 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	28 %	35 %	24 %	18 %	37 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	14 %	11 %	14 %	16 %	16 %	16 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	41 %	37 %	31 %	29 %	26 %	29 %
Offentlig forvaltning	20 %	24 %	37 %	36 %	37 %	37 %
Næringsliv	15 %	18 %	11 %	12 %	12 %	12 %
Utlandet	1 %	0 %	3 %	1 %	5 %	3 %
Øvrig	10 %	10 %	4 %	5 %	4 %	4 %
Personale						
Årsverk totalt	21	23	18	15	15	18
Årsverk forskere totalt	18	19	15	13	13	15
Ansatte med doktorgrad	8	11	10	9	7	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,44	0,59	0,68	0,70	0,56	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	5	5	23	18	9	12
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,27	0,25	1,55	1,40	0,70	0,77
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,8	0,7	0,6	1,1	0,8	0,8
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	4 %	3 %	4 %	8 %	7 %	5 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag	2	2		1		
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	6	5	4	3	2	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (16 prosent) befinner seg litt over gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at Norut Tromsø Samfunn henter en noe større andel finansiering fra Norges forskningsråd (29 prosent) enn de regionale instituttene sett under ett (24 prosent). Inntekter fra næringslivet utgjør en mindre andel, og finansiering fra utlandet er liten.

Andel ansatte med doktorgrad har under de siste fem årene vært den høyeste blant de regionale instituttene. Den har også ligget over gjennomsnittet for de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene. Andelen falt noe i 2011. Norut Tromsø Samfunn ligger også på topp blant de regionale instituttene når det gjelder vitenskapelig publisering målt per forskerårsverk (0,77 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet i den siste femårsperioden). Vitenskapelig publisering i 2011 falt en del sammenlignet med de to foregående årene.

Telemarksforskning

Eierskap og organisasjon

Instituttet er organisert som en stiftelse, og ble opprettet i 1988. Stiftere var Telemark fylkeskommune, Høgskolen i Telemark og Telemark reiselivsråd.

Instituttet er lokalisert i Bø i Telemark.

Formål

Stiftelsen skal drive med forskning, forskningsformidling og utviklingsarbeid. Virksomheten skal bidra til utvikling, nyskaping og kompetanseheving i næringsliv, organisasjonsliv og offentlig forvaltning.

Instituttets visjon er å være «et nasjonalt forskningsinstitutt med regional forankring og internasjonal relevans».

Forskningsprofil

Instituttet er samfunnsvitenskapelig orientert og har virksomhet innenfor følgende områder:

- kulturforskning
- kommunalforskning
- helse- og velferdsforskning
- regional utvikling
- natur- og kulturbasert nyskaping

Forholdet til Høgskolen i Telemark

Høgskolen i Telemark er blant stifterne av instituttet, og en av styrets representanter er fra høgskolen. Instituttet har en generell samarbeidsavtale med høgskolen om prosjektsamarbeid, bibliotek og IKT. I tillegg har man en spesiell samarbeidsavtale som gjelder Senter for kultur- og idrettsstudier ved høgskolens avdeling i Bø. Dette sentret ble opprettet i samarbeid mellom TF og Høgskolen, og skal bidra til å videreutvikle et felles forskningsmiljø på dette fagområdet. Samarbeidet er særlig knyttet til gjennomføring av enkeltprosjekter, i tillegg underviser noen av de ansatte i TF ved høgskolen.

Regional forankring

Instituttet ble stiftet av regionale aktører, og fortsatt sitter representanter fra stifterne i styret. Telemarksforskning definerer seg imidlertid som et *nasjonalt* forskningsinstitutt, men som har et annet ståsted enn de sentrale miljøene og med en spesiell tilknytning til regionen Telemark, samtidig som de har som ambisjon å være en relevant bidragsyter i en internasjonal sammenheng.

I følge instituttets ledelse har TF lenge vært oppfattet som en solid og troverdig *regional kunnskapsleverandør* sett fra de offentlige aktørene i Telemark. De siste årene har instituttet også blitt mer sett på som en *regional utviklingsaktør*, noe som henger sammen med at instituttet har fått en sentral rolle i VRI Telemark.

I følge instituttet kommer 10-15 prosent av inntektene fra oppdragsgivere i Telemark, og dette er i hovedsak offentlige aktører som fylkesmann, fylkeskommune, regionråd, næringsutviklingsselskap og kommuner.

Styrke og utfordringer

Telemarksforskning har solid økonomi og har gått med overskudd de åtte siste årene.

Instituttet har en solid posisjon innen kulturforskning.

Instituttet har en ambisjon om å være et ledende nasjonalt forskningsinstitutt innen dets satsingsområder. Instituttet er sårbart fordi forskningsvirksomheten er avhengig av små forskergrupper, og instituttets publiseringsvirksomhet er avhengig av en håndfull forskere.

Fremtiden som forskningsinstitutt vil avhenge at dets evne til å rekruttere forskere til Bø som kan levere forskning av god kvalitet, og håndtere de rammebetingelsene som instituttet møter i oppdragsmarkedet.

Nøkkeltall for Telemarksforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	17,7	20,1	25,0	24,2	26,7	22,7
Driftsresultat, mill. kr.	0,4	0,7	1,5	0,2	0,8	0,7
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2 %	4 %	6 %	1 %	3 %	3 %
Egenkapital, mill. kroner	6,3	7,1	8,4	8,9	9,6	
Egenkapitalandel	44 %	41 %	42 %	39 %	42 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	27 %	5 %	46 %	43 %	40 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	14 %	11 %	10 %	12 %	15 %	12 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	14 %	7 %	13 %	8 %	5 %	8 %
Offentlig forvaltning	53 %	69 %	64 %	67 %	71 %	67 %
Næringsliv	14 %	6 %	5 %	3 %	4 %	4 %
Utlandet	1 %	1 %	1 %	2 %	1 %	2 %
Øvrig	5 %	6 %	6 %	8 %	4 %	6 %
Personale						
Årsverk totalt	22	22	26	24	26	24
Årsverk forskere totalt	19	19	22	20	22	20
Ansatte med doktorgrad	4	5	4	3	3	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,22	0,27	0,18	0,15	0,14	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	16	9	8	10	17	12
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,89	0,48	0,36	0,47	0,79	0,59
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,9	0,8	0,6	0,9	1,0	0,9
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	5 %	4 %	3 %	5 %	5 %	4 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag	2					
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	3	3	4	4	4	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (12 prosent) er på nivå med gjennomsnittet for de regionale instituttene. Finansieringsprofilen viser at Telemarksforskning i liten grad har annen finansiering fra Norges forskningsråd (8 prosent de siste fem årene mot 24 prosent for de regionale instituttene samlet). To tredjedeler av inntektene gjelder offentlig forvaltning, og da i stor grad fylker og kommuner. Inntekter fra næringslivet er små, og det samme gjelder utenlandsk finansiering.

Andel ansatte med doktorgrad er den laveste blant de regionale instituttene.

Telemarksforskning ligger over gjennomsnittet for de regionale instituttene når det gjelder vitenskapelig publisering målt per forskerårsverk (0,59 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet de siste fem årene sett under ett). Instituttet har den nest høyeste skåren på indikatoren.

Innslaget av små prosjekter synes ganske høyst. De siste årene har om lag to femtedeler av inntektene vært knyttet til prosjekter med ramme på under en halv million kroner.

Telemarksforskning Notodden

Eierskap og organisasjon

Instituttet ble opprettet i 1987, og er organisert som stiftelse. Stiftere var Høgskolen i Telemark, Statens utdanningskontor i Telemark og KS-Telemark. Instituttet er lokalisert på Notodden.

Formål

Stiftelsen skal drive forskning og utviklingsarbeid og gi sakkyndig bistand med sikte på å styrke kvaliteten i barnehage, skole og annen pedagogisk virksomhet.

I den grad forholdene ligger til rette for det, bør oppgavene utføres i samarbeid med personale ved Høgskolen i Telemark eller med andre som arbeider i utdanningssektoren.

Forskningsprofil

Instituttet arbeider innen følgende fagområder:

- oppvekst og læring
- språk og interkultur
- organisasjon og endringsledelse

Samarbeid m UoH-sektoren

Høgskolen i Telemark er en av stifterne, og TFN har en samarbeidsavtale med høgskolen, og har noe samarbeid med høgskolens Avdeling for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning.

Regional forankring

Instituttet gir uttrykk for å oppleve seg mer som et nasjonalt enn regionalt institutt. Finansieringen fra regionale kilder oppgis til mellom 11 og 18 prosent de senere årene.

Styrke og utfordringer

Instituttet har en nisjekompetanse innenfor utdanningsforskning særlig på områdene språkdidaktikk og skolestruktur.

Instituttet er svært lite med kun fem årsverk, og det står overfor betydelige utfordringer hvis fagmiljøet skal bevares. Det er nærliggende å tenke seg at instituttet bør søke å knytte seg institusjonelt til en høgskole eller til et annet forskningsinstitutt.

Nøkkeltall for Telemarksforskning Notodden

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	5,3	5,4	3,8	3,7	1,8	4,0
Driftsresultat, mill. kr.	0,4	0,0	-0,2	-0,9	-2,4	-0,6
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	7 %	0 %	-4 %	-25 %	-131 %	-15 %
Egenkapital, mill. kroner	3,4	3,6	3,5	4,4	2,2	
Egenkapitalandel	64 %	57 %	70 %	74 %	79 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	21 %	15 %	21 %	29 %	26 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	20 %	16 %	27 %	30 %	38 %	30 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Offentlig forvaltning	70 %	84 %	73 %	68 %	57 %	68 %
Næringsliv	6 %	0 %	0 %	2 %	3 %	1 %

Utlandet	3 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Øvrig	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %
Personale						
Årsverk totalt	5	6	5	5	5	5
Årsverk forskere totalt	5	6	4	4	4	4
Ansatte med doktorgrad	2	2	2	2	2	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,44	0,36	0,49	0,50	0,50	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	1			1		0,3
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,15	0,00	0,00	0,18	0,00	0,06
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,7	0,5	0,4			0,3
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	15 %	9 %	9 %	0 %	0 %	7 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag						
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	1	1	1	1	1	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Telemarksforskning Notodden er det klart minste regionale instituttet. Forholdstallene må leses med det in mente.

Instituttets basisbevilgning (30 prosent av driftsinntektene de siste fem årene) utgjør en høyere andel enn gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Tilnærmet alle øvrige inntekter kommer fra offentlig forvaltning. Instituttet har de siste årene verken hatt finansiering fra Norges forskningsråd eller utlandet.

Driften har gått med underskudd de siste tre årene. Underskuddet i 2011 var meget stort, og halverte egenkapitalen.

Andel ansatte med doktorgrad ligger noe over gjennomsnittet for de regionale instituttene.

TFN har hatt liten vitenskapelig produksjon (0,06 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet i den siste femårsperioden).

Trøndelag Forskning og Utvikling (TFoU)

Eierskap og organisasjon

Forløperen for Trøndelag Forskning og Utvikling var stiftelsen Nord-Trøndelagsforskning, som ble opprettet i 1983. Stiftelsen kom i en dyp økonomisk krise i 2005-2006, og ble reetablert som aksjeselskapet Trøndelag Forskning og Utvikling i 2006. Selskapet eies av Høgskolen i Nord-Trøndelag med 48,1 prosent, Nord-Trøndelag fylkeskommune med 10 prosent, Sparebank1 Midt-Norge med 10 prosent og SINTEF Holding med 10 prosent. Andre offentlige og private næringslivspartnere eier 20 prosent og de ansatte har 1,8 prosent av aksjene.

Instituttet er lokalisert i Steinkjer og har avdelingskontor i Trondheim.

Formål

I følge formålet skal Trøndelag Forskning og Utvikling as med kompetanse, forskning og nettverk være en foretrukket partner i utviklingsprosesser i næringslivet og den offentlige sektor.

Forskningsprofil

Instituttet skiller mellom:

- anvendt oppdragsforskning og programforskning finansiert av Norges forskningsråd med flere, og
- utviklingsarbeid, der instituttet bistår og bidrar til utvikling både innen næringslivet og offentlige arbeidslivet; dette gjelder bl.a. prosjekt- og prosessledelse, kompetansemegling m.v.

Instituttet opererer innenfor tre programområder:

- regional utvikling
- landbruk
- opplevelsesøkonomi

Regional utvikling er grunnplattformen for Trøndelag Forskning og Utvikling. Det er innen dette området at instituttet har den mest kontinuerlige regionale rolle som anvendt forskningsinstitutt.

Landbruk står for omtrent en tredjepart av instituttets aktivitet, mens opplevelsesøkonomi er et område som instituttet har arbeidet med på ulike måter de siste ti årene.

Samarbeid med UoH-sektoren

TFoU har et omfattende samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag om strategi, prosjekter og infrastruktur og styrker de to miljøene både med hensyn til forskning og undervisning.

Det er under utvikling et samarbeid med Høgskolen i Sør-Trøndelag, og det er også en ambisjon om økt samarbeid med NTNU, men dette er foreløpig lite utviklet. TFoU har mye samarbeid med SINTEF på prosjektnivå.

Regional forankring

Nord-Trøndelag fylkeskommune spilte en avgjørende rolle i å hjelpe den tidligere stiftelsen gjennom den økonomiske krisen og frem til nyetableringen av TFoU. Selskapet er eid av regionale aktører, blant andre fylkeskommunen og aktører i næringslivet.

TFoU satser bevisst mot regionen og instituttet understreker sin klare regionale rolle, noe som er fremtredende både i strategiarbeid og i praksis.

Ved reetableringen av TFoU i 2006 utvidet man regionen til å gjelde begge Trøndelagsfylkene, noe som vurderes som et vellykket grep. I overkant av 50 prosent av omsetningen oppgis å komme fra de to trøndelagsfylkene.

Styrke og utfordringer

TFoU har utviklet et nært samarbeid gjennom en samarbeidsavtale med Høgskolen i Nord-Trøndelag både når det gjelder forskning og undervisning, noe som er innarbeidet i partenes

respektive strategiplaner. De kan trekke på hverandres ressurser slik at ressurstilfanget blir vesentlig større enn den enkelte enhet ville være i stand til alene.

Instituttet opplever rekrutteringssituasjonen som god, og har ikke hatt problemer med å tiltrekke seg kompetent personale.

Instituttet er godt forankret i Trøndelagsregionen.

En utfordring for instituttet er den svake publiseringsraten.

Det tar tid å reetablere et institutt. I en tid med sterk konkurranse på oppdragsmarkedet vil instituttet måtte regne med at det vil gå noen år før det har funnet sin nisje, men det er på god vei.

Nøkkeltall for Trøndelag Forskning og Utvikling

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	13,0	16,9	18,8	20,3	19,4	17,7
Driftsresultat, mill. kr.	-0,3	1,4	1,5	1,8	1,7	1,2
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	-2 %	8 %	8 %	9 %	9 %	7 %
Egenkapital, mill. kroner	3,9	4,5	5,8	7,1	8,5	
Egenkapitalandel	47 %	42 %	39 %	42 %	48 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	61 %	57 %	49 %	38 %	52 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	14 %	11 %	11 %	10 %	11 %	11 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	0 %	9 %	16 %	27 %	16 %	20 %
Offentlig forvaltning	54 %	56 %	28 %	31 %	46 %	35 %
Næringsliv	23 %	17 %	45 %	31 %	20 %	32 %
Utlandet	7 %	1 %	0 %	1 %	4 %	2 %
Øvrig	1 %	5 %	0 %	0 %	2 %	1 %
Personale						
Årsverk totalt	15	17	16	19	19	17
Årsverk forskere totalt	14	15	14	17	18	16
Ansatte med doktorgrad	2	3	3	4	4	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,14	0,20	0,22	0,24	0,22	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng			1	1	1	1
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,00	0,00	0,05	0,07	0,07	0,04
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,4	1,9	1,2	0,4	1,2	1,0
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	3 %	12 %	9 %	2 %	7 %	7 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag				1		
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	5	2	2	2		

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (11 prosent) befinner seg om lag på gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at TFoU har en større andel inntekter fra næringslivet (32 prosent) enn de regionale instituttene sett under ett (19 prosent). Inntekter fra Norges forskningsråd ligger litt under gjennomsnittet, og inntekter fra utlandet er lave som for instituttgruppen forøvrig.

Instituttet har levert meget gode økonomiske resultater de siste årene.

Andelen ansatte med doktorgrad ligger under gjennomsnittet for de regionale instituttene (0,22 ved TFoU i 2011 mot 0,40 for alle instituttene).

Instituttets skår på vitenskapelig publisering er svakest blant de regionale instituttene (0,04 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet under den seneste femårsperioden).

Prosjekter med en samlet ramme på inntil en halv millioner kroner sto i 2011 for rundt halvparten av inntektene ved instituttet.

Vestlandsforskning

Eierskap og organisasjon

Vestlandsforskning er organisert som en stiftelse. Instituttet ble opprettet i 1985 med Sogn og Fjordane fylkeskommune som stifter. I tillegg til Sogn og Fjordane fylkeskommune og KRD, bidrog kommuner, banker og bedrifter med stiftelseskapital. Sogn og Fjordane fylkeskommune oppnevner 5 av 7 styremedlemmer. De øvrige oppnevnes av Forskningsrådet og av de ansatte.

Instituttet er samlokalisert med Høgskulen i Sogn og Fjordane, Sogndal vgs, bedrifter og idrettsmiljø i Fosshaugane Campus i Sogndal.

Formål

Vestlandsforskning har som mål å levere kunnskapsbidrag av høy kvalitet som bidrag til økt innsikt, nytenking og utvikling både i politikkutforming, forvaltning og verdiskaping. VF skal delta i forskningsfronten nasjonalt og internasjonalt, og være en aktiv aktør i utvikling på Vestlandet.

Forskningsprofil

Instituttet har fokus på tema innenfor fire hovedområder:

- brukervennlige IT-systemer
- regional utvikling, endring og nyskaping
- miljø, klima, energi og transport
- reiseliv

Forskningen er i første rekke samfunnsvitenskapelig orientert, men deler faller også inn under teknologi.

Forholdet til Høgskulen i Sogn og Fjordane

Det har vært en bevisst strategi siden VF ble startet at VF ikke bygger opp kompetanse på områder der høgskolen har sin styrke, dvs at de to institusjonene fungerer komplementært i forhold til hverandre.

Samtidig beskrives høgskolen som en viktig partner i noen av de regionale prosjektene, og en rammeavtale regulerer samarbeidet i form av gjensidig deltakelse i forskningsprosjekter og undervisning. Innen fornybar energi har man hatt en felles gruppe av doktorander med høgskolen og innen reiseliv et felles forskningssenter.

Regional forankring

Sogn og Fjordane fylkeskommune er stifter av VF og en viktig samarbeidspartner for instituttet.

Vedtektene (paragraf 2) til Vestlandsforskning uttrykker den regionale forankringen til instituttet: «Føremålet til stiftinga er å fremje forskning med tilknytning til Sogn og Fjordane. Dette kan skje ved at stiftinga kartlegg trongen for, tek initiativ til, legg til rette for, skaffar midlar til og driv forskning og forskingsformidling innan bruksretta forskingsområde. Dette er ikkje til hinder for at stiftinga også engasjerer seg i oppdrag og aktivitetar utanom Sogn og Fjordane. I denne samanhengen er det særleg ønskjeleg at ein engasjerer seg i Vestlandsregionen.»

VF har en del regionalt finansierte prosjekt, og disse utgjør vel fjerdedel av inntektene. Regionalt finansierte prosjekt er imidlertid ofte små og underfinansierte, og gir lite rom for faglig utvikling og fordyping. Blant annet for å kompensere for dette bevilger Sogn og Fjordane fylkeskommune kr 800' pr år til fagleg utvikling i Vestlandsforskning. Det er også etablert en treparts utviklingsavtale mellom fylkeskommunen, høgskolen og VF.

Tematisk har instituttet ei relativt sterk forankring i regionen og samspiller med regionale aktører på sine forskningsområder, både privat næringsliv og offentlige virksomheter. Dette skjer i flere former, og relevant prosjekter der VF bidrar er bl.a.

- IT-forum Sogn og Fjordane
- Et kunnskapsbasert Sogn og Fjordane (et regionalt delprosjekt under Et kunnskapsbasert Norge ledet av Torger Reve, BI)
- Forskningsprogram for fornybar energi
- Nasjonalt forskningssenter for reiseliv
- VRI Sogn og Fjordane

Det bør ellers bemerkes at instituttet også prioriterer nasjonale og internasjonalt finansierte prosjekter, instituttet har en forholdsvis høy andel internasjonalt finansierte prosjekter sammenliknet med de øvrige instituttene, jf nedenfor.

Styrke og utfordringer

Vestlandsforskning har systematisk arbeidet for å styrke den akademiske kvaliteten på virksomheten både ved å gi muligheter for yngre forskere til å gå inn i doktorgradsløp og ved å sikre prosjekter som har et potensial for publisering av vitenskapelige artikler.

Instituttet har også satset på å delta i internasjonale prosjekter og forskernettverk samt rekruttert utenlandske forskere. Dette har gitt Vestlandsforskning den tydeligste internasjonale profilen av de regionale instituttene.

For å lykkes har instituttet spisset sin faglige profil – noe de har lyktes med. Det har imidlertid gjort instituttet mer sårbart i forhold til hvilke tematiske områder som til en hver tid gis prioritet i det offentlige finansieringssystemet.

Vestlandsforskning opplever et visst spenningsforhold mellom det å være et nasjonalt og til dels et internasjonalt forskningsinstitutt og samtidig være en aktør på den regionale utviklingsarenaen, både i den offentlige sfæren så vel som i næringslivssammenheng. Problemet er at når det ikke lykkes å finansiere mer langsiktige forskningsprosjekter av nasjonal og internasjonal karakter, så tvinges man over til en mer regional finansiering som i stor grad består av små prosjekter som ikke gir rom for faglig utvikling og vitenskapelig publisering. Det kan i lengden føre til kompetanseslitasje snarere enn kompetanseutvikling. Vestlandsforskning er det instituttet som i størst grad opplever dette spenningsfeltet av de regionale instituttene.

Nøkkeltall for Vestlandsforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	19,8	24,5	26,3	27,6	24,1	24,5
Driftsresultat, mill. kr.	0,6	0,9	1,5	0,7	0,1	0,8
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	3 %	4 %	6 %	3 %	0 %	3 %
Egenkapital, mill. kroner	6,0	7,6	8,3	8,8	9,0	
Egenkapitalandel	41 %	42 %	39 %	49 %	49 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	33 %	19 %	11 %	21 %	24 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	12 %	10 %	17 %	13 %	14 %	14 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	25 %	32 %	29 %	34 %	19 %	28 %
Offentlig forvaltning	32 %	28 %	24 %	29 %	43 %	32 %

Næringsliv	14 %	19 %	19 %	13 %	18 %	17 %
Utlandet	17 %	10 %	10 %	10 %	5 %	8 %
Øvrig	1 %	1 %	2 %	2 %	0 %	1 %
Personale						
Årsverk totalt	22	25	27	28	26	25
Årsverk forskere totalt	17	21	23	24	22	22
Ansatte med doktorgrad	7	6	8	7	8	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,41	0,29	0,35	0,29	0,36	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	13	5	15	17	10	12
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,77	0,25	0,65	0,72	0,45	0,56
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	0,2	0,7	0,7	0,2		0,4
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	1 %	3 %	3 %	1 %	0 %	2 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag					1	
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	2		4	4	6	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (14 prosent) befinner seg like over gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at Vestlandsforskning har hatt en noe større andel finansiering fra Norges forskningsråd enn gjennomsnittet (28 prosent de siste tre årene mot 24 prosent for de regionale instituttene samlet). Andelen inntekter fra Forskningsrådet falt en del i 2011. Vestlandsforskning er det regionale instituttet som de siste fem årene har hatt høyest andel inntekter fra utlandet (8 prosent). Også denne andelen falt noe i 2011.

Andel ansatte med doktorgrad ligger i 2011 omtrent på nivå med gjennomsnittet for de regionale instituttene.

Vestlandsforskning ligger over gjennomsnittet for de regionale instituttene når det gjelder vitenskapelig publisering målt per forskerårsverk (0,56 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet). Av samtlige regionale institutter har Vestlandsforskning den tredje høyeste skåren på vitenskapelig publisering per forskerårsverk når en ser de siste fem årene under ett.

Østfoldforskning

Eierskap og organisasjon

Østfoldforsknings forløper var Stiftelsen Østfoldforskning som ble etablert i 1988.

Stiftelsen ble i 2007 omdannet til et aksjeselskap. Østfold fylkeskommune har 36 prosent av aksjene, Østfold Energi 18 prosent, Fredrikstad kommune 18 prosent, Indre Østfold regionråd 9 prosent, Sarpsborg kommune 4 prosent, COWI 5 prosent og de ansatte 9 prosent av aksjene.

Østfoldforskning er lokalisert i Fredrikstad.

Formål

ØF er et regionalt forankret forskningsselskap som arbeider med anvendt forskning og utvikling. Virksomheten er konsentrert til to hovedområder:

- forebyggende miljøvern
- virksomhets- og næringsutvikling, med fokus på innovasjon og nyskaping i enkeltbedrifter og i nettverk av bedrifter, samt i det offentlige

Det sistnevnte området er i ferd med å bygges ned på grunn av en utfordrende konkurransesituasjon.

Forskningsprofil

Østfoldforskning har FoU innenfor både teknologi og samfunnsvitenskap. Det teknologiske innslaget er økende.

Hovedområdene er optimal emballering og næringsmidler, energi- og avfallsressurser, bygg, energibruk og tjenesteproduksjon, samt innovasjon og innovasjonsprosesser knyttet til disse temaene.

Instituttet er det instituttet som har den høyeste andel av finansiering fra næringslivet. Mye av inntektene kommer via Brukerstyrte Innovasjonsprosjekter (BIP) finansiert av Forskningsrådet.

Samarbeid med UoH-sektoren

Instituttet har intensjonsavtaler med Høgskolen i Østfold (HiØ) og Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) om prosjektsamarbeid og utveksling av personell begge veier. Men i praksis er samarbeidet avhengig av at man lykkes i å finansiere felles prosjekter. Forskere fra UoH sektoren har jobbet på ØF, men da har det vært i spesifikke prosjekter. Når det gjelder utveksling den andre veien så har en person 30 prosent professor II stilling på UMB, og to personer har 20 prosent stillinger på HiØ. Stillingene inkluderer undervisning.

Instituttet har et samarbeid med HiØ om EU-søknader hvor HiØ er partner, og hvor instituttet skal være underleverandør. Denne ordningen er kommet i stand for at instituttet skal få bedre finansiering dersom prosjektet blir godkjent.

Regional forankring

Den regionale rollen synes ikke å være så utviklet, men planer som nå finnes peker mot en høyere ambisjon.

Instituttet anslår at rundt 30 prosent av virksomheten gjelder prosjekter med regional forankring.

Styrke og utfordringer

Østfoldforskning vurderer seg selv som et faglig sterkt miljø innen instituttets forskningsområder. De har stor grad av fleksibilitet, noe som gjør at instituttet relativt raskt kan fange opp nye satsingsområder.

Instituttets størrelse gjør det sårbart, både når det gjelder personell og økonomi.

Instituttet orienterer seg også mot nabolandene, og samarbeider blant annet med Universitetet i Ålborg via to ph.d.-studenter.

Instituttet har en meget beskjedne publiseringsevne.

Instituttet egenerverdering er at de trenger å vokse for å få en tilstrekkelig tyngde og fleksibilitet, eventuelt ved å slå seg sammen med et annet institutt. Eierstrukturen er et hinder i den forbindelse fordi eierne ikke er så interesserte og engasjerte. De er heller ikke interesserte i å bidra med kapital for en fortsatt vekst.

Instituttet befinner seg faglig i skjæringspunktet mellom samfunnsvitenskap, miljø- og naturvitenskap. De ansatte har i hovedsak teknologisk bakgrunn. Det kan reises spørsmål om instituttet hører hjemme blant de samfunnsvitenskapelige instituttene.

Nøkkeltall for Østfoldforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	20,4	22,5	28,0	30,9	27,9	25,9
Driftsresultat, mill. kr.	1,1	-2,0	0,4	0,1	-1,7	-0,4
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	5 %	-9 %	1 %	0 %	-6 %	-2 %
Egenkapital, mill. kroner	5,0		4,4	4,5	3,4	
Egenkapitalandel	28 %		18 %	17 %	12 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	74 %	49 %	49 %	16 %	47 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	12 %	12 %	9 %	9 %	10 %	10 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	53 %	8 %	9 %	8 %	19 %	12 %
Offentlig forvaltning	13 %	24 %	31 %	16 %	13 %	20 %
Næringsliv	16 %	55 %	46 %	64 %	54 %	55 %
Utlandet	3 %	1 %	2 %	0 %	0 %	1 %
Øvrig	4 %	0 %	3 %	3 %	3 %	3 %
Personale						
Årsverk totalt	18	18	23	25	23	21
Årsverk forskere totalt	15	15	19	21	19	18
Ansatte med doktorgrad	2	2	3	3	5	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,14	0,13	0,16	0,14	0,26	
Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	1		1	3	14	4
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,04	0,00	0,05	0,12	0,76	0,21
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren				0,6	0,5	0,2
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	0 %	0 %	0 %	3 %	3 %	1 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag					2	
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	3,00	5,00	5	4	3	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (10 prosent) befinner seg litt under gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Østfoldforskning har en betydelig høyere andel finansiering fra næringslivet (55 prosent) enn de regionale instituttene samlet (19 prosent), mens inntekter fra Norges forskningsråd (12 prosent) ligger godt under gjennomsnittet for instituttgruppen (24 prosent). Næringslivsfinansieringen dreier seg i følge instituttet i stor grad om Brukerstyrte Innovasjonsprosjekter (BIP) i Forskningsrådet.

Instituttets størrelse tatt i betraktning, synes egenkapitalen å være lav.

Andel ansatte med doktorgrad ligger under gjennomsnittet for de regionale instituttene (0,26 i 2011 mot 0,40 for alle instituttene). Indikatoren viste en positiv tendens i 2011.

Instituttets skår på vitenskapelig publisering har de siste fem årene vært lavere enn gjennomsnittet for de regionale instituttene (0,21 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet). Indikatoren viste en betydelig forbedring i 2011.

Små prosjekter synes å stå for en relativt stor andel av inntektene ved Østfoldforskning. Nærmere halvparten av inntektene i 2011 gjaldt prosjekter med en ramme inntil en halv million kroner.

Østlandsforskning

Eierskap og organisasjon

Østlandsforskning ble etablert som en stiftelse i 1984. Stifterne var Buskerud, Hedmark og Oppland fylkeskommuner, og hovedkontoret var i starten på Gjøvik med forankring i det teknologiske miljøet der, og det ble etter hvert opprettet avdelinger på Lillehammer, Hamar og Kongsberg. Senere har instituttet blitt omstrukturert med hovedkontor på Lillehammer og et kontor på Hamar.

Instituttet ble omdannet til aksjeselskap i 2011. Aksjeeiere er Stiftelsen Østlandsforskning (38,1 %), Hedmark fylkeskommune (19,05 %), Oppland fylkeskommune (19,05 %), Sparebanken Hedmark (19,05 %) og Høgskolen i Lillehammer (4,75 %).

Østlandsforskning er lokalisert i Lillehammer og har avdelingskontor i Hamar.

Formål

Østlandsforskning (ØF) skal være en sentral aktør i Innlandets innovasjons- og kompetansesystem gjennom å tilføre sine oppdragsgivere og samfunnet for øvrig relevant og nyttig kunnskap og kompetanse. ØF skal også utvikle nasjonal og internasjonal spisskompetanse innenfor sine forskningsområder og formidle ny kunnskap til både brukere og allmennhet.

Forskningsprofil

Den faglige virksomheten ved Østlandsforskning er samfunnsvitenskapelig orientert innenfor i to hovedområder:

- regional- og næringsforskning (RN) som omfatter reiselivs -, kultur- og opplevelsesnæringer, naturressursbaserte næringer, fjellforskning, klassiske regionale analyser, evaluering, planlegging og forvaltning
- velferds-, organisasjons- og kommunalforskning (VOK) som omfatter helsetjenester i distriktene, barn og unges oppvekst og kompetanseutvikling, entreprenørskap i opplæringen, mangfold i organisasjoner, evaluering, følgeevaluering og egnevaluering

Samarbeid med UoH-sektoren

Blant regionens tre høgskoler, er Høgskolen i Lillehammer den viktigste samarbeidspartneren, som instituttet har samarbeidet tett med siden ØF ble etablert i 1984. Samarbeidet gjelder både styredeltakelse, samarbeidsavtaler, personellutveksling og prosjektsamarbeid. De seinere årene har det bl.a. vært nært samarbeid i forbindelse med VRI-Innlandet og mange nye samarbeidsinitiativ knyttet til reiseliv, bioenergi, bruk/vern, landbruk, skole/oppvekst mv. ØF deltar også i Campusprosjektet på Storhove hvor ett av hovedmålene er å få ØF tilbake på Campus.

ØF har også et betydelig samarbeid med Høgskolen i Hedmark (HiH), bl.a. med personellutveksling, prosjektsamarbeid og ved at ØF-ansatte bidrar til undervisningen ved HiH. Med Høgskolen i Gjøvik (HiG) har det vært mindre samarbeid de siste årene. Primært har dette vært knyttet til noe prosjektsamarbeid, bl.a. innenfor rammen av VRI-Innlandet, og en person har vært i delt stilling mellom ØF og HiG.

Regional forankring

Fylkeskommunene i Hedmark og Oppland er eiere i aksjeselskapet sammen med Høgskolen i Lillehammer, Sparebanken Hedmark og Stiftelsen Østlandsforskning.

ØF fremhever at instituttet må lykkes i rollen som ekspert på nasjonalt nivå, i nasjonal konkurranse. Det er der de største prosjekttinntektene fins, og det er også der ØF henter den legitimitet som må finnes i regionen. Jo flere nasjonale oppdrag ØF kan få, desto sterkere blir ØF i sin egen region. Instituttet beskriver selv den regionale rollen i følgende punkter

- Setter Innlandet og Innlandets muligheter og utfordringer på dagsorden
- Videreutvikler og formidler nasjonal og internasjonal forskning til regionen

- Gir regionens næringsliv og forvaltning tilgang til mye "gratis" kunnskap om og for regionen
- Gir regionens næringsliv og forvaltning en tilgjengelig og kompetent kunnskapsleverandør
- Trekker kompetansepersoner til regionen
- Driver kompetanseutvikling for regionen (doktorgradsutdanning mv.)
- Trekker nasjonale FoU-midler til regionen
- Bidrar til forskningsbasert undervisning i Innlandet gjennom bistillinger i høyskolene.
- Utgjør et operativt bindeledd mellom høyskoler, regionalt næringsliv, regional forvaltning og nasjonale og internasjonale FoU-finansieringskilder

Totalt kommer om lag 20 prosent av driftsinntektene fra regionen. I dette tallet inngår kompetansetilskudd fra Hedmark og Oppland fylkeskommuner på til sammen rundt 1 mill. kroner årlig.

Styrke og utfordringer

Det er et godt samspill mellom nasjonale og regionale prosjekter.

Instituttet har en god regional forankring. Instituttet tilfører regionen viktige ressurser i form av kompetanse og videreformidling av nasjonal og internasjonal forskning. Forskningsgruppene er små slik at de blir svært sårbare for utskiftninger i personell. Mange av prosjektene er så små at selv om de har et faglig potensial så finnes ikke rom til å utnytte dette.

Nøkkeltall for Østlandsforskning

	2007	2008	2009	2010	2011	Årlig gj.snitt
Økonomi						
Driftsinntekter, mill. kr.	21,7	24,3	20,4	21,6	24,6	22,5
Driftsresultat, mill. kr.	0,8	1,1	-0,3	-1,1	-0,9	-0,1
Driftsresultat i prosent av driftsinntekter	4 %	5 %	-2 %	-5 %	-3 %	0 %
Egenkapital, mill. kroner	7,4	8,9	8,9	8,2	10,2	
Egenkapitalandel	47 %	51 %	43 %	45 %	52 %	
Inntekter fra prosjekter under 0,5 mill.	35 %	37 %	41 %	35 %	40 %	
Finansiering, i prosent av driftsinntekter						
Basisbevilgning, Norges forskningsråd	9 %	9 %	13 %	13 %	13 %	13 %
Øvrige inntekter fra Norges forskningsråd	15 %	9 %	13 %	18 %	15 %	15 %
Offentlig forvaltning	55 %	57 %	51 %	50 %	58 %	53 %
Næringsliv	10 %	16 %	8 %	8 %	8 %	8 %
Utlandet	4 %	4 %	6 %	9 %	6 %	7 %
Øvrig	6 %	5 %	9 %	2 %	0 %	4 %
Personale						
Årsverk totalt	22	24	24	23	24	23
Årsverk forskere totalt	20	22	22	20	22	21
Ansatte med doktorgrad	3	4	7	10	9	
Ansatte med doktorgrad per forskerårsverk	0,15	0,18	0,32	0,50	0,41	

Vitenskapelig publisering						
Publikasjonspoeng	11	6	21	9	11	12
Publikasjonspoeng per forskerårsverk	0,56	0,27	0,97	0,43	0,51	0,55
Samarbeid						
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren	1,6	2,0	3,2	3,0	2,0	2,4
Bistillingsårsverk mot UoH-sektoren som andel av forskerårsverk	8 %	9 %	15 %	15 %	9 %	11 %
Avlagte doktorgrader med over 50% instituttbidrag			3			
Doktorgradsstudenter tilknyttet instituttet	6	6	2	4	2	

Kilde: Norges forskningsråd, årsrapporter for de samfunnsvitenskapelige instituttene 2007-2011

Kommentarer til nøkkeltallene

Instituttets basisbevilgning (13 prosent) er omtrent på gjennomsnittet for de regionale instituttene (12 prosent). Finansieringsprofilen viser at ØF har en mindre andel inntekter fra Norges forskningsråd og næringslivet enn de regionale instituttene samlet, mens inntekter fra det offentlige og utlandet ligger noe over gjennomsnittet for instituttgruppen.

Instituttet har hatt negative driftsunderskudd de siste tre årene.

Ansatte med doktorgrad ligger omtrent på gjennomsnittet for de regionale instituttene.

Instituttets skår på vitenskapelig publisering målt per forskerårsverk har under de siste fem årene vært en del høyere enn ved de regionale instituttene sett under ett (0,55 poeng per forskerårsverk mot 0,40 poeng for de regionale instituttene samlet).

Prosjekter med en ramme på inntil en halv million kroner står for om lag to femtedeler av inntektene ved ØF.

ØF er det regionale instituttet som relativt sett i størst grad anvender bistillinger mot UoH-sektoren.

Vedlegg 6 Skjema for brukerundersøkelse

Brukerundersøkelse – evaluering av regionale institutter

1. Navn institutt:
2. Institutt ID-nummer:
3. Vil du karakterisere din virksomhet som...

offentlig virksomhet	☐	1
privat næringsliv	☐	2
privat organisasjon/forening	☐	3
annet	☐	4

4. Ligger din virksomhet i samme fylke/geografiske region som instituttet?
Ja ☐ 1 Nei ☐ 0

5. Hva er din stilling i institusjonen/bedriften?

Direktør/ekspedisjonssjef	☐	1
Avd.direktør/leder, seksjonssjef/ prosjektleder	☐	2
Rådgiver/konsulent	☐	3
Forsker/forskningsadministrator	☐	4
Annet	☐	5

6. Hvorfor bruker du/virksomheten instituttet? åpent

7. Hvor ofte har du kontakt med instituttet?

Rullgardin

Alternativer: Årlig 1, månedlig 2, ukentlig 3.

8. Når du/din virksomhet ønsker å få utført et prosjekt innen instituttets kompetanseområde, tar du/virksomheten i hovedsak kontakt direkte med enkeltforskerne eller tar du/virksomheten kontakt med instituttet som institusjon?

I hovedsak enkeltforskere	☐	1
I hovedsak instituttet	☐	0

9. Er instituttet etter din/deres mening for mye forsknings- eller utredningsorientert?

For mye forskningsorientert	☐	1
For mye utredningsorientert	☐	2
Nei, i god balanse	☐	3
For lite forskningsorientert	☐	4
For lite utredningsorientert	☐	5
Vet ikke	☐	6

10. Er det forsknings- eller utredningskompetanse dere har mest bruk for?

Forskningskompetanse	☐	1
Utredningskompetanse	☐	2
Passe blanding	☐	3

11. Er instituttet etter din/deres mening mest orientert mot den akademiske verden, mot næringslivet og/eller mot samfunnsmessige/politiske/næringspolitiske miljøer?

Mest mot den akademiske verden	☐	1
Mest mot næringslivet	☐	2
Mest mot samfunnsmessige/politiske /næringspolitiske spørsmål?	☐	3
Passe blanding	☐	4

12. Vurder betydningen av instituttets aktiviteter for deg/dere som bruker innenfor ditt/deres felt/ansvarsområde.

	Ingen betydning			Middels betydning			Svært stor betydning	
	1	2	3	4	5	6	7	NA
Informasjonsspredning/ formidling av ny kunnskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Formidlingskanal i Norge for ny kunnskap generert generert i utlandet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viktig del av din/deres kontaktflate/FoU-nettverk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Direkte resultater fra utredninger og konsulenttjenester	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Resultater av forskning og utredninger er viktige for din/deres daglige virksomhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Driver anvendt forskning relevant for ditt/deres felt/ansvarsområde	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Driver grunnleggende forskning med langsiktig nytte for din/deres institusjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er nyttig for utviklingen av din/deres egenkompetanse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hvor viktig er den regionale dimensjonen for valg av oppdragsutfører	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Hvilket hovedinntrykk har du/dere av instituttets forskningsaktivitet?

	Lav 1	2	Middels 3	4	5	Høy 6	7	NA
<i>Relevans</i> for deg/dere som bruker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Kvalitet</i> for deg/dere som bruker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Ut i fra den erfaring du/dere har; karakteriser instituttet generelt ved hjelp av følgende utsagn:

	Svært uenig 1	2	3	Middels 4	5	Svært enig 6	7	NA
Kommuniserer godt med oppdragsgiver	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har solid kunnskap om Regionale forhold	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy kvalitet på utrednings/konsulenttjenester	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy kvalitet på vitenskapelige tjenester	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy FoU kompetanse tilpasset brukernes behov	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er flinke til å overholde avtalte leveringsfrister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Holder rimelige priser i forhold til andre institutter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Holder rimelige priser i forhold til konsulentvirksomheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Holder rimelige priser i forhold til universitets- og høyskole sektoren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Når du vurderer instituttets virksomhetsprofil i forhold til ditt/deres kunnskapsbehov, er det kunnskapshull som instituttet burde fylle?

Ja ☐ 1 Nei ☐ 0

Hvis ja, hvilke:

16. Har instituttet den nødvendige kompetanse til å fylle disse hullene?

I svært liten grad			I noen grad		I svært stor grad		Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Hvilken betydning har instituttets aktiviteter for utviklingen i regionen? Åpent

18. Hvis du ser fem år frem i tid, hvordan vil din/deres bruk av instituttet utvikle seg?

Avta	☐	1
Være på samme nivå som i dag	☐	2
Øke noe	☐	3
Øke sterkt	☐	4
Vet ikke	☐	5

Begrunnelse?

19. Hvis du ser fem år frem i tid, hvordan vil din/deres bruk av eksterne FoU-tjenester generelt utvikle seg?

Avta	☐	1
Være på samme nivå som i dag	☐	2
Øke noe	☐	3
Øke sterkt	☐	4
Vet ikke	☐	5

Begrunnelse?

20. Er det et godt samspill/samarbeid mellom dere som brukere og instituttet?

I svært liten grad			I noen grad		I svært stor grad	
1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Har instituttet etablert faglige samarbeidsrelasjoner med andre institutter innen sektoren som kommer dere som brukere til gode?

I svært liten grad			I noen grad		I svært stor grad		Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7	8
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22. Hvilke tematiske områder vil bli viktige for deg/din institusjon i de nærmeste fem til ti år?

åpent spørsmål

Hvis flere, hvilke er de to viktigste temaene?

Vedlegg 7 Brukerundersøkelse

Datagrunnlaget

Formålet med brukerundersøkelsen var å gi et bilde av instituttene forhold til deres oppdragsgivere som produsent, overfører og formidler av kunnskap. Med et selvvalgt og begrenset utvalg av respondenter vil det kunne være skjevheter i svarfordelingene med en positiv bias. Utvalget er likevel av den oppfatning at en slik undersøkelse vil kunne gi et bilde av viktige oppdragsgiveres vurdering av instituttene faglige kvalitet og virksomhetens relevans for dem som brukere av instituttene tjenester.

Instituttene ble bedt om å lage en liste med navn og e-post adresse til inntil de 10 viktigste oppdragsgiverne i 2010–2011. I utgangspunktet fikk vi 113 e-post adresser. Fem adresser var feil uten at vi har kunnet oppspore disse. Fem ønsket ikke å delta, da de mente de ikke kjente instituttene godt nok, og 4 ønsket ikke å delta av andre grunner. Vi stod da igjen med 99 respondenter. Vi har fått 55 fullstendige svar etter to purringer – noe som utgjør en svarprosent på 56. Av disse kommer omlag halvparten (28) fra samme region/distrikt som det aktuelle institutt, resten representerer nasjonale oppdragsgivere. Om lag halvparten av respondentene har ledelsesfunksjoner. Nesten to tredjedeler av respondentene har kontakt med instituttene hver måned eller hyppigere.

En tilsvarende undersøkelse ble gjort blant oppdragsgiverne av de sosialpolitiske instituttene i 2006. Vi har i fremstillingen foretatt en sammenlikning mellom svarfordelingene blant disse oppdragsgiverne og oppdragsgiverne for de regionale forskningsinstituttene. Gitt de regionale forskningsinstituttene utgangspunkt hvor de blant annet var tiltenkt å ha et særlig fokus på regionale problemstillinger, vil det være interessant å se om disse instituttene vil ha en litt annen profil enn de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene, her representert ved de sosialpolitiske instituttene.

Instituttene forskningsprofil

En stadig tilbakevendende problemstilling i forhold til de anvendte samfunnsvitenskapelige forskningsinstituttene er spørsmålet om de er for orientert mot den akademiske verden – at det er en akademisk drift slik at nytteverdien av forskningen for brukerne er mindre enn den kunne og burde være. Langs en slik dimensjon får de regionale instituttene et godt skussmål av oppdragsgiverne i det flertallet (70 prosent) mener at instituttene har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet. Dette samsvarer godt med de behov brukerne gir uttrykk for i det 60 prosent mener de har behov for både instituttets forskningskompetanse og dets utredningskompetanse. Instituttene har således truffet godt med instituttets virksomhetsprofil, slik oppdragsgiver vurderer dette.

Relevans og kvalitet

Relevans og kvalitet på virksomheten er to avgjørende forhold for et anvendt forskningsinstitutt. Det hjelper lite om forskningen er av god relevans hvis den ikke er av god kvalitet, og omvendt.

Tabell v 1 Hovedinntrykk av forskningens relevans og kvalitet

	Oppdragsgivere samlet	Lokale oppdragsgivere	Nasjonale oppdragsgivere	Sos.pol. Inst
Relevans	5,7	5,5	5,9	5,7
Kvalitet	5,4	5,3	5,5	5,8

N= 55, Gjennomsnittverdier der 1=svært dårlig, 7=meget god

Kilde: NIFU, elektronisk arkiv, prosjekt nr. 12820218, mappe brukerundersøkelse.

Også når det gjelder virksomhetens relevans og kvalitet får de regionale instituttene en rimelig god vurdering. Instituttene får på en skala fra 1 som er svært dårlig til 7 som er meget god, en gjennomsnittverdi på 5,7 når det gjelder relevans og 5,4 når det gjelder forskningens kvalitet. Det er en viss forskjell mellom de lokalt baserte oppdragsgiverne og de nasjonale i den forstand at de siste er noe mer positive i sine vurderinger. Denne forskjellen kan skyldes at de regionale oppdragsgiverne i større grad etterspør en tverrfaglig kompetanse hvor samspillet samfunnsvitenskap og teknologi/naturvitenskap står i fokus. De nasjonale oppdragsgiverne har et sterkere fokus på «rene» samfunns-

vitenskapelige problemstillinger. Vi skal også merke oss at profilen er ganske lik når vi sammenlikner oppdragsgiverne for de regionale brukerne med tilsvarende for de sosialpolitiske instituttene. Det er således tydelig at oppdragsgiverne for de to instituttgruppene har en rimelig sammenfallende vurdering av instituttens relevans og kvalitet, dog med en liten tendens til at kvaliteten ved tjenestene fra de sosialpolitiske instituttene vurderes noe mer positivt.

For å utdype bildet over ble oppdragsgiverne bedt om å ta stilling til noen generelle utsagn som karakteriserer instituttens evne til kommunikasjon, kvalitet og behovstilpassing i et oppdragsmarked.

Av tabellen under ser man at instituttene gjennomgående skårer høyt langs disse aksene med et unntak for instituttens prising av deres tjenester. Det er interessant å registrere at de regionale instituttens oppdragsgivere er gjennomgående mer fornøyd disse instituttene enn oppdragsgiverne til de sosialpolitiske instituttene. Det er også grunn til å merke seg at de «nasjonale» oppdragsgiverne har en mer positiv vurdering både av instituttens evne til å kommunisere med oppdragsgivere og kvaliteten på instituttens ulike tjenester enn de lokalt baserte oppdragsgiverne. Særlig merkbar er denne forskjellen i deres vurderinger av instituttens prising av deres tjenester. Denne, til dels markante, forskjellen kan skyldes at de nasjonalt baserte oppdragsgiverne har et bredere referansegrunnlag enn de lokale oppdragsgiverne.

Tabell v 2 Instituttens evne til å kommunisere, kvalitet og behovstilpassing

Oppdragsgiveres vurdering samlet for de regionale instituttene		Lokal	Nasjonal	Sos.pol.inst
Kommuniserer godt med oppdragsgiver	5,6	5,5	5,8	5,4
Høy kvalitet på utredninger/konsulenttjenester	5,6	5,6	5,6	5,3
Høy kvalitet på vitenskapelige tjenester	5,7	5,6	5,7	5,6
Høy FoU-kompetanse tilpasset markedet	5,5	5,2	5,7	5,5
Flinke til å overholde avtalte leveringsfrister	5,5	5,2	5,7	5,2
Instituttets priser er rimelige i forhold til andre institutter	5,1	4,7	5,6	4,6
Instituttets priser er rimelige i forhold til konsulentvirksomheter	5,4	5,2	5,7	NA
Instituttets priser er rimelige i forhold til UoH-sektoren	5,1	4,4	6,0	NA

N= 55, 1=svært liten grad, 7=svært stor grad

Kilde: NIFU, elektronisk arkiv, prosjekt nr. 12820218, mappe brukerundersøkelse.

Nytte

Nytten oppdragsgivere kan ha av et institutt kan måles langs flere akser. I undersøkelsen har vi bedt dem vurdere betydning av følgende aktiviteter for dem som brukere: Spredning av ny kunnskap, som en del av brukers FoU-nettverk, bruk av resultater fra instituttets utredningsvirksomhet, tilføre kompetanse bruker ,ikke har, relevansen av den anvendte forskningen og den mer grunnleggende forskningen. Tabellen viser instituttens gjennomsnittsskåre langs disse aksene.

Tabell v 3 Oppdragsgivernes vurdering av nytten av instituttene

Gjennomsnittsskåre for betydningen av:	Samlet	Lokalt	Nasjonal	Sos.pol
Informasjonsspredning av ny kunnskap	5,4	5,2	5,5	5,5
Opptrer som formidlingskanal av ny utenlandsk kunnskap	5,3	5,5	4,2	5,3
Er en viktig del av brukers FoU-nettverk	5,3	5,5	4,9	5,2
Direkte resultater fra utredninger/konsultjenester	5,5	5,3	5,7	4,9
Tilfører FoU-kompetanse man selv ikke har	5,5	5,7	5,3	5,3
Anvendt forskning relevant for utviklingen av institusjonen	5,0	4,8	5,2	5,4
Driver anvendt forsk relevant for bruker	5,7	5,5	5,8	5,7
Driver relevant grunnleggende forskning for bruker	4,9	4,9	4,9	4,9

N= 55,1=ingen betydning, 7=svært stor betydning

Kilde: NIFU, NIFU, elektronisk arkiv, prosjekt nr. 12820218, mappe brukerundersøkelse.

Vi har tidligere sett at brukerne oppfatter at instituttene har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet. Tabellen over nyanserer dette bildet ved at oppdragsgiverne opplever at nytten av instituttenes virksomhet er størst i forbindelse med at de utfører anvendt forskning og noe mindre i tilknytning til utredninger/konsulentvirksomhet og vesentlig mindre til grunnforskning. For øvrig skårer instituttene høyt langs de andre aksene. En mulig grunn til at brukerne opplever å få mye ut av instituttene er at det er etablert en nær kontakt mellom dem som brukere og instituttene. For det første har man jevnlig kontakt (et flertall har kontakt en gang i måneden eller hyppigere), og for det andre så gir brukerne uttrykk for at de samarbeider godt med det enkelte institutt. Når vi sammenlikner de lokalt baserte oppdragsgiverne med de «nasjonale», ser vi en tydelig forskjell. De nasjonale oppdragsgiverne kjøper seg utredningstjenester og bruker instituttene for å skaffe seg anvendt kunnskap, men de er verken viktige som formidlingskanaler av ny utenlandsk kunnskap eller en viktig del av brukers FoU-nettverk. Det er også tydelig at det ikke er grunnforskning disse oppdragsgiverne etterspør. Dette har de for øvrig til felles med de lokalt baserte oppdragsgiverne og også brukerne av de sosialpolitiske instituttene. Det er således tydelig at det ikke er grunnforskning som oppdragsgiverne søker i instituttsektoren. Her er det imidlertid grunn til å skyte inn at vi har henvendt oss til oppdragsgivere i et marked og derfor har innebygget en skjevhet i retning av nettopp utredning og anvendt forskning. Her er det åpenbart at det er andre kanaler og aktører som er viktige for dem.

Vedlegg 8 Hva om hele basisbevilgningen hadde vært resultatbasert?

De regionale instituttene har som gruppe en lavere andel basisfinansiering enn de nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene. I 2011 utgjorde basisbevilgningene 12 prosent av de regionale instituttenes totale driftsinntekter, mens tilsvarende andel var 15 prosent ved de nasjonale instituttene.

Utvalget har vanskelig med å finne gode forklaringer på ulikhetene i basisfinansiering mellom institutter og instituttgrupper, og antar at historiske føringer er årsaken til forskjellene. Utvalget har i denne sammenheng stilt spørsmålet: Hva ville utfallet ha blitt dersom 100 prosent av basisbevilgningen fra Forskningsrådet hadde vært resultatbasert?

På den samfunnsvitenskapelige instituttarenaen blir foreløpig 10 prosent av basisbevilgningene omfordelt på bakgrunn av oppnådde resultater på indikatorene som inngår i finansieringssystemet. Utvalget har fått gjort beregninger for årene 2009-2012 basert på forutsetning om at basisbevilgningen fullt ut hadde blitt fastsatt på grunnlag av resultater på indikatorene. Tildelingssystemet og indikatorene er nærmere redegjort for i kapittel 3.3.3.

I denne regneøvelsen, som er vist i tabell V.7.1, kommer de tolv regionale forskningsinstituttene i 2009 ut med en basisbevilgning som ville vært 39 prosent høyere enn den faktiske tildelingen. Elleve av tolv regionale institutter ville fått økning i basisbevilgning dette året. I de to påfølgende årene reduseres differansen mellom simulert resultatbasert tildeling og faktisk tildeling til rundt 15 prosent. På instituttnivå er bildet nå ikke like ensartet, men fremdeles ville de fleste regionale miljøene fått en større basisbevilgning om resultater fullt ut ble lagt til grunn.

Beregningen for 2012 viser at de regionale instituttene som gruppe ville mottatt om lag samme basisbevilgning ved full omfordeling som den faktiske tildeling. Det reduserte nivået i 2012 må sees i sammenheng med at de tre nye nasjonale samfunnsvitenskapelige instituttene som ble tatt inn i ordningen fra 2011, tar en langt større del av en resultatbasert tildeling enn det som ble lagt inn av friske midler i forbindelse med utvidelsen av antall institutter i ordningen. Dette bidrar til lavere simulert uttelling for de fleste institutter, både regionale og øvrige samfunnsvitenskapelige institutter.

Simuleringene vist i tabell V.8.1 viser store utslag fra år til år for noen institutter. Dette har naturlig nok sammenheng med endringer i resultater på indikatorene som inngår, men også at komponenten som skårene vektet med kan vise betydelig variasjon fra år til år. Årlig utvikling i denne «relevansandelen» er vist i tabell V.8.2, og denne forklarer en del av de største utslagene fra år til år.

Evalueringsutvalgets vurdering ut fra simuleringene er at de regionale instituttene som gruppe både tilfredsstillter og hevder seg godt gitt de kriteriene som er lagt til grunn i det eksisterende bevilgnings-systemet.

Tabell V.8.1 Basisbevilgninger til samfunnsvitenskapelige institutter som omfattes av finansieringsordningen 2009-2012. Simulert bevilgning ved 100 prosent resultatbasert basisbevilgning og faktisk tildeling. 1000 kroner.

Institutt	2009			2010			2011 ¹⁾			2012		
	Beregning ved 100% resultat-basert	Faktisk tildeling	Differanse	Beregning ved 100% resultat-basert	Faktisk tildeling	Differanse	Beregning ved 100% resultat-basert	Faktisk tildeling	Differanse	Beregning ved 100% resultat-basert	Faktisk tildeling	Differanse
Agderforskning AS	6 193	3 466	2 727	3 462	3 563	-101	3 016	3 511	-495	1 967	3 499	-1 532
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	8 423	5 181	3 242	7 296	5 514	1 782	7 207	5 692	1 515	5 884	6 004	-120
Møreforskning	4 856	3 648	1 208	4 524	3 827	697	4 867	3 937	930	4 586	4 216	370
Nordlandsforskning	4 657	4 061	596	4 467	4 211	256	4 328	4 228	100	4 041	4 420	-379
NORUT Alta	1 486	2 118	-632	1 491	2 121	-631	1 483	2 059	-576	1 816	2 134	-318
NORUT Tromsø Samfunn	3 766	2 634	1 132	3 554	2 790	764	3 692	2 886	806	3 468	3 103	365
Telemarksforskning	4 360	3 429	931	3 428	3 525	-97	3 705	3 547	158	3 212	3 686	-473
Telemarksforskning - Notodden	991	646	345	1 042	700	342	695	699	-4	465	706	-240
Trøndelag Forskning og Utvikling	2 527	1 982	545	2 500	2 084	416	2 878	2 167	711	2 751	2 349	402
Vestlandsforskning	4 410	3 012	1 398	4 394	3 220	1 175	4 583	3 362	1 221	3 940	3 603	337
Østfoldforskning	2 874	2 668	206	3 038	2 775	263	3 466	2 848	618	3 977	3 131	846
Østlandsforskning	4 806	2 707	2 099	4 209	2 916	1 293	4 954	3 127	1 827	3 942	3 385	556
<i>Sum regionale institutter</i>	<i>49 349</i>	<i>35 552</i>	<i>13 797</i>	<i>43 403</i>	<i>37 246</i>	<i>6 158</i>	<i>44 874</i>	<i>38 063</i>	<i>6 811</i>	<i>40 049</i>	<i>40 236</i>	<i>-187</i>
AFI	7 333	6 412	921	7 787	6 714	1 073	8 007	6 854	1 153	6 938	7 211	-273
CMI	13 378	12 870	508	11 380	14 224	-2 845	12 449	14 065	-1 616	11 134	14 418	-3 284
FAFO	15 508	12 049	3 459	21 024	13 184	7 840	20 001	13 885	6 116	18 383	15 141	3 242
FNI	5 401	8 783	-3 382	5 411	8 729	-3 318	4 990	8 359	-3 369	5 457	8 426	-2 970
Frischsenteret			0			0				5 209	1 289	3 920
ISF	10 553	10 540	13	7 437	10 560	-3 123	8 344	10 350	-2 006	6 999	10 463	-3 463
NIFU	12 833	13 005	-172	10 830	13 176	-2 346	9 737	12 841	-3 104	8 973	13 017	-4 044
NOVA	12 833	27 293	-14 460	14 896	26 956	-12 060	14 258	25 700	-11 442	12 884	25 429	-12 545
NTNU Samfunnsforskning			0			0				16 205	4 588	11 618
NUPI	3 666	16 825	-13 159	9 750	16 667	-6 916	9 825	15 992	-6 167	9 886	16 053	-6 167
PRIO	10 504	11 381	-877	17 104	12 209	4 895	18 820	13 302	5 518	18 055	14 560	3 495
Rokkansenteret			0			0				11 397	2 791	8 606
SINTEF Teknologi og samfunn	6 292	3 781	2 511	15 925	10 661	5 264	16 391	11 252	5 139	13 995	12 159	1 836
SNF	16 499	5 657	10 842	11 734	6 356	5 378	9 664	6 695	2 969	7 330	7 112	217
<i>Sum nasjonale institutter</i>	<i>114 800</i>	<i>128 596</i>	<i>-13 796</i>	<i>133 278</i>	<i>139 435</i>	<i>-6 158</i>	<i>132 484</i>	<i>139 295</i>	<i>-6 811</i>	<i>152 844</i>	<i>152 657</i>	<i>187</i>
Samfunnsvitenskapelige institutter	164 149	164 148		176 681	176 681		177 358	177 358		192 893	192 893	

1) Frischsenteret, NTNU Samfunnsforskning og Uni Rokkansenteret kom med i ordningen i 2011. KD bestemte at 5 mill. kroner av samlet basisbevilgning skulle settes av til disse tre instituttene. Disse tallene for 2011 inngår ikke i tabellen.

Kilde: Data fra Norges forskningsråd. Beregninger gjort av NIFU.

Tabell V.8.2 Relevansandel samfunnsvitenskapelige institutter 2009-2012.

Institutt	2009	2010	2011	2012
Agderforskning	81 %	65 %	59 %	50 %
IRIS Samfunns- og næringsutvikling	80 %	78 %	78 %	75 %
Møreforskning	74 %	75 %	78 %	79 %
Nordlandsforskning	73 %	70 %	66 %	66 %
NORUT Alta	75 %	66 %	74 %	78 %
NORUT Tromsø samf.	81 %	81 %	80 %	80 %
Telemarksforskning	83 %	76 %	77 %	76 %
Telemarksforskning - Notodden	76 %	80 %	78 %	74 %
Trøndelag Forskning og Utvikling	83 %	83 %	87 %	85 %
Vestlandsforskning	80 %	82 %	80 %	79 %
Østfoldforskning	81 %	85 %	86 %	88 %
Østlandsforskning	85 %	81 %	76 %	76 %
<i>Relevansandel regionale institutter</i>	<i>79 %</i>	<i>76 %</i>	<i>76 %</i>	<i>75 %</i>
AFI	77 %	79 %	78 %	77 %
CMI	73 %	71 %	71 %	71 %
FAFO	76 %	83 %	80 %	78 %
FNI	63 %	63 %	66 %	62 %
Frischsenteret				90 %
ISF	66 %	61 %	67 %	69 %
NIFU	69 %	62 %	59 %	58 %
NOVA	58 %	62 %	61 %	63 %
NTNU Samfunnsforskning				84 %
NUPI	27 %	61 %	59 %	59 %
PRIØ	48 %	67 %	79 %	78 %
Rokkansenteret				89 %
SINTEF Teknologi og samfunn	85 %	85 %	82 %	84 %
SNF	84 %	83 %	83 %	85 %
<i>Relevansandel nasjonale institutter</i>	<i>65 %</i>	<i>72 %</i>	<i>72 %</i>	<i>75 %</i>
Relevansandel samfunnsvitenskapelige institutter	69 %	73 %	73 %	75 %

Kilde: Norges forskningsråd

Relevansandel = konkurranseutsatte inntekter fra Norges forskningsråd, nasjonale oppdragsgivere og utenlandske kilder som andel av totale driftsinntekter

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N0-0131 Oslo

Telefon +47 22 03 70 00
Telefaks +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Omslagsdesign: Design et cetera AS
Trykk: 07 Gruppen AS/Forskningsrådet
Opplag: 250

Oslo, november 2012

ISBN 978-82-12-03157-9 (trykk)
ISBN 978-82-12-03158-6 (pdf)